

Magyar BÜNÜLDÖZŐ

A Magyar Bűnüldözők Szakmai Egyesülete tudományos - szakmai folyóirata

Alapítva: 2010

II. évfolyam 1. szám

2011/1

A tartalomból:

Aktuális jogszabályváltozások

Jakab György: Végül is ki fizeti a révészt?

Dr. Lakatos János: Tudósítás egy bűnügyi konferenciáról

Dr. Finszter Géza: Hogyan írják a büntető törvényeket?

Dr. Bócz Endre: Az adatgyűjtés és a nyomozás

Gárdonyi Gergely: Kógencia a bűnügyi helyszínelésben

WWW.MOTOLIGHT.HU

MOTOLIGHT

Közlekedésbiztonsági és
rádiókommunikációs szaküzlet

**Megkülönböztető fény- és hangjelzések,
rendészettechnikai eszközök,
rádiókommunikáció!**

**Világítástechnika, taktikai és robbanás biztos
elemlámpák, rendőrségi kiegészítő
felszerelések széles választékával várjuk Önt a
1138 Budapest, Váci út 49-es szám alatt.**

(300 méterre az ORFK Teve utcai székházától)

Rendvédelmi szervek és azok dolgozói kedvezményre jogosultak!

FEDERAL SIGNAL VAMA
Safety and Security Systems

**Tel.: 1-239-1347
Mobil: +36-30-422-3369**

Magyar BÜNÜLDÖZŐ

A MAGYAR BÜNÜLDÖZŐK SZAKMAI EGYESÜLETE TUDOMÁNYOS-SZAKMAI FOLYÓIRATA

Megjelenik negyedévente
Elektronikus megjelenés: www.nonprofit.hu/magyarbunuldozo

Kiadja:	Magyar Bűnüldözők Szakmai Egyesülete
Felelős kiadó:	Jakab György elnök
Szerkeszti:	Szerkesztőbizottság
Elnök-főszerkesztő:	Dr. Lakatos János
Főszerkesztő-helyettes:	Hóbor Zsolt
Szerkesztőbizottság tagjai:	Prof. Dr. Blaskó Béla r. vezérőrnagy, PhD. Dr. Bócz Endre ny. fővárosi főügyész, CSc. Dr. Kovács Lajos ny. r. ezredes
Munkatársak:	Dr. Kovács Gyula rovatvezető Kiss Erika műszaki szerkesztő
Szerkesztőség:	1048. Budapest, Külső Szilágyi út 120. Telefon: 06-30/378-1119 Telefax: 06-1/380-9694 E-mail: magyar.bunuldozo@gmail.com sajto@upcmail.hu
Nyomdai munkák:	iPixel Nyomda és Grafikai Stúdió Kft.
Lapnyilvántartási szám:	163/0474/2/2010 HU ISSN 2061-8727 (nyomtatott) HU ISSN 2062-1078 (online)

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A lap olyan írásokat közöl, melyek a bűnüldözési szakterület problémáival, a szakterületet befolyásoló jogalkotás kérdéseivel foglalkoznak, és a társadalmi devianciákat, a bűnüldözés kérdéseit kriminalisztikai, kriminológiai, kriminálszociológiai, büntetőjogi, rendészeti szempontból elemzik, értékelik. ♦ A szerzők szakmai véleményét a lap hűen közli, azok tartalmáért teljes mértékben a szerző felel, ezért a közölt tanulmányokban megjelenő vélemények és következtetések nem feltétlenül azonosak a lapalapító véleményével. ♦ A szerkesztőség fenntartja a jogot a kéziratok stilizálására, korrigálására, tipografizálására – az érdemi mondanivaló érintetlenül hagyása mellett. ♦ A szerkesztőségnek nem áll módjában a kéziratokat megőrizni, és visszaküldeni. ♦ A szerkesztőség alapvetően másodközlést nem vállal.

**mottó: „... nincs olyan rebellis gondolat,
amelyet ne lenne érdemes megismerni!”**

TARTALOM

Dr. Hatala József r. altábornagy, országos rendőrfőkapitány levele.....	3
Jogszabályok változásai	4
Vélemények, beszámolók, tudósítások.....	20
Jakab György: Végül is ki fizeti a révészt?.....	20
Katona Erika: Civilekkel együttműködve.....	23
Dr. Lakatos János: Tudósítás egy büntetőjogi konferenciáról.....	27
Tudományos-szakmai közlemények	36
Prof. Dr. Finszter Géza: Hogyan írják a büntető törvényeket?.....	36
Dr. Bócz Endre: Az adatgyűjtés és a nyomozás.....	39
Gárdonyi Gergely: Kógencia a bűnügyi helyszínelésben.....	47
Dr. Kovács Gyula: A kábítószerrel visszaéléshez kapcsolódó bűncselekmények felderítését és bizonyítását akadályozó tényezők.....	63

ORSZÁGOS RENDŐRFŐKAPITÁNY

1139 Budapest, Teve u. 4-6.

1903 Budapest, Pf.: 314/15.

Tel: (06-1) 443-5573 Fax: (06-1) 443-5733

BM.: 33-104; 33-140 BM Fax: 33-133

E-mail: orfkititkarsag@orfk.police.hu

Dr. Lakatos János úrnak,

**Magyar Bünyöldöző szakmai folyóirat
főszerkesztője**

B u d a p e s t

Külső Szilágyi u. 120. III/7.
1048

Tisztelt Főszerkesztő Úr!¹

Ezúton szeretném megköszönni a Magyar Bünyöldöző tudományos-szakmai folyóirat első számának részemre megküldött példányát, mely tartalmát tekintve olyan hasznos információkat tartalmaz, amely segítséget nyújthat abban, hogy a Rendőrségen dolgozók munkájukat magasabb színvonalon tudják ellátni.

Véleményem szerint ilyen szemléletformáló és inspiráló folyóiratra a bünyöldözés területén is szükség van. Különösen igaz ez, ha a folyóirat célkitűzései - miszerint lehetőséget nyújtana az e területen dolgozók különféle szakmai kérdésekkel kapcsolatos gondolatainak felvetésére, vélemények, új ötletek, hasznosítható tapasztalatok közreadására - a jövőben megvalósulnak. Üdítőnek tartom azt a szándékot is, hogy a „szakma” elemezzen, a gyakorlatban is jár-tas, a bünyöldözői jogalkalmazói gyakorlat követelményeit és szabályait is ismerő szakemberek szólhassanak hozzá a rendőri munkához.

A fentiek alapján örömmel teszek eleget kérésüknek, miszerint szakmai lapjukat, az abban történő publikációs lehetőséget a Rendőrség személyi állományával megismertessem. Hasznosnak ítélem meg, hogy a folyóiratot, annak szélesebb körben történő terjesztése érdekében egyszerre jelenítik meg papíron és elektronikusan is.

További munkájukhoz, célkitűzéseik megvalósításához sok sikert, jó erőt és egészséget kívánok.

Budapest, 2010. október 11.

Tisztelettel:

Dr. Hatala József r. altábornagy s.k.

¹ A levelet írójának engedélyével közöljük

Jogszabályok változásai

Rovatvezető: Hóbor Zsolt

- Alkotmány
- Ügyészségi törvény
- Nemzeti Adó- és Vám-
hivatalról szóló törvény
- Legfelsőbb Bíróság
jogegységi határozata
- BM rendeletek

Rovatunk a tárgyidőszakban bekövetkezett, a szakmát közvetlenül, vagy közvetve érintő egyes jogszabályi változásokról szól (esetenként megemlítve az új rendelkezések megszületésének bizonyos körülményeit is). Nem vállalkozunk sem a joganyag teljes (szövegszerű) közlésére, sem az egységes szerkezetbe foglalásra; viszont fontosnak tartjuk a szakma véleményét tükröző kommentárok közzétételét. Az E-mail formájában számunkra megküldött hozzászólásokat az Internetes kiadásunkban összesítve, szerkesztve jelentetjük meg; míg az idevágó szakkikkeket – ha lehet – nyomtatva is közöljük.

ALKOTMÁNYMÓDOSÍTÁSOK

2010. évi CXIII. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény módosításáról (MK:174)

A Kormány nevében a közigazgatási és igazságügyi miniszter által beterjesztett alkotmánymódosító javaslat célja az alkotmánybíróság által 2010. december 31-ei hatállyal megsemmisített jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvényben szabályozott egyes kérdések Alkotmányba való rendezése, valamint az ügyészség alkotmányjogi helyzetének erősítése volt.

A módosítás általános indokolása rámutat, hogy az Alkotmánybíróság a 121/2009. (XII. 17.) AB határozatában számos kérdést új megközelítésben tárt fel, és mutatott irányt a jogalkotás rendjének újraszabályozásához. Az Alkotmánybíróság határozata több olyan tárgykört alkotmányos szabálynak tekint, melyet eddig a jogalkotásról szóló törvény rendezett. Ennek megfelelően az új jogalkotási törvény megalkotásával egyidejűleg az Alkotmány módosítása is szükségessé vált.

Az Alkotmány módosítása ugyanakkor jelentős mértékű változást vezet be az ügyészség alkotmányossági helyzetében: a legfőbb ügyész Országgyűlés általi megválasztását, valamint az ügyészségről, és az ügyészek szolgálati viszonyáról szóló törvények elfogadását az eddigi egyszerű többség helyett a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatához köti.

Megszünteti továbbá a legfőbb ügyész interpellálhatóságát, de továbbra is nyitva marad a kérdés feltevésének joga.

Ennek legfőbb oka az, hogy interpelláció a politikai ellenőrzés parlamenti eszköze, így az Országgyűlés az interpelláció elfogadásáról való szavazáskor politikai véleményét formál a legfőbb ügyész és az ügyészség tevékenységéről, ezért az interpelláció nehezen illeszthető az ügyészség alkotmányos jogállásához.

Az Alkotmánybíróság a 3/2004. (II. 17.) AB határozatában már megállapította, hogy a legfőbb ügyésznek kötelessége az interpellációra választ adni, de a válaszá-
nak az alkotmányból fakadó tartalmi korlátai vannak, más oldalról viszont a legfőbb
ügyész nem tartozik politikai felelősséggel az ügyészség egyedi döntéseiről, ezért
az interpellációra adott válasz elutasítása nem érinti a közjogi helyzetét, azért nem
vonható felelősségre.

Az Alkotmánymódosítás vitája során az ellenzéki pártok bírálták a bevezetni kí-
vánt szabályozást. Utaltak arra, hogy jelenleg alkotmányozási folyamat zajlik,
amelynek a célja egy merőben új Alkotmány elfogadása, így nem tartják sem cél-
szerűnek, sem időszerűnek az Alkotmány módosítását, kiváltképp jogállási kérdé-
sekben. Több bírálat érte a jogalkotási szabályokat is, módosító javaslatokkal igye-
keztek érvényt szerezni egyes garanciális szabályoknak.

Az Országgyűlés végül a szükséges kétharmados többséggel elfogadta a kor-
mány javaslatát, amely 2010. november 23-án – egyes jogalkotásról szóló rendelke-
zései 2011. január 1-jén – lép életbe.

2010. évi CXIX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény módosításáról (MK:177)

Az Alkotmánybíróság jogkörének korlátozásáról szóló – nagy társadalmi felzúdulást
eredményező – alkotmánymódosító javaslatot Lázár János, a Fidesz frakcióvezetője
nyújtotta be (melyhez utólag előterjesztőként csatlakozott Balsai István [Fidesz], és
Vejkai Imre [KDNP] is) azt követően, hogy az Alkotmánybíróság egyhangúan megálla-
pította alkotmányellenességét, és visszamenőleges hatállyal megszüntette a 98%-os
különadó bevezetéséről rendelkező jogszabályt.

Az előterjesztő indokolása az eredeti javaslathoz így szólt:

*„Az Alkotmánybíróság széleskörű jogosítványokat gyakorol a normakontroll terén, ami
a rendszerváltás első időszakában indokolt volt. A jogállam megszilárdulásával az alkot-
mánybíráskodás ilyen széles jogköre mára indokolatlanná vált. A Javaslat megteremti a nép-
fesség és pozitív jogi dogmatika közötti kellő egyensúlyt. Ennek érdekében a Javaslat úgy
rendelkezik, hogy az olyan tárgyköröket szabályozó törvények, amelyekről az Alkotmány sze-
rint nem lehet népszavazást tartani, tehát a közvetlen hatalomgyakorlás számára is érínthe-
tetlenek, az alkotmánybíróági felülvizsgálat tárgyai sem lehetnek.*

*A Javaslat pontosítja azon fizetési kötelezettségek körét, amelyek tekintetében nem lehet
országos népszavazást tartani, ezért kiegészíti a tiltott népszavazási tárgyak körét a járulé-
kokkal.*

*A Javaslat a közteherviselés körében pontosítja az Alkotmánynak a közpénzekből eredő
jöveldelmekre kivetett közterhek megállapításának alkotmányos feltételeit és korlátait.”*

A közvélemény, és a különféle intézmények, társadalmi szervezetek élesen bírál-
ták a benyújtott javaslatot, sokan a demokrácia tekintetében „a vég kezdetének” mi-
nősítették. Felmerült, hogy az Alkotmánybíróság jogkörének kivételekkel való gyen-
gítése egy olyan lejtőre való lépést jelent, ahol valóban nehéz a megállás.

Különösen igaz lehet ez abban a helyzetben, ha a kormánypárt több mint két-
harmados többséggel rendelkezik a törvényhozásban, hiszen egy ilyen helyzet-
ben a fékek és ellensúlyok rendszere felerősödik, jelentőségük megnő. Az Alkot-
mánybíróság e szerepkörének csorbitása jelenlegi helyzetben kifejezetten aggasztó
lehet.

A bírálatok és viták hatására maga az előterjesztő, Lázár János volt az, aki bejelentette, hogy lehetőséget lát a javaslata módosítására, finomítására, és e tárgykörben módosító javaslatok benyújtására bízta az Alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottságot.

Az Országgyűlés szakszervezete élt is ezzel a lehetőséggel, és bizottsági módosító indítványt nyújtott be a javaslathoz. Ugyanezt tette az előterjesztő is, aki a zárószavazás előtti módosító javaslatával tovább pontosította a végül is jelenlegi formájában elfogadott alkotmánymódosítást.

Az ellenzéki pártok közül csak az LMP nyújtott be módosító indítványokat, melyekben több garanciális szabályt, valamint különböző nevesített alapjogi meghatározásokat vezetett volna be. A többi ellenzéki párt a szakszervezeti üléseken bírálta az előterjesztést, és azt nem támogatta.

Az Országgyűlés a szükséges kétharmados többséggel elfogadta az Alkotmány módosítását, amely így 2010. november 20.-án lépett életbe.

TÖRVÉNYEK

2010. évi CXX. törvény az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény módosításáról (MK:177)

Az imént részletezett alkotmánymódosító törvény átvezetése az Alkotmánybíróságról szóló törvénybe.

2010. évi CXXI. törvény az ügyészség szolgálati viszonyáról és az ügyészségi adatkezelésről szóló 1994. évi LXXX. törvény módosításáról (MK:177)

Az Alkotmányt módosító 2010. évi CXIII. törvény átvezetése az ügyészségről szóló törvénybe.

A módosítás lényege, hogy egyértelműsíti az ügyésszé történő kinevezés előfeltételeit, rögzíti azt, hogy legfőbb ügyésszé az választható, illetve legfőbb ügyész helyettesévé az nevezhető ki, akit korábban határozatlan időre ügyésszé neveztek ki.

Rögzíti a módosítás továbbá a legfőbb ügyész megbízatásának 9 éves időtartamát, valamint ennek az időnek egyes esetekben történő meghosszabbítását az új legfőbb ügyész megválasztásáig. (A törvényjavaslat tárgyalása során ez a pont kapta a legtöbb támadást, mivel így a legfőbb ügyész „bebetonozhatóvá” válik mindaddig, amíg az új legfőbb ügyészt a szükséges kétharmados többséggel nem sikerül megválasztani.)

Az ügyészség alkotmányos helyzetét erősítő alkotmánymódosításról, valamint a most bemutatott ügyészségi törvény módosításáról szóló új jogszabályok jelentősége jócskán túlmutat a bennük foglalt új rendelkezéseken.

Időről-időre felmerülő kérdés, hogy az ügyészi szervezet az Országgyűlésnek, vagy a Kormánynak való alárendeltségében működjön tovább. Mindkét megoldásra vannak történelmi, és külföldi példák is. A jelenleg folyó alkotmányozási folyamatban ez a kérdés megkerülhetetlenné válik, ám a már említett két új jogszabály választ is adhat rá.

Dr. Répási Róbert igazságügyért felelős államtitkár az Ügyészek Országos Egyesületének jubileumi közgyűlésén elmondta, hogy a most megalkotott jogszabályok már irányt mutatnak az ügyészség alkotmányos helyzetére: az alkotmányozás jelenlegi szakaszában az új Alkotmány továbbra is az ügyészség Országgyűlés alá rendelésében gondolkodik, sőt, ezt meg is erősítette azzal, hogy a legfőbb ügyész megválasztását, és az ügyészségről szóló jogszabályok módosítását minősített többséghez kötötte.

A törvény 2010. november 28.-án lépett hatályba.

Az Országgyűlés a 119/2010. (XII.07) OGY. számú határozatával 2010. december 14. napjától **Dr. Polt Pétert legfőbb ügyésszé** megválasztotta.

2010. évi CXXII. törvény a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról (MK:177)

A Kormány nevében a nemzetgazdasági miniszter által beterjesztett törvényjavaslat célja az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal (APEH) és a Vám- és Pénzügyőrség (VP) összevonása egyetlen szervezetbe.

A törvényjavaslat miniszteri indokolása a megvalósítandó célokat és feladatokat a következők szerint rögzíti (vastagon kiemelve a NAV nyomozóhatósági jogkörét ellátó bűnügyi szervezetről szóló elemeket):

„A központi költségvetés bevételi előirányzatainak hatékonyabb és gazdaságosabb teljesítése, az államháztartási érdekek hatékonyabb érvényesítése szükségessé teszi az adó- és a vámigazgatás szervezeti integrációját.

Az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal valamint a Vám- és Pénzügyőrség összevonásával létrejövő új szervezet a hatékony, költségtakarékos közigazgatás elveire építve biztosítja az állam adó- és adójellegű bevételeinek teljes körű kontrollját és védelmét. Az összevonást követő években, az integrációs folyamatok következetes továbbvitele, az egységes és egyszerűbb eljárási formák bevezetése, az egy helyen való érdemi ügyintézés lehetőségének megteremtése csökkenteni fogja a vállalkozások és a háztartások adminisztratív terheit.

A költségvetést súlyosan károsító, büntetőjogi eszközökkel szankcionálandó adózói magatartások feltárása, szankcionálása és visszaszorítása érdekében szükséges az adónyomozói intézményrendszer visszaállítása, az adóhatóság és az adónyomozók közötti együttműködés kereteinek kialakítása.

A Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló törvényjavaslat tartalmazza az összevont szervezet jogállására és szervezeti kereteire, a Nemzeti Adó és Vámhivatal (a továbbiakban: NAV) személyi állományára vonatkozó szabályokat, valamint ehhez kapcsolódóan egyes jogszabályok, különösképpen az adózás rendjéről szóló törvény módosítását, illetve egyéb jogszabályok hatályon kívül helyezését.

A javaslat költségvetési hatásai a következők szerint foglalhatók össze:

A törvényjavaslatban szereplő egységes illetménytábla a kormánytisztviselői illetménytábla felépítését és logikáját követve, a hivatásos szolgálati viszonyban állók pótlékrendszerének teljes átalakításával, a különböző illetményelemek összehangolásával készült. Az új illetménytábla bevezetése, az illetmények harmonizációja – elsősorban a két szervezetnél ko-

rábban alkalmazott illetményrendszerben és szervezeti felépítésben jelenlévő különbségek miatt – éves szinten 3640 millió forint többlet költségvetési forrást igényel.

Az integrációs folyamat továbbvitele további, egyszeri költségvetési ráfordítást igényel elsősorban az informatikai rendszerek területén. Ezt követően viszont az üzemeltetési és az egyéb funkcionális költségek lényegesen csökkenthetők akár már a 2011-es év során is. Előzetes kalkulációk alapján ez éves szinten elérheti a 8-10 milliárd forintot is.

A törvényjavaslat keretjellegű szabályozást kíván adni, ezért kizárólag azokra a területekre koncentrál, ahol a törvényi szabályozás garanciális jelentőségű. A törvényi keretet rendeleti szintű szabályozás tölti ki, ezzel biztosítva a szabályozás szükség szerinti rugalmasságát.

A NAV, mint állami adó- és vámhatóság a Kormány irányítása és az adópolitikáért felelős miniszter felügyelete alatt álló kormányhivatal, államigazgatási, de fegyveres rendvédelmi feladatokat is ellátó országos hatáskörű szerv, amely a központi költségvetésben önálló fejezetet képez.

A NAV struktúrája négy fő tevékenységi kör köré szerveződik, úgymint az adóigazgatás, a vámigazgatás, a büntügyi tevékenység, valamint a szakmai tevékenységet támogató informatika. A jól működő informatika a szervezet egyik alappillére, hiszen nélküle az adóigazgatás, illetve a vámigazgatás sem tud megfelelően működni.

A NAV központi szervei a Központi Hivatal, a büntügyi főigazgatóság, az informatikai feladatokat ellátó intézetek, valamint a humánerőforrás-fejlesztési feladatokat ellátó intézet. A NAV állami adóhatósági feladatokat ellátó szerve az állami adó- és vámhatóság adóztatási szerve. A NAV vámhatósági feladatokat ellátó szerve az állami adó- és vámhatóság vámszerve.

A büntügyi tevékenységet a NAV nyomozó hatósága, azaz a büntügyi főigazgatóság és a középfokú büntügyi szervei, a regionális büntügyi igazgatóságok valósítják meg. Emellett a büntügyi főigazgatóság alsó fokú (áru- és bűnjelkezelést végző) szervvel is rendelkezik. A hatékony büntügyi szervezet legfontosabb jellemzője, és a törvényes működés egyik legfontosabb garanciája, az egyéb (adó, vám) igazgatási szakterületektől való szervezeti elkülönültsége, ideértve az önálló funkcionális – humán és egyéb erőforrás – szervezeti egység működtetését is, amely országos illetékességgel képes intézni a nyomozószervek személyügyi, anyagi, technikai és egyéb gazdasági jellegű feladatait, és így képes a teljes nyomozó szolgálat igényei szerint a szükséges erőforrások arányos, időszzerű és adott esetben koncentrált biztosítására. Mindezen elvek pedig a büntügyi szakterület szakmai és gazdasági önállóságát biztosítják. A NAV büntügyi főigazgatósága és regionális büntügyi igazgatóságai (azaz a felhatalmazott szervek) a büntetőeljárásról szóló törvény által a NAV nyomozóhatóságainak hatáskörébe utalt bűncselekmények elkövetésének megelőzése, felderítése, megszakítása, az elkövető kilétének megállapítása, elfogása, tartózkodási helyének megállapítása, a bizonyítékok megszerzése, valamint a büntetőeljárásban résztvevők és az eljárást folytató hatóság tagjainak, az igazságszolgáltatással együttműködő személyek védelme érdekében – a javaslatban meghatározott keretek között – titokban információt gyűjthetnek. A javaslat – megtartva a titkos információgyűjtésre vonatkozó korábbi szabályokat – külön fejezetben általános érvennyel tartalmazza a titkos információszerezés céljait, behatárolva a szóban forgó módszerek alkalmazási lehetőségeit, biztosítva az együttműködő személyek védelmét, illetve a közreműködők biztonságát. A javaslat tartalmazza a bírói engedélyhez nem kötött információgyűjtés módozatait, ezen belül a fedett módszer alkalmazásának lehetőségét, biztosítja a bűncselekményekkel kapcsolatba hozható személyek, járművek, helyiségek stb. technikai eszközökkel való megfigyelésének lehetőségét is, valamint szabályozza az együttműködők díjazását. Az előzőeken túl, a javaslat lehetőséget biztosít arra, hogy a nyomozóhatóság az információt szolgáltató kisebb súlyú bűncselekmények elkövetőjével kapcsolatban a feljelentés elutasítását vagy a nyomozás megszüntetését kilátásba helyezze, ha az ezzel elérhető bűnüldözési célhoz fűződő érdek jelentősebb, mint a kisebb súlyú bűncselekmény elkövetőjével szemben fennálló állami büntetőjogi igény érvényesítéséhez fűződő érdek.

A javaslat a NAV hivatásos állományú tagjainak, azaz a pénzügyőröknek – ideértve a NAV bűnmegelőzési, bűnüldözési, bűnfelderítési és nyomozati feladatait ellátó hivatásos

állományú pénzügyi nyomozót is – valamint a nem hivatásos állományú pénzügyi nyomozóinak az intézkedései és szolgálati fellépési jogaival és kötelezettségeivel, valamint az általuk igénybe vehető kényszerítő eszközök alkalmazásával kapcsolatos rendelkezések tekintetében a korábbi szabályozást veszi át, az új szervezetre áttéve.

Az informatikai feladatokat ellátó két intézet, valamint a humánerőforrás-fejlesztési feladatokat ellátó intézet országos illetékességgel látják el feladataikat. Az egyik informatikai intézet a számlavezetési továbbá a törzs- és egyéb nyilvántartási valamint az üzemeltetési feladatokat látja el, a másik pedig egyrészt az APEH és a VP jelenlegi – egymástól meglehetősen eltérő – informatikai rendszereinek fejlesztését és közelítését végzi az integráció jövőbeni további mélyítése érdekében, másrészt az egyéb rendszerektől elkülönülten itt működik a bünyügyi főigazgatóságot és szerveit kiszolgáló informatika is. Az integráció során kiemelkedően fontos szerepe van annak, hogy az informatikai háttér folyamatosan és magas színvonalon biztosítva legyen. Az informatikai rendszerek átvétele, átalakítása hosszadalmas feladat, mely feladat a nagyságrendje és nem utolsó sorban jelentősége miatt igényelte ezen szervezeti keret létrehozását. A NAV humánerőforrás-fejlesztési feladatokat ellátó intézetének fő tevékenységi köre az alkalmazottak részére a munkavégzésükhöz szükséges képzés, továbbképzés megszervezése és lebonyolítása, továbbá szociális, kulturális és egészségügyi feladatok ellátása. Tekintettel a két szerv kiemelkedően magas létszámára, valamint a NAV létrejöttének alapvető céljaira, szükséges egy olyan intézet működtetése, amely hosszútávon biztosítja a humánerőforrás képzést, az egyéni élethelyzetre, szakmai tudásra figyelemmel megteremti a szakmai előrejutást lehetővé tévő feltételeket (továbbképzés, együttműködési megállapodások a felsőoktatási intézményekkel), annak érdekében, hogy a NAV minden dolgozója számára a kiszámítható és biztos életpálya lehetőségét biztosíthassa.

A NAV személyi állománya kormánytisztviselőkből, kormányzati ügykezelőkből, szolgáltatási viszonyban álló, hivatásos állományú tagokból (pénzügyőrök) és munkavállalókból áll. A jogviszonyokat illetően a javaslat csak a VP korábbi közalkalmazottait tekintetében hoz változtatást, tehát aki az összeolvadást megelőzően kormánytisztviselő (kormányzati ügykezelő) volt, az továbbra is az marad, a VP hivatásos állományába tartozók pedig továbbra is hivatásos állományú alkalmazottak lesznek. A VP korábbi közalkalmazottainak jogviszonya viszont 2011. január 1-jével – munkakörüknek és iskolai végzettségüknek megfelelően – kormánytisztviselői jogviszonyra vagy munkaviszonyra alakul át.

Mivel a két szervezet eltérő illetmény és juttatási rendszerrel rendelkezik, szükséges a két rendszer egymáshoz közelítésével egy olyan illetmény és juttatási keretrendszer meghatározása, melyben sem a közösségi (társadalmi), sem az egyéni érdekek nem sérülnek.

A NAV esetében – tekintettel az új szervezet kezelésébe tartozó adatmennyiségre – kiemelt jelentőséggel bírnak az adatkezelésre, nyilvántartásra, adatszolgáltatásra, adatátadásra és adatátvitelre vonatkozó szabályok, ezért a javaslat e kérdésekkel külön fejezetben foglalkozik. A javaslat garanciális szabályként rögzíti, hogy az egyes feladatokhoz kapcsolódó adatokat elkülönítetten kell kezelni, és – ha törvény eltérően nem rendelkezik – kizárólag a kezelésük alapjául szolgáló célra lehet felhasználni.

A személyi állományt illetően a törvény garanciát tartalmaz arra, hogy az összeolvadást közvetlenül megelőző illetmények (bérek) szintjénél nem lehet alacsonyabb az összeolvadást követően megállapított illetmények (bérek) szintje. Amennyiben az új besorolás alapján valaki magasabb összegű illetményre (bérre) jogosult, mint a jogutódlást megelőzően, az a személy az új magasabb összegre lesz jogosult.

Ha az új szabályok alapján, az átalakulást követően megállapítandó illetmény (bér) szintje mégsem érne el az átalakulást megelőző illetmény (bér) szintjét, a NAV elnökének joga van arra, hogy a személyi állományt érintő ezen egyedi helyzeteknél kialakuló aránytalanságokat személyi bér megállapítása útján kompenzálja. Az elnök személyi alaphé megállapítására vonatkozó jogköre elengedhetetlenül szükséges annak biztosításához, hogy az összevonást követően legalább az összevonás előtti bérszínvonal valamennyi alkalmazott esetében garantálható legyen. A jogszabályokban meghatározott, a költségvetést megillető bevételek minél teljesebb körű biztosítása érdekében szükséges lehetővé tenni, hogy a NAV

hatáskörébe tartozó, adókötelezettséggel, vámkötelezettséggel, adóigazgatási és vámigazgatási eljárással kapcsolatos, a NAV adóztatási szerve által kezelt adatokat a NAV vámszerve, a NAV vámszerve által kezelt adatokat a NAV adóztatási szerve – feladatkörében eljárva – megismerhesse és felhasználhassa, ide értve a megismert adatnak az ellenőrzésre történő kiválasztás során történő felhasználását is.

A NAV által bünyöldözési célból gyűjtött és tárolt adatokat, továbbá a különleges adatokat csak bünyöldözési célra lehet felhasználni, ha törvény ettől eltérően nem rendelkezik. Garanciális szabályként rögzíti a javaslat, hogy a NAV bünyöldözési célú adatkezelési rendszereiből a javaslatban felsorolt szervek (bírság, ügyészség, más nyomozó hatóság, stb.) csak a feladataik teljesítésével összefüggésben és a cél megjelölésével kérhetnek adatot. A bünyöldözési adatkezelés szabályainak részeként a javaslat rögzíti, hogy a NAV adóztatási szerve és vámszerve csak a NAV hatáskörébe tartozó adóztatással kapcsolatos feladatokkal összefüggésben kérhet adatot a NAV nyomozó hatóságától. A NAV nyomozó hatósága a bünyöldözési feladatok teljesítése érdekében csak az adott bűncselekmény felderítése és nyomozása során, annak kapcsán vehet át adótítoknak, vámtítoknak minősülő adatot, iratot a NAV adóztatási és vámszervétől; a titkos információgyűjtés során ehhez ügyési jóváhagyás is szükséges.

A törvényjavaslatot számos támadás érte, legfőképpen az APEH és a VP összevonásából adódó nyilvántartási rendszerek átjárhatósága, a NAV nyomozásainak felügyelete, garanciális szabályai, valamint a különböző állománycsoportok együttes alkalmazása miatt.

Tekintettel arra, hogy a két jelentős, országos szervezet összevonásával új szervezetet hoztak létre, amely jelentős kihatással van a bünyöldözési tevékenységre is, lapunk későbbi számaiban részletesen kívánunk foglalkozni a NAV tevékenységével, munkájával.

A törvény jelentős része 2010. november 20-án lépett életbe, egyes rendelkezései 2010. november 28-án, 2011. január 1-jén, 2-án, és május 27-én lép hatályba.

2010. évi CXXX. törvény a jogalkotásról (MK:181)

2010. évi CXXXI. törvény a jogszabályok előkészítésében való társadalmi részvételről (MK:181)

A jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvényt az Alkotmánybírság 2010. december 31-ei hatállyal megsemmisítette.

A jogalkotás rendjéről, a jogszabályok előkészítéséről szóló törvény az Alkotmány rendelkezése alapján a kétharmados törvények közé tartozott, ezért a rendszerváltás óta eltelt húsz év alatt – bár több kísérletet is tett az Országgyűlés – nem sikerült még módosítani sem a jogszabályt.

A rendszerváltás előtt született jogszabályok felett annyira eljárt már az idő, hogy sem a társadalmi viszonyoknak, sem a közhatalmi berendezkedésnek nem tudott már megfelelni. Az Alkotmánybírság többször foglalkozott a jogalkotásról szóló törvénnyel, és egyes elemeit időközben már megsemmisítette, illetve az Alkotmány rendelkezéseiből levezetve magyarázta is (pl. a jogszabálytervezetek társadalmi vitája). Végül az időközben bekövetkezett alkotmányjogi változásokra, az Alkotmánybírság a 121/2009. (XII. 17.) AB számú határozatával megsemmisítette.

A kormány nevében a közigazgatási és igazságügyi miniszter által előterjesztett törvényjavaslatok két részre bontották a jogalkotás, és az azokban való társadalmi részvétel szabályait.

A jogalkotásról szóló törvény a jogalkotás alapvető követelményeitől, a jogalkotás előkészítésétől a jogszabályok megalkotásán és módosításán át azok kihirdetéséig szabályozza az egész folyamatot. Az állami irányítás egyéb jogi eszközei helyett a normatív határozatot és a normatív utasítást (a kettő együttesen: közjogi szervezetszabályzó eszköz) honosítja meg.

A jogszabályok előkészítésében való társadalmi részvételtől szóló törvény megteremti a lehetőséget annak, hogy bárki véleményt mondjon, javaslatot tegyen egy készülő jogszabállyal kapcsolatban az ún. általános egyeztetés (Interneten keresztül) keretében, valamint pl. a szakmai-, társadalmi-, civil szervezeteknek közvetlen egyeztetés keretében is van erre lehetőségük.

Mindkét törvény – egyes szakaszai kivételével – 2011. január 1-jén lép életbe, az egyes rendelkezéseik külön hatálybalépésére 2011. július 1-jén, és 2012. január 1-jén kerül sor.

2010. évi CXLVII. törvény egyes rendészeti tárgyú és azokkal összefüggő törvények módosításáról (MK:188)

A törvény módosítja a

- ❖ *a Magyar Köztársaság ügyészségéről szóló 1972. évi V. törvényt,*
- ❖ *a közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvényt,*
- ❖ *a köztisztviselők jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. törvényt,*
- ❖ *a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvényt,*
- ❖ *a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvényt,*
- ❖ *a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvényt,*
- ❖ *a közterület-felügyeletről szóló 1999. évi LXIII. törvényt,*
- ❖ *a szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvényt,*
- ❖ *a szervezett bűnözést, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról szóló 1999. évi LXXV. törvényt,*
- ❖ *a közúti közlekedési nyilvántartásról szóló 1999. évi LXXXIV. törvényt,*
- ❖ *a személy- és tárgykörözésről szóló 2001. évi XVIII. törvényt,*
- ❖ *a bűnüldöző szervek nemzetközi együttműködéséről szóló 2002. évi LIV. törvényt,*
- ❖ *az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló 2003. évi CXXX. törvényt,*
- ❖ *a szabálysértési jogsegélyről szóló 2007. évi XXXVI. törvényt,*
- ❖ *a [...] Prümi Szerződés kihirdetéséről, valamint az ehhez kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2007. évi CXII. törvényt,*
- ❖ *a bűnügyi nyilvántartási rendszerről, az Európai Unió tagállamainak bíróság általi magyar állampolgárokkal szemben hozott ítéletek nyilvántartásáról, valamint a bűnügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartásáról szóló 2009. évi XLVII. törvényt,*
- ❖ *a minősített adat védelméről szóló 2009. évi CLV. törvényt.*

A kormány nevében a belügyminiszter által beterjesztett törvényjavaslat általános indokolását teljes terjedelemben azért tartjuk szükségesnek közölni, mert részletesen tartalmazza azokat az okokat és célokat, amelyek e – szintén nagy vihart és vitát generáló – törvényjavaslat beterjesztéséhez vezettek.

„A Nemzeti Együttműködés Programjának 2.5. pontja szerint ”... a rendőrök által elkövetett visszaélések, korrupciós ügyek, bűncselekmények tűrhetetlenek...”

A rendőrséggel szemben fennálló szakmai igények, a közbiztonság helyzetének javítására irányuló célkitűzések teljesítéséhez, továbbá Magyarországnak a rendőrség feladataival összefüggő egyes jogharmonizációs kötelezettségei teljesítéséhez szükséges a hatályos szabályozási környezet megfelelő átalakítása. A törvényjavaslat ennek érdekében tartalmazza a rendészeti tárgyú – elsősorban a rendőrség szervezetére és a rendőrség hivatásos állományának szolgálati viszonyára vonatkozó –, valamint az ezzel összefüggő más törvények módosítását. A szabályozás kialakítását alapvetően meghatározza a feladat-ellátás hatékonyságának növelésére, a belügyminiszter irányítása alatt álló szervek tevékenységében megnyilvánuló párhuzamosságok megszüntetésére, az intézkedések jogszerűségének fokozására, az államigazgatás tisztaságának növelésére vonatkozó társadalmi igény.

A Magyar Köztársaság minisztériumainak felsorolásáról szóló 2010. évi XLII. törvény hatályba lépésével bekövetkezett szervezeti változások szükségessé tették a belügyminiszter irányítása alá tartozó szervek belső ellenőrzési, bűnmegelőzési és belső büntelődítési tevékenységeinek felülvizsgálatát az irányított szervek tevékenysége közötti átfedések megszüntetése érdekében. A belső bűnmegelőzést és büntelődítést jelenleg a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat (a továbbiakban: RSZVSZ) végzi, ugyanakkor a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok közül az Alkotmányvédelmi Hivatal és Nemzetbiztonsági Szakszolgálat feladatai között is szerepelnek belső bűnmegelőzési célú feladatok. Célszerűségi és hatékonysági szempontból egyaránt indokolt, hogy ezekről a feladatokról a jövőre nézve egyetlen szerv, a rendőrségi szervként működő belső bűnmegelőzési és büntelődítési feladatokat ellátó szerv gondoskodjon. A belső ellenőrzési, belső büntelődítési tevékenységek felülvizsgálatával összhangban szükséges a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény (a továbbiakban Nbtv.) és a minősített adat védelméről szóló 2009. évi CLV. törvény (a továbbiakban: Mavtv.) módosítása.

A törvényjavaslat kiterjeszti a belső bűnmegelőzési és büntelődítési feladatokat ellátó szerv hatáskörét a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvényben (a továbbiakban: Rtv.) meghatározott szervek bűnmegelőzési és büntelődítési ellenőrzésére is.

A belső bűnmegelőzési és büntelődítési feladatokat ellátó szerv bűnmegelőzési ellenőrzést végez, felderíti a hatáskörébe tartozó bűncselekményeket, ellenőrzi a hivatásos állomány tagjai kifogástalan életvitelét, és gondoskodik a megbízhatósági vizsgálatok folytatásáról. A belső bűnmegelőzési és büntelődítési feladatokat ellátó szerv feladatai között új elemként jelenik meg a megbízhatósági vizsgálat. A megbízhatósági vizsgálat (a külföldi példákban ún. integritás teszt) a nemzetközi gyakorlatban is működik, mint az ellenőrzés egyik eszköze. A nemzetközi gyakorlatban a megbízhatósági vizsgálat elrendelése ügyészi közreműködéshez kötött, így az ügyész olyan külső kontroll szerepét tölti be, amely hozzájárul a vizsgálatok objektivitásához.

Romániában az integritás teszt végrehajtási szabályait a közigazgatási és belügyminiszter minősített rendelete tartalmazza. Az integritás teszteket a Belügyminisztérium teljes állománya vonatkozásában alkalmazzák annak érdekében, hogy azonosítsák, értékeljék és megszüntessék azokat a kockázati elemeket és tényezőket, amelyek lehetővé teszik a Belügyminisztérium állománya által korrupciós cselekmények elkövetését. A megbízhatósági vizsgálatot az ellenőrzés alá vont személy állományilletékes parancsnoka vagy a vizsgálatot végző szerv vezetője rendeli el. A vizsgálat lefolytatása ügyészi engedélyhez kötött.

Az Egyesült Királyságban az antikorrupciós szervezetek széleskörűen alkalmazzák az integritás teszteket abban az esetben, amikor a rendelkezésre álló információk bűncselekményre utaló adatokat tartalmaznak (közvélemény-kutatás, újságcikkek stb.), de semmilyen más eszköz vagy módszer nem áll rendelkezésre a bizonyításhoz. A megbízhatósági vizsgálat végrehajtását az ellenőrzés alá vont személy állományilletékes parancsnoka, valamint a vizsgálatot végző szerv vezetője együttesen rendeli el, és az ügyész ellenjegyzzi. A vizsgálat végre-

hajtására felelős tisztet kell kijelölni. Az integritás tesztek alkalmazása bizonyos keletkezett információk esetén lehetséges, továbbá korrupciós kockázati elemzés eredményeképpen azon területeken, ahol a belügyi állomány magas korrupciós veszélyeztetettségnek van kitéve, valamint hajlamosnak mutatkozik korrupciós cselekmények elkövetésére.

Hollandiában a megbízhatósági vizsgálat lefolytatása a fentiekhez hasonló ügyészi kontrollhoz kötött.

A hazai szabályozásban – a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően – a megbízhatósági vizsgálat a közszolgálat, valamint a hivatásos szolgálat ellátásának jogszerűségét, a feladat ellátása során tanúsított magatartást, az intézkedési és munkaköri kötelezettség teljesülését vizsgálja. A belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv a megbízhatósági vizsgálat keretében tesztjelleggel, preventív módon ellenőrzi a hivatásos szolgálat és a közszolgálat etikai integritását. A megbízhatósági vizsgálat során a belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv rendelkezésére állnak a titkos információgyűjtés bírói engedélyhez nem kötött eszközei és módszerei, valamint a megbízhatósági vizsgálat során a törvényjavaslat az Rtv. módosításával felhatalmazást ad arra, hogy a belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv tagja feladatellátása során szabálysértést vagy bűncselekményt kövessen el.

A törvényjavaslat a jogbiztonság szempontjából alapvető garanciális elemként – a Magyar Köztársaság ügyészségéről szóló 1972. évi V. törvény (a továbbiakban: Ütv.) módosításával – megteremti a megbízhatósági vizsgálat feletti törvényességi felügyeletet, amelyet az ügyész lát el.

A rendőrség belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatait ellátó szerv új feladatára, a megbízhatósági vizsgálatra tekintettel a törvényjavaslat tartalmazza a hivatásos szolgálati viszonyra vonatkozó szabályozás mellett további foglalkoztatási jogviszonyra vonatkozó szabályok (pl. a köztisztviselők jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. törvény, a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény) módosítását is.

A rendőrség szervezetére vonatkozó változásokat meghatározza, hogy a terrorizmus, mindenekelőtt annak nemzetközi megnyilvánulásai egyre nagyobb kihívás elé állítják a demokratikus jogállamokat, így Magyarországot is. A terrorizmus jelentette kihívásra jellemző, hogy a demokratikus jogállamokat is a szabadság és a biztonság közötti kényes egyensúly újragondolására, a terrorizmust leküzdeni hivatott speciális szervek létrehozására, valamint e szervek felhatalmazásának szélesítésére ösztönzi. Magyarországot a vállalt nemzetközi jogi kötelezettségei is a terrorizmus és a terrorszervezetek elleni hatékony fellépésre, a terrorizmus anyagi alapjainak felszámolására kötelezik, valamint arra, hogy minden törvényes eszközzel küzdjön a terrorszervezetekkel és a terrorizmust anyagi eszközökkel támogatókkal szemben. A terrorellenes tevékenység hatékonyságát jelentősen növeli, ha a terrorizmus elleni küzdelmet kizárólagos hatáskörrel, egységes szervként működő terrorizmus elleni nemzeti felderítő szerv végzi, ezért a törvényjavaslat rendőrségi szervként definiálja a terrorizmust elhárító szervet.

A hatékony állami, kormányzati működés, a polgároknak nyújtott szolgáltatások szakmai színvonalának további javítása csak az állam működési viszonyrendszerének új alapokra helyezésével érhető el. A megújulás része az is, hogy ki kell alakítani a belső bűnmegelőzési és bünfelderítési célú ellenőrzés új mechanizmusát. Ennek az állami funkciónak a végrehajtása jelenleg nem kellő hatékonysággal történik. A jövőre nézve is irányadó, hatékonyan használható tapasztalatokat ezen a területen egyedül a rendvédelmi szervek bűnmegelőzési és bünfelderítési célú ellenőrzését végző RSZVSZ halmazott fel.

A törvényjavaslat megteremti annak a lehetőségét, hogy az RSZVSZ védelmi tapasztalata a rendvédelmi szerveken kívül eső, további ellenőrizendő szervezetek vonatkozásában is hasznosuljon. A törvényjavaslat e bővülő feladatok hatékony ellátása érdekében biztosítja az RSZVSZ újjáalakítását. Az újjáalakuló RSZVSZ a rendőrség belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerveként fog működni.

Az Rtv. jelenleg egységes rendőrségi koncepciót érvényesít. A rendőrség a hatályos szabályozás értelmében központi szervből, megyei (fővárosi) rendőr-főkapitányságokból, rendőrkapitányságokból, kirendeltségekből, továbbá különleges jogállású, az országos rendőrfőkapitánynak alárendelt rendőri szervekből áll. A törvényjavaslat szakít ezzel a megoldással annak érdekében, hogy rendőrségi szervként hozhassa létre a terrorizmust elhárító szervet és a belső bűnmegelőzési és büntfelderítési feladatokat ellátó szervet. A törvényjavaslat rendszerében a rendőrséget a jövőre nézve három szerv – az országos rendőrfőkapitány vezetése alatt álló, általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv, továbbá a főigazgatók irányítása alatt álló belső bűnmegelőzési és büntfelderítési feladatokat ellátó szerv, valamint a terrorizmust elhárító szerv – együttesen alkotja. Az Rtv. törvényjavaslat szerinti módosítása e három egyenrangú és funkcionálisan önálló rendőri szerv feladatait, szervezetét, egymáshoz való viszonyát, személyi állományát, a rendészetért felelős miniszter irányítói jogkörét és a szervek vezetőinek jogköréit tartalmazza.

A titkos információgyűjtés során alkalmazható eszközök és módszerek kiterjesztésre kerültek, tekintettel arra, hogy a belső bűnmegelőzési és büntfelderítési feladatokat ellátó szerv nemcsak a büntfelderítő tevékenysége során, hanem a kifogástalan életvitel ellenőrzése és a megbízhatósági vizsgálat során is végezhet bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtő tevékenységet. A terrorelhárító szerv feladatai ellátása során titkos információgyűjtő eszközöket és módszereket alkalmazhat.

Magyarország jogharmonizációs kötelezettségei közé tartozik a különösen a terrorizmus és a határokon átnyúló bűnözés elleni küzdelemre irányuló, határokon átnyúló együttműködés megerősítéséről szóló 2008. június 23-i 2008/615/IB tanácsi határozat (a továbbiakban: Prümi határozat), valamint az annak végrehajtásáról szóló, 2008/616/IB tanácsi határozat nemzeti jogba történő átültetése. A Prümi határozat a közösségi jog részévé tette az eredetileg egyes EU tagállamok (Belgium, Németország, Spanyolország, Franciaország, Luxemburg, Hollandia és Ausztria) között létrejött 2005. május 27-i nemzetközi szerződés alapvető elemeit, amely különösen a terrorizmus, a határokon átnyúló bűnözés, valamint az illegális migráció elleni küzdelemre irányuló, határokon átnyúló együttműködés megerősítéséről szolt (a továbbiakban: Prümi Szerződés). A Prümi határozat olyan, a Prümi Szerződés főbb rendelkezésein alapuló, és az információcsere javítására irányuló rendelkezéseket tartalmaz, amelyek alapján a tagállamok hozzáférést biztosítanak egymás számára automatizált DNS-elemzési állományaikhoz, daktiloszkópiai azonosítási és gépjármű-nyilvántartási rendszerekhez. A Prümi határozat előírja továbbá, hogy az információcsere javítása mellett a rendőri szervek közötti szorosabb együttműködés egyéb formáit is szabályozni kell, különösen a közös biztonsági műveletek (például a közös járőrszolgálatok) területén. Ebben a körben a Prümi határozat rendezi a közös műveletek során okozott károkért való polgári jogi felelősség, a büntetőjogi felelősség, valamint a munkajogi felelősség kérdését is. A Prümi határozat átültetése érdekében a törvényjavaslat – kiegészíti az Rtv.-t az Európai Unió tagállamának gépjármű-nyilvántartásában való automatizált keresésre, a közös műveletekre és az Európai Unió más tagállama rendészeti feladatokat ellátó hatóságának közös műveletben részt vevő tagjára vonatkozó rendelkezésekkel;

- az Európai Unió tagállamai számára egymás automatizált gépjármű-nyilvántartási adataihoz való hozzáférés biztosítása érdekében módosítja a közúti közlekedési nyilvántartásról szóló 1999. évi LXXIV. törvényt, a személy- és tárgykörözésről szóló 2001. évi XVIII. törvényt, valamint a szabálysértési jogsegélyről szóló 2007. évi XXXVI. törvényt;

- a büntügyi nyilvántartási rendszerről, az Európai Unió tagállamainak bíróságai által magyar állampolgárokkal szemben hozott ítéletek nyilvántartásáról, valamint a büntügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartásáról szóló 2009. évi XLVII. törvényt.

A tagállamoknak a Prümi határozat nemzeti jogba történő átültetése iránt – az automatizált keresésre vonatkozó rendelkezések kivételével, melyre irányadó határidő 3 év – a hatá-

rozat hatálybalépését (2008. augusztus 26.) követő 1 éves határidővel kell eleget tenni. A törvényjavaslat az ez irányban fennálló jogharmonizációs kötelezettség teljesítését is szolgálja.

Az Európai Unió Tanácsának 2008/617/IB határozata (2008. június 23.) az Európai Unió tagállamainak különleges intervenciók egységei közötti együttműködés javításáról válsághelyzetekben (a továbbiakban: Határozat) megalkotását a terrorizmus elleni minél hatékonyabb fellépés indokolta. Az Európai Unió tagállamainak állam- és kormányfői 2004. március 25-ei, a terrorizmus elleni szolidaritási nyilatkozatukban kinyilvánították azon határozott szándékukat, hogy a tagállamok minden rendelkezésükre álló eszközt mozgósítsanak annak érdekében, hogy terrorista támadás esetén az érintett tagállamnak vagy csatlakozó tagállamnak – politikai hatóságai kérésére – saját területén segítséget nyújtsanak.

A 2001. szeptember 11-ei támadásokat követően megindult az együttműködés a tagállamok intervenciók egységei között „Atlasz” hálózat néven.

Egyetlen uniós tagállam sem rendelkezik a különleges beavatkozást igénylő vagy nagy horderejű válsághelyzetek hatékony kezeléséhez szükséges valamennyi eszközzel, erőforrással, szakértelemmel, ezért különleges jelentősége van annak, hogy minden tagállam kérhesse más tagállamok segítségét. A Prümi határozat 18. cikke szabályozza a nagy tömegeket vonzó eseményekkel és hasonló nagyszabású eseményekkel, valamint katasztrófákkal és súlyos bal-esetekkel kapcsolatos, tagállamok közötti rendőrségi segítségnyújtás formáit. A Határozat a Prümi határozatot egészíti ki az egyéb helyzetekre – azaz személyekre, vagyontárgyakra, infrastruktúrára vagy intézményekre súlyos, közvetlen fizikai fenyegetést jelentő, ember által előidézett válsághelyzetekre, különös tekintettel a túszejtésre, repülőgép-eltérésre és hasonló eseményekre – vonatkozó különleges intervenciók egységei által történő rendőrségi segítségnyújtás formáival. Ennek célja a tagállamok között egy olyan együttműködés kialakítása, amikor válsághelyzet esetén gyorsan reagálhatnak és időt takaríthatnak meg. A Határozat jogharmonizációs kötelezettséget keletkeztet, amelynek az Rtv., a nemzetközi bűnügyi együttműködésről szóló 2002. évi LIV. törvény (a továbbiakban: Bszntv.), valamint az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló 2003. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Nbjtv.) módosításával tesz eleget a törvényjavaslat.

Az Európai Bizottság (a továbbiakban: Bizottság) 2009 novemberében az UNICE, a CEEP és az ESZSZ által a szülői szabadságról kötött keretmegállapodásról szóló 96/34/EK tanácsi irányelv (a továbbiakban: Irányelv) nem megfelelő átültetésével kapcsolatban kötelezettségsszegési eljárást indított Magyarországgal szemben. A Bizottság az Irányelv 2. cikk (1) bekezdésének magyar jogba való átültetését hiányosnak találta. Kifogásának lényege, hogy a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény (a továbbiakban: Hszt.) és a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról szóló 2001. évi XCV. törvény (a továbbiakban: Hjt.) a szülői szabadság igénybevétele tekintetében időbeli sorrendet állapít meg. A hivatkozott törvények alapján a gyermek gondozása céljából szabadság (szülői szabadság) csak a szülési szabadság letöltése után vehető igénybe.

A gyermek gondozása céljából igénybe vehető szabadságról a hivatkozott törvények teljesen megegyező tartalommal, az illetmény nélküli szabadság igénybevételére vonatkozó szabályok között rendelkeznek. A Hszt. hatályos rendelkezése [96. § (1) bekezdés a) pont] alapján az állomány nő és férfi tagja is jogosult a szülői szabadság igénybevételére, emyiben tehát a szabályozás megfelel az Irányelvnek. A Bizottság álláspontja szerint ugyanakkor az a feltétel, mely szerint az állomány tagja a gyermek gondozása céljából csak – egyértelműen az állomány női tagjának járó – szülési szabadság letöltése után vehet igénybe szabadságot, azt jelenti, hogy a szülői szabadságot az állomány férfi tagja sem kérelmezheti a szülési szabadság ideje alatt. A Bizottság javaslatával összhangban biztosítani szükséges, hogy a hivatásos állomány férfi tagja a szülői szabadságot a gyermek születése időpontjától igénybe vehesse.

A Magyar Köztársaság Kormánya vállalta, hogy 2010. első felében kezdeményezi a szülői szabadság igénybevételére vonatkozó törvényi szabályozás módosítását. A törvényjavas-

lat e kötelezettség részleges teljesítését szolgálja. A Hszt. szülői szabadságra irányadó rendelkezéseinek módosítása összhangban van a Hjt. érintett szabályainak módosításával.

Annak érdekében, hogy a hivatásos állomány tagjai csak valóban arra érdemes személyek lehessenek, indokolt a hivatásos szolgálati viszony létesítésére és fenntartására vonatkozó feltételek szigorítása. A törvényjavaslat – hasonlóan az igazságügyi alkalmazottak szolgálati jogviszonyáról szóló 1997. évi LXVIII. törvény, valamint az ügyészségi szolgálati viszonyról és az ügyészségi adatkezelésről szóló 1994. évi LXXX. törvény rendelkezéseihöz – megtiltja a szolgálati viszony létesítését azokkal is, akik bár mentesültek, ezért büntetlen előéletűek, de a bünygyi nyilvántartásban szerepelnek.

A kifogástalan életvitel követelményét a törvényjavaslat egységesen, a Hszt. hatálya alá tartozó minden, hivatásos állományban szolgálatot teljesítőre kiterjeszti, ezért a kifogástalan életvitelre vonatkozó szabályok a Hszt. Általános részében kerülnek elhelyezésre. Ugyancsak általános szabályként tartalmazza a törvényjavaslat a hivatásos állomány tagja vonatkozásában annak vállalását, hogy a szolgálati viszonya fennállása alatt a tudta és beleegyezése nélkül szolgálata törvényes ellátása ellenőrizhető (megbízhatósági vizsgálat). A kifogástalan életvitel követelményeinek való megfelelés ellenőrzését, valamint a megbízhatósági vizsgálatot a belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatot ellátó szerv – amely rendőri szervre vonatkozó rendelkezéseket az Rtv. módosítása tartalmazza – végzi.

Az Rtv. módosítása tartalmazza a belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szervre, valamint a terrorizmust elhárító szervre vonatkozó szabályokat. Erre figyelemmel az Rtv. és a Hszt. összhangjának megteremtése szükséges, ezért a két rendőri szerv személyi állományára vonatkozóan a Hszt. rendelkezéseinek módosítását is tartalmazza a törvényjavaslat. E két szerv vezetője (főigazgatója) kiemelt munkáltatói jogköreit az országos parancsnokra vonatkozó szabályok szerint gyakorolja. A Hszt. tervezett módosítása meghatározza e két szerv hivatásos állományú tagjainak illetménypótlékát is. Ez jogtechnikailag a Hszt. illetménypótlékra vonatkozó 254. § (2) bekezdésének teljes megismétlésével oldható meg, ami azonban nem jelenti a pótlékrendszer teljes felülvizsgálatát.

A szervezeti változásokra figyelemmel, a jogszabály alkalmazásának megkönnyítését szem előtt tartva, a törvényjavaslat egységesen szabályozza a berendelés intézményét. A hivatásos állomány mobilizálhatóságát növelni szükséges annak érdekében, hogy a megfelelő időben, a megfelelő helyen, kellő létszám állhasson rendelkezésre.

A törvényjavaslat a rendelkezési állományba tartozás átszervezéssel összefüggő szabályainak módosításával, továbbá az e rendelkezési állományból történő vezénylés lehetőségének bővítésével teremti meg annak lehetőségét, hogy a hivatásos állomány tagja a beosztás megszűnése esetén rendelkezési állományból vezényléssel továbbra is foglalkoztatható legyen, ezáltal jobban garantálható az ország közbiztonsága.

A ruházati ellátmánnyal kapcsolatos módosítás célja, hogy a hivatásos állomány tagja a ruházati utánpótlási ellátmány jelenleginél nagyobb összegét egyenruházati termékek beszerzésére használja fel.

A Hszt. 245/F. §-ának és azt megelőző alcímének (Teljesítményértékelés) hatályon kívül helyezése indokolt, figyelemmel arra, hogy ez a jogintézmény a köztisztviselőknél is megszűnt.

Az önkormányzatok széles körű szervezetalakítási szabadságára tekintettel indokolt a közterület-felügyelet szervezeti kereteinek meghatározását a korábbiakhoz képest bővíteni. A közterület-felügyeletről szóló 1999. évi LXIII. törvény jelen módosítása lehetőséget teremt arra, hogy a községi, a városi képviselő-testület, a megyei jogú városi közgyűlés, a fővárosban a – helyi önkormányzatokról szóló törvény keretei között – a fővárosi kerületi képviselő-testület és a fővárosi közgyűlés ne csak a polgármesteri (főpolgármesteri) hivatal belső szervezeti egységeként, hanem költségvetési szerv – így önkormányzati rendészeti feladatokat el-

lító költségvetési szerv – belső szervezeti egységeként is működtethessen közterület-felügyeletet.”

A törvényjavaslatához 63 módosító javaslat érkezett, zömmel az ellenzéki pártok részéről (melyek közül többet elfogadott az Országgyűlés), de fellelhető köztük kormánypárti képviselő módosító javaslata is, valamint az első helyen kijelölt, Honvédelmi és Rendészeti Bizottság is élt ezzel a lehetőséggel.

A törvény – egyebek mellett – rendezi a Terrorelhárító Központ, valamint a Rendőrség belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szervének helyzetét, rendelkezik a hivatásos állomány kifogástalan életvitelének ellenőrzéséről, és a megbízhatósági vizsgálat bevezetéséről a közsférában.

A 17 törvény módosításáról rendelkező jogszabály végrehajtásának tapasztalatairól egy későbbi kiadásunkban részletesen foglalkozunk.

A törvény 2011. január 1-jén – egyes rendelkezései 2011. augusztus 16-án – lép hatályba.

KORMÁNYRENDELETEK

273/2010. (XII.09.) Korm. rendelet a Nemzeti Adó- és Vámhivatal szervezetéről és egyes szervek kijelöléséről szóló (MK:186)

A Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló CXXII. törvény végrehajtásaként a Kormány rendelkezett a NAV központi, területi, helyi szerveiről, ezek hatásköreiről, és működésük egyes kérdéseiről. A rendelet 2011. január 1-jén lép életbe.

MINISZTERI RENDELETEK

2/2010. (X.15.) BM. rendelet egyes miniszteri rendeletek módosításáról (MK:160)

A rendelet kis mértékben módosítja a Rendőrség és a Hivatásos Tűzoltóságok Szolgálati szabályzatait. A rendelet 2010. október 15-én lépett életbe.

3/2010. (X.21.) BM. rendelet a Belügyminisztérium, és a belügyminiszter irányítása, illetve felügyelete alá tartozó szervek fontos és bizalmas munkaköreiről és a nemzetbiztonsági ellenőrzés szintjének megállapításáról (MK:163)

A rendelet a címében meghatározott munkaköröket, és betöltésükhöz szükséges nemzetbiztonsági ellenőrzés szintjét pontosan és nevesítve határozza meg.

A rendelet 2010. október 29-én lépett hatályba.

4/2010. (XI.25.) BM. rendelet egyes miniszteri rendeletek módosításáról (MK:179)

A rendelet módosítja a fegyveres biztonsági őrök Működési és Szolgálati Szabályzatáról, a Rendőrség, az RTF, és a rendészeti szakközépiskolák egyes ruházati és

öltözködési szabályairól, a Hivatásos Tűzoltóságok Szolgálati Szabályzatáról, a tűzesetek vizsgálatára vonatkozó egyes szabályokról szóló miniszteri rendeleteket.

A rendelet 2010. december 3-án lépett hatályba.

6/2010. (XII.10.) BM. rendelet a Magyar EU elnökségi feladatok végrehajtásának rendőri biztosítására használt speciális gépjárművek fenntartásáról (MK:187)

A rendelet azokról a speciális biztosító- és szállító járművek fenntartásáról rendelkezik, melyeket az EU magyar elnöksége idején (2011. első féléve) e feladatok végrehajtására vesznek igénybe. E gépjárművek az egyedi „MEU” betűjelzésű forgalmi rendszámmal rendelkeznek. A rendelet 2010. december 13.-án lépett életbe.

A LEGFELSŐBB BÍRÓSÁG JOGEGYSÉGI HATÁROZATAI

A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága 3/2010. (XI.08.) büntető jogegységi határozata (MK:169)

„A terhelt terhére benyújtott ügyészi felülvizsgálati indítvány a büntethetőség elévülését nem szakítja félbe.”

LAPZÁRTA UTÁN...

Lapzártánk után, de még a nyomdába kerülés előtt számos olyan jogszabályt és határozatot hirdettek ki, melyeket most csak felsorolás jellegűen közlünk. Ezek közül némelyikkel részletesen foglalkozunk a következő lapszámunkban.

- 2010. évi CLII. törvény Egyes törvényeknek a naptári napban való határidő-számítással összefüggésben történő módosításáról (MK:192;)
- 2010. évi CLXI. törvény Egyes büntető tárgyú törvények módosításáról (MK:196;)
- 2010. évi CLXIII. törvény A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény módosításáról (MK:197);
- 276/2010. (XII.15) Korm. rendelet Az egyes rendészeti tárgyú kormányrendeletek módosításáról (MK:190);
- 293/2010. (XII.22) Korm. rendelet A rendőrség belső bűnmegelőzési és büntetőfeladatokat ellátó szerve kijelöléséről, valamint feladatai ellátásának, a kifogástalan életvitel ellenőrzés és a megbízhatósági vizsgálat részletes szabályainak megállapításáról (MK:196);
- 295/2010. (XII.22) Korm. rendelet A terrorizmust elhárító szerv kijelöléséről és feladatai ellátásának részletes szabályairól (MK:196);
- 7/2010. (XII.22) BM. rendelet A szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény végrehajtásáról szóló 11/2000. (II.23) BM. rendelet módosításáról (MK:196);
- 9/2010. (XII.22) BM. rendelet A belügyminiszter irányítása alatt álló fegyveres szervek hivatásos állományú tagjai illetményeinek és

egyéb juttatásainak megállításáról, valamint a folyósítás szabályairól szóló 20/1997. (III.20) BM. rendelet, és a Rendőrségnél rendszeresíthető kényszerítő eszközök típusairól és fajtáiról szóló 33/2009. (VIII.19) IRM. rendelet módosításáról *(MK:196)*;

- 10/2010. (XII.22) BM. rendelet Egyes rendvédelmi szervek hivatásos állományú tagjai egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságáról, közalkalmazotti és köztisztviselői munkaköri egészségi alkalmasságról, a szolgálat-, illetve a keresőképtelenség megállapításáról, valamint az egészségügyi alapellátásról szóló 57/2009. (X.30) IRM-ÖM-PTNM együttes rendelet módosításáról *(MK:196)*;
- 13/2010. (XII.27) NGM rendelet A Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állományú tagjai szolgálati viszonyának egyes szabályairól *(MK:198)*;
- 1278/2010. (XII.15) Korm. határozat A Nemzeti Közszerológati Egyetem létrehozásáról *(MK:190)*;
- 1282/2010. (XII.15) Korm. határozat A rendvédelmi szervek egységes moduláris alapú képzési rendszerének kialakításához szükséges intézkedésekről *(MK:190)*

**Vélemények,
beszámolók,
tudósítások**

Jakab György²

VÉGÜL IS KI FIZETI A RÉVÉSZT?

Az ún. *kábítószer-probléma* meglehetősen komplex megközelítést kíván. Vizsgálható például egészségügyi, gazdasági, jogi, avagy akár kulturális kérdésként; nem tévesztve szem elől azt sem, hogy létezik *legális* „alapanyag” és „késztermék” előállítás, felhasználás (stb.) is. Mindezekről bőven szól a szakirodalom.

A hazai bűnüldözési gyakorlat (egyebek mellett) rámutat arra, hogy akárhonnán is közelítjük meg a kérdést, azt látnunk kell, hogy nagyon komoly problémáról van szó, amelynek a kezelése – akár a jogi oldalról, akár az orvosi oldalról nézzük – *nem olcsó mulatság*. De vajon kinek is?

Ez jutott eszembe nem is oly régen, amikor vezetői utasításra vizsgáltuk felül a BSZKI³ által kiszámlázott különféle vizsgálatok szakértői díjainak alakulását. Külön feldolgozást igényelt a visszaélés kábítószerrel bűncselekmények⁴ miatt indított nyomozások ügyei. Itt lettem figyelmes egy olyan anomáliára, ami ugyan *jogszerűen*, de mégis csak *felesleges, és nem is olyan kis terhet ró* a rendőrség költségvetésére.

Ismeretes, hogy a Btk. a visszaélés kábítószerrel bűncselekmények egyes eseteinél úgy rendelkezik, hogy e bűncselekmény miatt nem büntethető az, aki az I. fokú ítélet meghozataláig okirattal igazolja, hogy legalább hat hónapig folyamatos kábítószer függőséget gyógyító kezelésben, kábítószer használatot kezelő más ellátásban részesült, vagy megelőző, felvilágosító szolgáltatáson vett részt. Ez az ún. elterelés intézménye.⁵

A Btk. erről rendelkező szakasza tehát a törvényben felsorolt esetekben büntethetőséget megszüntető okként rendelkezik az eredményesen elvégzett elterelésekről. De hogy is néz ki ez ki eljárásjogi értelemben?

² A szerző a BRFK IV. ker. Rendőrkapitányság Készenléti Alosztálya vezetője, a Magyar Bűnüldözők Szakmai Egyesülete elnöke.

³ Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet, Budapest.

⁴ Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (továbbiakban: Btk.) 282. §, 283/A. §.

⁵ Btk. 283. §.

A Be.⁶ szerint a nyomozás megszüntetését eredményezi, egyebek mellett a törvényben meghatározott egyéb büntetethetőséget megszüntető egyéb ok beállta.⁷ A nyomozás megszüntetésével a büntetőeljárás a végéhez ér, és miután a visszaélés kábítószerrel bűncselekménnyel meggyanúsított személy okirattal igazolta az elterelés eredményes elvégzését, a hatályos törvény szerint ez nem is lehet másképp. A Be. a nyomozás lezárásaként úgy rendelkezik, hogy a nyomozás megszüntetéseként a bűnügyi költséget az állam viseli.⁸

Vizsgáljuk meg az eljárás jogi gyakorlatot bűnügyi költség szempontjából e bűncselekmény kapcsán.

A hatóság látókörébe került és intézkedés alá vont személytől, akivel szemben felmerül a gyanú a visszaélés kábítószerrel vétség elkövetésére, elsősorban azon tárgyak, vagy gyanús anyagmaradványok lefoglalására kerül sor, amelyek a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények gyanúját keltik.

Ezt követően vizeletminta biztosítására kerül sor annak megállapítása érdekében, hogy szervezete tartalmaz-e bármiféle kábítószer-maradványt.⁹ Az azonnali intézkedéseket követően a hatályos szabályoknak megfelelően kerül sor a lefoglalt gyanút keltő anyagmaradványok, illetve eszközök igazságügyi szakértői vizsgálatára, egyben a szakértő kirendelésére. Budapesti viszonylatban ezt a BSZKI szakértői végzik. Ezzel párhuzamosan az intézkedés alá vont személytől biztosított vizeletmintát szintén szakértői vizsgálatra kerül (ezt itt Budapesten OITI¹⁰ végzi).

Az eljárás során a megfelelő szakértői vizsgálatokat követően a kirendelt szakértők az elvégzett vizsgálatok szakértői költségeit tartalmazó díjjegyzék csatolása mellett a kirendelő hatóság részére megküldik a szakvéleményüket.

A nyomozás további részében kerül sor a gyanúsított kihallgatására, valamint a még szükséges egyéb felmerült nyomozati cselekmények elvégzésére, így pld. igazságügyi elmeorvos-szakértő kirendelésére¹¹ is. A gyanúsított vallomásaiban nyilatkozhat úgy, hogy vállalja az elterelésben meghatározott orvosi kezelés elvégzését, s annak végeztével az ezt igazoló okirat nyomozó hatósághoz való eljuttatását. Így - ha a törvényben meghatározott egyéb okok is fennállnak - van lehetőség a nyomozás felfüggesztésére.¹²

Amennyiben a gyanúsított okirattal igazolja, hogy az elterelés követelményeinek eredményesen eleget tett, az ügyész a nyomozást megszünteti, és arról rendelkezik (a törvényi előírásoknak megfelelően mást nem is tehet), hogy a felmerült bűnügyi költséget az állam viseli.

A szakértői költségek budapesti viszonylatban nem kis összeget tesznek ki. Az igazságügyi toxikológiai szakértő vizsgálatának a díja, melynek során megállapítja, hogy a gyanúsítottól biztosított vizeletminta tartalmaz-e bármilyen kábítószerrel származó maradványt 60 000–62 000 Ft. közötti összeget tesz ki egy vizsgálat tekintetében.

Az igazságügyi. vegyészszakértő díja a beküldött anyagmaradványok és egyéb eszközök vizsgálata után ismételt 60 000 – 62 000 Ft. közötti összeget jelent.

⁶ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.).

⁷ Be. 190.§ (1) bek. f) pontja.

⁸ Be. 190.§ (4) bek.

⁹ A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (a továbbiakban: Rtv.) 33.§ (2) bek. c) pontja.

¹⁰ Országos Igazságügyi és Toxikológiai Intézet, Budapest.

¹¹ Be. 99.§ (2) bek. a) pontja.

¹² Be. 188.§ (1) bek. h) pontja.

A kirendelésre kerülő igazságügyi. elmeorvos szakértő 49 000 Ft., a vele együttesen eljáró orvos szakértő további 51 000 Ft., így összesen közel százezer forint összegekről csatolnak be díjjegyzéket.

Ennek összesítéseként megállapítható, hogy egy gyanúsítottal szemben lefolytatott legegyszerűbb büntetőeljárásban is legalább kb. 220 000 Ft. büntügyi költség keletkezik. Rendőrkapitányságunkon, éves szinten kb. 140 fővel szemben kerül sor megszüntetésre az ügyész által az eredményesen elvégzett elterelések miatt. Így tehát éves szinten $140 \times 220\,000 = 308\,000\,000$ Ft. (!) közötti összeg az, amely büntügyi költségként keletkezett és melynek viselésére az állam kötelezett. És ezek csak egy kerületi rendőrkapitányság adatai.

Álláspontom szerint joggal merülhet fel a büntügyi költség viselésének kérdése olyan esetekben, amikor a gyanúsítottal szemben visszaélés kábítószerrel bűncselekmény miatt kellett büntetőeljárást indítani – a szakértők nyilván ki is mutatták a kábítószer jelenlétét –, a törvény által lehetővé tett enyhébb elbírálás miatt kerülhetett csak a nyomozás megszüntetésre. Hiszen ha a törvényben meghatározott feltételek nem állnak fenn, ha a gyanúsított nem vállalja, avagy a gyanúsított nem tesz eleget, illetve okirattal nem igazolja az elterelés elvégzését, az ügyében vádemelésre, majd büntetés kiszabására is sor kerülhet, és ebben az esetben a büntügyi költséget természetesen a gyanúsítottnak kell viselnie.

Ha a jelenleg hatályos büntető jogszabályok lehetővé is teszik az elterelés eredményes elvégzése után a nyomozás megszüntetését, semmi nem indokolja azt, hogy a nyomozás során igénybe vett igazságügyi szakértők díját az államnak kelljen állnia, hiszen az eljárás alá vont személy egy szándékos bűncselekményt követett el.

Tudva azt, hogy a büntügyi költségek kifizetése elsősorban a nyomozó hatóság költségvetését terheli, és miután a nyomozó hatóság költségvetési szerv, így tulajdonképpen – ha a bíróság nem kötelezi a vádlottat a büntügyi költségek megfizetésére – e költségek kiegészítésére az állami kasszából kerül sor.

A probléma felvetése után valószínűleg több megoldási lehetőség is körvonalazódhat. Az egyik mindenképpen az lehetne, hogy az eljárási törvényben a nyomozás megszüntetése esetén a keletkezett büntügyi költség államra való terhelését egy olyan kivétellel lehetne könnyíteni, hogy amennyiben a nyomozás megszüntetésére visszaélés kábítószerrel bűncselekménye miatt az elterelés eredményes alkalmazása miatt kerül sor, a büntügyi költséget a gyanúsítottnak kell megfizetnie.

Álláspontom szerint ez az intézkedés nem diszkriminatív és nem mutat túl a büntetőeljárás elvein, hiszen mindenki tudja, hogy ma Magyarországon a kábítószerrel bármiféle, a törvényben meghatározott kapcsolat büntetendő cselekmény, tehát mindenkinek tudnia kell, hogy ezért a felelősség őt terheli.

Attól, hogy egyes esetekben a törvény jelentősen megengedő jellegű, még a „révész” annak kell fizetnie, akinek át kell kelnie”.

*Katona Erika*¹³

CIVILEKKEL EGYÜTTMŰKÖDVE

Ha ezt a két szót meghalljuk: prostitúció és emberkereskedelem, tapasztalatom szerint, ahány ember annyiféleképpen vélekedik. Sokan, meggyőződésük szerint nem is gondolják úgy, hogy ezt a két tevékenységet együtt kellene kezelni, egyáltalán egy lapon említeni. Én azon emberek közé tartozom, akik úgy gondolják, bár nem csak együtt képzelhetők el, de e tevékenységek az esetek többségében összefüggésben állnak egymással.

Sokféle aspektusból vizsgálhatnánk e két témakört, én most rendőrként abból a szempontból szeretném a kedves olvasót elgondolkodtatni, mely leginkább ennek kapcsán minket bűnöldözőket és jogalkalmazókat érint.

Mindannyian, akik a bűnt üldözzük, sajnos gyakran hajlamosak vagyunk egy bizonyos szempont szerint megközelíteni magát a témát, vagy az ebben résztvevő személyeket, és valljuk be sokszor magunkban „ítélkezni” is (az ítélkezést itt most úgy értem, hogy előre eldönteni valakiről vagy valamiről valamit anélkül, hogy objektíven vizsgálnánk meg minden körülményt, vagy legalábbis a lehetséges körülmények figyelembevételét).

Ígérem, életrajzi részletekbe nem bocsátkozom, de szakmailag fontos tény, hogy járőrként kezdtem a pályafutásom, majd ügyletesként és később nyomozóként is dolgoztam. Munkám során találkoztam olyan emberekkel, akik e két tevékenységet valamilyen formában üzték, vagy részei voltak így, vagy úgy. Az esetek minimális százalékában volt csak arra lehetőségem, hogy bármely ilyen jellegű bűncselekmény kapcsán mélységeiben átlássam magát a helyzetet, a hátterét, az adott ügyben szereplő személyeket és körülményeiket.

Részfeladataink ellátása során erre sajnos nincs mód és függetlenül attól, hogy mindig is empátikusnak, érdeklődőnek tartottam magam, nyitottnak és alaposnak, ennek ellenére az objektív körülmények: szabályok, idő, stb. ezt nem tették lehetővé.

Ezért is örültem annak, hogy az utóbbi évben a BRFK Bűnmegelőzési Osztály előadójaként volt alkalmam e két tevékenységgel oly módon találkozni, hogy megismerhettem olyan hazai és nemzetközi, civil és állami szférában dolgozó embereket, akik elmélyülten foglalkoznak ezekkel a témákkal.

Több konferencián is részt vehettem, ezen témákban. Lehetőségem volt több külföldi rendszert és tapasztalatot megismerni (pl. norvég, svéd, amerikai, holland, egyesült királyságbeli) előadó kollégáktól is, és e témában szakértőktől, amely építő jellegű lehet és jó ötleteket adott, persze átültetve a magyar viszonyokra ezen megoldásokat és rendszereket, melyeket egy-egy országban alkalmaznak és beváltak.

Több civil szervezettel és azok képviselőivel is megismerkedhettem, együtt dolgozhattam, e témakörök kapcsán.

¹³ A szerző a BRFK. Bűnmegelőzési Osztály főelőadója, a Magyar Bűnöldözők Szakmai Egyesülete kommunikációs titkára.

A MONA Alapítvány által a Norvég Civil Támogatási Alaphoz benyújtott pályázata, mely a szakmaközi együttműködés kiépítésére irányult Magyarországon az emberkereskedelem és a prostitúció elleni küzdelem érdekében, kedvező elbírálásban részesült. E nyertes projekt egyik komponense a rendőrök számára kidolgozott és lebonyolított kísérleti tréningek voltak. Ennek keretében a BRFK is lehetőséget kapott a tréningen való részvételre, melyet szervezőként én bonyolítottam le.

A képzési anyagok kidolgozását Tóth Györgyi (NANE Egyesület) és Hoffmann Krisztina (USZSE) hajtották végre. Bethlen Anna és Matolcsi Andrea szintén részt vettek a tréningeken a MONA részéről, akiknek ezúton is szeretném megköszönni a sok beszélgetést, a gondolatindító felvetéseiket, melyek segítettek nekem a cikk megírásában, véleményüket és lelkes, odaadó munkájukat, mely által kollégáim is profitálhattak ebből a projektből.

Fent említett szakemberek szakmailag és emberileg is nagyon jó benyomást tettek ránk. Érezhető volt az első találkozás alkalmával, hogy talán ők, mint civilek és mi, mint hivatásos rendőrök „tartottunk” egymástól, persze nem a szó szoros értelmében. A közös munka és az együtt töltött idő alatt, miután mindkét fél kellemesen csalódott a másik félben, hasznos tevékenységet tudtunk végezni. A kollégák képzésében azért, hogy mind szakmailag, mind emberileg jobb minőségű munkát tudjanak végezni. Nem utolsó sorban, hogy a tréningek, melyeket közösen szerveztünk, segítséget nyújtsanak abban, hogy a munkánkkal járó stresszt és feszültséget, hogyan tudjuk kezelhetővé tenni. Remélem mi is segítségükre lehettünk abban, hogy ne csak civil szemmel lássák a mi álláspontunkat és helyzetünket a munkánkban.

Megtudtuk a képzések során, hogy civilként miként látják a mi munkánkat, és mi is megosztottuk azon elképzeléseinket, mely szerintünk a civil szervezetek munkáját jellemzi, és őket motiválja. Mondanom sem kell, hogy mindkét fél számára rendkívül meglepőek voltak egymás véleményei a másik félről, de ugyanakkor hasznosnak is bizonyultak ezek a beszélgetések. Főként azért, mert kiderült: tulajdonképpen mind egyet akarunk, ennek akadálya leginkább a rendelkezésre álló lehetőségeinkben rejlik. Jó érzés volt megtapasztalni, hogy a két fél között elindult a tényleges kommunikáció.

A képzések céljai az alábbiak voltak:

- a gyakorlati tudnivalók elsajátítása a szervezett szexuális kizsákmányolás áldozataival folytatott hatékony rendőri munkával kapcsolatban,
- a szexuális erőszak áldozataival kapcsolatos emberi jogi alapú attitűdök fejlesztése,
- a felnőtt prostitúció, a szexuális kizsákmányolás céljából folytatott emberkereskedelem és a gyermekprostitúció emberi jogi vonatkozásainak feltárása, összefüggései,
- az érintett témák jogszabályi hátterének megismerése,
- milyen lehetőségekre lenne mód, és mire lenne igény az együttműködés célja érdekében (elsősorban) a civil szervezetekkel,
- információgyűjtés a prostitúció és szexuális kizsákmányolás céljából folytatott emberkereskedelemmel szembeni hatékony fellépéshez szükséges feltételekről, különös tekintettel, a más szervezetekkel való együttműködésre.

Módszertani jellemzők:

- kooperatív módszerek alkalmazása,
- tudatos csapatépítés,
- folyamatkísérő team,
- a résztvevők saját tapasztalatainak, tudásának kiaknázása, felhasználása,
- közös információfeldolgozás, közös (egymástól történő) tanulás,
- az információátadás, a képességfejlesztés és attitűdformálás egyensúlyának megteremtése,
- saját szakmai csoportból érkező előadók (ORFK NNI).

Résztvevők:

- körzeti megbízottak,
- járőrszolgálatot teljesítő rendőrök,
- áldozatvédelmi referensek.

E tréning kezdeti lépései nem voltak könnyűek, a kollégák úgy érkeztek ezekre a foglalkozásokra, mint ahogy általában a képzésekre szoktak, de a beszélgetések és szituációs gyakorlatok előrehaladtával kinyíltak, együttműködővé váltak és felszabadultak.

Miután érezték, hogy az együttműködésre nyitottak a trénerek és szakértők akik ezen részt vettek, elkezdték élvezni azt, hogy más szemmel látják már a témát és talán megérezték – ezt elmondásaikból tudtam meg, hogy a mindennapi munkájuk során ennek nagy hasznát fogják venni.

Ez persze mindannyiunkat (szervezőket) is még inkább lelkesített és ennek öröme megisméltük ezt a tréninget más résztvevőkkel.

Rendkívül hasznosnak bizonyult, hogy teret kaphattak azon kérdések megvitatásai, melyek a kollégákat foglalkoztatták. Ezeket elemeztük, ok és okozati összefüggéseket kerestünk, és legtöbbször találtunk, ami sikerélményt és a „szóval ez a magyarázat” kezdetű felismerések kitörését eredményezték.

Felszínre került, van igény arra, hogy legyenek olyan plénumok, ahol feldolgozható és emészthető a munkánkkal járó stressz, és a „kibeszélés” fontos, hiszen az esetek többségében erre sem idő, sem lehetőség nem áll rendelkezésre. Általában a civil életünkben nem szeretnénk környezetünket terhelni a munkahelyi problémáinkkal, vagy minket foglalkoztató kérdéseinkkel, sőt mivel ez bizalmas információ, ki is zárja ezt. Egyébként meg őszintén: egy civil vajon megértheti a munkánkkal járó problémáinkat, érzéseinket? Ha meg is érti át tudja-e érezni, tud hasznos tanácsot vagy megoldást adni?

Tehát, ha nem is lehet minden tökéletes és nem is állnak rendelkezésre a törvényi és/vagy személyi-tárgyi feltételek, de azt, hogy meghallgatjuk egymást (pl. a parancsnoki gondoskodás keretein belül), az nem igényel mást, csak empátiát, és az bárkiben fellelhető, vagy fejleszthető készség. Lehet, hogy most úgy gondolják javíthatatlan idealista vagyok, de hiszem, és gyakorlati tapasztalatom is az (pl. ügyeletesi koromból), hogy a munka minőségét (és természetesen a munkahelyi légkört) nagyban pozitív irányba befolyásolta az, hogy „beszélgettünk”, és nem csak a hivatalos jelentési formátumban kommunikáltunk..

Mindezen túl eljutottunk arra a következtetésre is ezeken a képzéseken, hogy minden jóindulatunk mellett a törvényi háttér megteremtése a legfontosabb, melyért a civil kezdeményezések mellett szakmai szempontok figyelembe vételével mi

szakmabeliek sok pozitív javaslatot tehetnék a törvényalkotók felé, megkönnyítendő a mi munkánkat is és javítva az államtársadalmi hangulatot.

Kiadványunk főszerkesztőjének, Dr. Lakatos János úrnak szavaihoz csatlakozva én is olyan gondolatindító írásnak szántam e néhány sort, mely esetleg eljuthat szakmai berkekben azokhoz, akik kompetensek törvényjavaslatok módosításának lehetőségét felvetni. Olyan írásnak szántam, hiszen ez a téma számtalan aspektusból megközelíthető és könyvterjedelmű lenne elemzése, de amely rámutat arra, hogy mire van igény a kollégák, a szakma részéről, valamint rámutat arra, hogy felénk milyen elvárásai vannak a társadalomnak.

Köszönöm a lehetőséget, hogy ezt leírhattam, és azt, hogy ez a lap elindult. Ez azért is hasznos lehet, mert ez által gondolatokat ébreszthetünk egymásban, esélyt adhatunk az új ötletek megismertetésére, megfontolására, megvalósításainak lehetőségére, és új összefüggéseket találhatunk a már ismert tények között.

Szerettem volna beszámolni arról, hogy a rendőrség és a civil társadalom között elindult egy párbeszéd, melynek segítségével könnyebben elérhető a közös cél, nevezetesen a társadalomra veszélyes cselekmények közös erővel történő kezelése. Bízom abban, hogy e sorok olvasói között vannak olyanok, akik szintén partnerek ebben a közös gondolkodásban, párbeszédben és egyetértéssel velem abban, hogy tulajdonképpen együtt gondolkodni és együttműködni jól!

Dr. Lakatos János

TUDÓSÍTÁS EGY BÜNTETŐJOGI KONFERENCIÁRÓL

A Magyar Tudomány napja alkalmából tartott rendezvények sorába illeszkedve, a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszéke 2010. november 26-án – tudományos és szakmai körökben egyaránt – jelentős visszhangot kiváltó, nagy sikerű tudományos konferenciát szervezett. A tudományos összeövetel célja – címének: **„Aktualitások a büntetőjog világából – szemelvények az elmúlt évek Btk. módosításaiból”** megfelelően – az elmúlt évek Btk.-t érintő jelentősebb törvény módosításaival összefüggő (néhány) anomália felvetése, főként gyakorló jogászok, bírák, ügyészek és ügyvédek szemszögéből történő megismerése volt.

A konferencia nagy számú érdeklődő jelenlétében **Prof. Dr. Szabadfalvi József** egyetemi tanár, a Kar dékánjának üdvözlő szavaival vette kezdetét. Dékán úr többek között hangsúlyozta, hogy a jeles ünnep visszatekintést enged elődeink, a tudós generációk teljesítménye előtti tisztelgésre, egyúttal lehetőség nyílik az új elméleti eredmények megismertetésére. Mint kiemelte; *ritka azonban az olyan alkalom, amikor a kutatók és a szakmát „élesben” művelők jönnek össze eszmecserére.*

A nyitó előadást **Prof. Dr. Blaskó Béla**, a Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék vezetője tartotta. Előadása – igazodva a konferencia témaköréhez – az **„Aktuális büntető jogelméleti kérdések”** címet viselte. A büntetőjog-elméleti előadás kellő megalapozását nyújtotta a soron következő gyakorlati nézőpontú előadásoknak.

A professzor többek között az alábbiakat hangsúlyozta: ahhoz, hogy egy ország jogrendszeréről, annak büntetőjogáról képet alkossunk, ismernünk kell az adott jogrendszer, ezen belül a büntetőjog felelősséggel összefüggő paradigmáját.

A felelősség „telepítésének”, a felelősségre vonás jogalapjának kérdései sokkal korábban foglalkoztatták a jogbölcsélet tudományának művelőit; mintsem a majd’ 200 évvel ezelőtt kibontakozó, fejlődésnek induló, modern értelemben vett kontinentális büntetőjog-tudományi irányzatok (iskolák) többségében quasi dogmává merevedett volna, hogy a (büntető)törvénykönyvekbe foglalt tényállások két nélkülözhetetlen eleme a magatartás, illetve annak (jog)következménye. Kérdésként vetette fel, hogy:

- a magyarországi rendszerváltozás elmúlt húsz éve, mint új korszak az ország életében, ösztönözte-e és, ha igen milyen minőségű és intenzitású büntetőjog-elméleti munkásságra ösztönözte a honi „büntetőjogász társadalmat”?

- képes-e lépést tartani a magyar büntetőjog-elmélet fejlődése az európai-kontinentális büntetőjogi nézőpontok fősodrával?

- alkalmasak-e az utóbbi két évtized büntetőjog-elméleti eredményei, hogy az aktuális honi büntetőjogi problémák megoldásához adekvát elméleti alapokat biztosítsanak – gondolva itt a „felelősség”-gel összefüggő – előbb már említett – kérdések büntetőjog-elméleti megalapozottságára?

- egyáltalán merült-e fel jogalkotói igény ebben az időszakban büntetőjog-elméleti eredmények iránt? Vagyis: a közpolitikai, kriminál-(büntető)politikai¹⁴ megfontolások mennyire alapozódtak a büntetőjog-elméletére?

¹⁴ Az előadó nyomatékosan hangsúlyozta, hogy a kriminál-(büntető)politikát – eltérő tárgya és módszertana miatt – sem azonosítja a büntetőjog elmélettel. Ez utóbbit azonban a büntetőjog politika egyik összetevőjének tekinti.

- mi a büntetőjog-elmélet álláspontja az Alkotmány és a büntetőjog viszonyáról?
- a honi büntetőjog-elmélet mutat-e és milyen fejlődési irányokat?

Nilván kötetet tölthetne meg csak e néhány kérdés megválaszolása is. Az előadó álláspontja szerint *sommás* válaszokat – azok elvileg kétes igazságtartalma miatt – nem érdemes e kérdésekre sem keresni. Mégis mitől lehet az elmélet és a gyakorlat művelőinek olyan érzése, hogy egy alapos vizsgálat nyomán nem kapnánk „megnyugtató” és hangsúlyozottan szakmai értelemben vett kielégítő válaszokat rájuk?

A büntetőjog elméleti kérdéseivel foglalkozó szakemberek nézőpontját mindenestre – alapvetően – meghatározza az, hogy mit gondolnak az Alkotmány és a büntetőjog viszonyáról. A kérdés felvetésének elvi alapja az alkotmányos büntetőjog, azaz a büntetőjog alkotmányos kötöttségének elfogadása, vagy tagadása. A professzor azokhoz csatlakozik, akiknek álláspontja szerint az alkotmányos büntetőjog nem holmi skolasztikus okoskodás terméke. Álláspontjának röviden összegezése szerint megállapítható, hogy a büntetőjog alkotmányosságának elfogadása valóban nem más, mint annak felismerése, hogy:

a) Elfogadjuk, és nem tagadjuk a büntetőjog közjogi és alkotmányjogi kötöttségét. Fogalmazhatok úgy is, hogy a büntetőjognak koherensnek, azaz összhangban kell lennie az Alkotmánnyal.

Tudjuk, hogy az Alkotmány nem csak az állami berendezkedés hatalmi intézményeit írja le, hanem alaptörvényként a jogrendszer egészének normatív alapja.

Az Alkotmánytörvény a jogrendszer egészének Alkotmánya. Márpedig, ha ez így van, akkor a büntetőjognak is alkotmányosnak kell lennie, mert minden jogi normának összhangban kell állnia az Alkotmánnyal, különösen azoknak, melyek az egyéni és kollektív jogokra vonatkozó előírásokat hordozzák. Vagyis a koherencia nélkülözhetetlen.

Az alkotmányos büntetőjog kategóriájának létjogosultságát tagadók szerint másként nem, csak joglogikai elemzéssel lehet odáig eljutni, hogy mi Alkotmány ellenes. Eszerint tehát nem az Alkotmány, hanem a joglogikai elemzés határozná meg, hogy mi ütközik az Alkotmánytörvénybe. Az előadó ezt nem fogadja el. Alapvetően azért (részletekbe most nem menve) mert ez esetben egyet kellene érteni azon pozícióival, miszerint kezdeményezni kellene büntetőjogunkba a Radbruchi formula bevezetését.

b) Dogmatikai vonatkozásában – látszólag – olyan (alkotmányos) kötöttséget, mint amiről az eddigiekben szó volt nemigen látni. Azonban mégis van ilyen jellegű kötöttség is.

A büntetőjogszabálynak önmagában is koherensnek kell lennie. Belső rendszerében, felépítésében figyelemmel kell lennie a joglogika (e tekintetben: dogmatika) alapvető szabályaira. A Btk. rendelkezéseinek – különösen és alapvetően – a büntetőjogi felelősségre vonás feltételeire, valamint a jogkövetkezményekre vonatkozó Általános Részi normáknak összefüggő, összeegyeztethető, ellentmondások nélküli rendszerként kell megjelennie. Ha a joglogikailag zárt rendszerben építkező konstrukció valamely pillérét elmozdítják, az egész rendszer meginog. Az egyensúlyi helyzet – Békés Imre professzorral szólva – csak az egész rendszer újragondolásával, átépítésével állítható helyre. Az említett Általános Részi normákat nem kezelheti úgy a jogalkotó, mint valami elromlott TV készüléket, amit a szerelő a nem megfelelő panel kicserélésével javíthat.

A büntetőjog elmélet által kidolgozott kategóriákkal operáló és a büntetőjog belső logikáját, dogmatikai szabályszerűségeit szem előtt tartó joglogikai elemzés választhat arra, hogy a büntetőjog belső felépítése koherens, vagyis egymásra épülő, összefüggő, ellentmondásmentes rendszert alkot-e, de arra nem, vagy nem feltétle-

nül, hogy e rendszer alkotmányos-e, vagy sem. Azt pl., hogy mi a vegyes bűnösség, a praeterintentionalis bűncselekmény, az eredmény, a kísérlet, a felbujtás, hogyan illeszkednek ezek be ellentmondásmentesen a büntetőjog belső rendszerébe, az Alkotmány nem mondja meg.

Figyelmen kívül hagyva tehát a kriminológiai, jogpolitikai természetű nézőpontot, mint nem jogi kategóriákat, valamint Magyarország EU tagságából fakadóan a büntetőjoggal szemben érvényesített (részbeni) kényszereket – a büntetőjog kötöttsége jogi értelemben tehát kettős.

E kettős kötődés azt kívánja meg, hogy a büntetőjogszabály legyen koherens az aktuális Alkotmánnyal és legyen koherens az aktuális joglogikai követelményekkel. E kétirányú, vagyis kettős megfeleléség között fontosságuk alapján mióta Alkotmánybíróság létezik – nem szükséges súly szerinti különbséget tenni.

E két követelmény konjunktivitása egész egyszerűen abból következik, hogy:

a) a büntetőjog saját, belső koherenciája nélkül működésképtelen;

b) az Alkotmánnyal nem koherens büntető-jogszabály pedig megsemmisítésre kerül.

A működésképtelenség, illetve a megsemmisítés *végző hatásában* pedig ugyanazt eredményezi, ami nem más, mint a *büntetőjog működésképtelisége*, Szabó András akadémikussal szólva: a magyar büntetőjog feláldozása.

A kettős megfeleléség (koherencia) elfogadása lehetővé teszi a két felfogás (helyes értelmezéssel) egymás melletti létjogosultságának elismerését.

Az elmondottak is jelezték, hogy a professzor a pozitívizmus talajáról kiinduló támadások ellenére, a büntetőjog alkotmányos kötöttségét elfogadja és elismeri az alkotmányos büntetőjog – nem csak, mint kifejezés – létjogosultságát.

Előadásának második felében tanszékvezető úr a tágabb értelemben vett (anyagi jogi, eljárásjogi, végrehajtási jogi) büntetőjog-alkotással összefüggésben tapasztalható anomáliákról szólt. E körben külön kitért arra, hogy mit „hozott” a Btk.-t módosító 1979. évi LXXX. törvény – az indokolásból kitűnően kriminál-(büntető)politikai érveléssel – „a szankciórendszer reformja”-ként.

Az előadás záró részében – a büntetőjog elmélete és a dogmatika egymásra hatásának szemléltetéseként – ismertetésre került a 2007–2009-ig terjedő időszak büntetőjogi tervezeteiben megjelenő, a büntetőjog elméletének, de ugyanúgy a jog belső koherenciáját biztosító dogmatikai tételeknek is ellentmondó érvelésbe „öltöztetett” jogalkotói akarat megjelenésének néhány kirívó esete.

Professzor úr az előadást egy ókori bölcs – talán a büntetőjogra is vonatkoztatható – mondásával fejezte be. Eszerint: „Aki meg akarja változtatni a világot, annak előbb meg kell ismernie annak működését.”

A következőkben **dr. Balla Lajos** bíró, a Debreceni Ítéltábla elnökhelyettese, ítéltáblai büntető kollégiumvezető, c. egyetemi docens „*A büntetékiszabási gyakorlat alakulása emberölés esetén*” címmel tartott előadást.

Az elnökhelyettes úr előadásában az emberölés alap és minősített eseteivel kapcsolatos büntetékiszabási gyakorlat alakulásáról adott képet. Egyrészt történeti áttekintést nyújtott a témával érintett bűncselekmény elbírálásához tartozó jogalkotási elképzelésekről, másrészt ügyvizsgálattal alátámasztott elemzést végzett a Debreceni Ítéltábla 2005. január - 2010. április között folytatott büntetékiszabási gyakorlatáról.

Az intézménytörténeti áttekintésben összehasonlításra került a Csemegi-kódex, az 1950. évi II. törvény, illetve a BHÖ, továbbá az 1961. évi V. törvény általános és különös részi szabályozása.

Az 1978. évi IV. törvény hatályba lépését követő időszakot a téma szempontjából az előadó két részre osztotta; külön vizsgálva a 23/1990.(X.31.) AB határozat megjelenése előtti és azt követő időszakot. Ezután bíró úr összevetette a Legfelsőbb Bíróság 15. sz. Irányelvének IV. pontját (mely a büntetéskiszabás körében ad útmutatást a gyakorlatnak), illetve a Bkv. 56. sz. Legfelsőbb Bírósági véleményt.

Az előadó az ügyvizsgálat adataira támaszkodva megállapította, hogy: a bírói gyakorlat az emberölés bűncselekménye alap és minősített esetei elbírálása során az adott büntetési tételkeret középértékéből indul ki.

Az előbbiekre alapozva állapította meg azt, hogy a feltételes szabadság kizárásával kiszabott életfogytig tartó szabadságvesztés kivételes büntetésként jelenik meg a jelenkori bírói gyakorlatban.

A büntetéskiszabási gyakorlattal összefüggő ügyvizsgálatra alapítva állapította meg továbbá – előadásának záró részében – bíró úr azt is, hogy a fent említett Kollégiumi vélemény, valamint az Irányelv az általános és speciális viszonyában irányítja a bírói gyakorlatot az emberölés bűncselekménye elbírálása kapcsán.

Ezután **Felegyiné dr. Szabó Ágnes** bíró, a Hadú-Bihar Megyei Bíróság büntető kollégiumvezetője következett a „*Lehet-e a tevékeny megbánás motorja a jelentősen felemelt napi tétel összegű pénzbüntetés?*” című előadásával.

Kollégiumvezető asszony bevezető gondolataiban kiemelte, hogy e konferencia címe a lehetőségek széles tárházát rejtí magában figyelemmel arra, hogy a Btk. 1979. július 1-jei hatályba lépését követő 104 módosításának 1/4-e, tehát 26 az elmúlt 4 esztendőben történt. Ezek közül kettőt választott ki. Ezek látszólag nem állnak egymással összefüggésben, de mégis hatással lehetnek egymásra.

Az egyik, a 2007. január 1-jétől hatályba lépett, a Btk. 36. §-ában újrafogalmazott tevékeny megbánás, mint a Btk. 32. § d) pontja szerinti büntethetőséget megszüntető ok, a másik pedig 2010. január 1-jétől lépett hatályba. Utóbbi a Btk. 51. § (3) bekezdését érinti és amely drasztikusan felemelte a pénzbüntetés napi tétel összegének minimumát a korábbi 100 forintról 2 500 forintra.

A bírónő meglátása szerint a szép reményekkel indult - a maximum 3 évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett cselekmények közül a Btk. XVIII. fejezetéből 19 darab, XIII. fejezetéből 7 darab, XII. fejezetéből 22 darab, tehát mindössze 48 darab tényállással kapcsolatban felmerülő - büntethetőséget megszüntető ok Hajdú-Bihar megyében az ügyészség által elrendelt közvetítői eljárások eredményeként az összes vádemelések számához viszonyítottan az alábbi táblázat szerinti számban eredményezett eljárás megszüntetést:

Évek	Vádemelések száma	Közvetítői eljárások száma	Megszüntetett eljárások száma
2007	4282	108	58
2008	4381	157	114
2009	4406	188	144

A következő táblázat ugyancsak az elmúlt 3 esztendőben a bíróságok által Hajdú-Bihar megyében elrendelt közvetítői eljárásokat mutatja be, különös tekintettel azokra, amelyek eljárás megszüntetéséhez vezettek.

Évek	Közvetítői eljárások száma	Megszüntetett eljárások száma
2007	9	1
2008	9	2
2009	5	5

Úgy a közvetítői eljárások, mint a megszüntetett eljárások száma növekvő, megállapítható azonban, hogy a növekedés tendenciája visszaesett a 2009-es esztendőben.

Visszatérve most a pénzbüntetés napi tétel összegének felemeléséhez, a napi tételek számok 30–540-ig terjedő intervallumának érintetlenül hagyása mellett a napi tétel összegének megállapítására a korábbiakban hatályos 100–20 000 forintig terjedő lehetőség helyett az aktuális szabályozás 2 500–200 000 forintig terjedő intervallumban teszi lehetővé a pénzbüntetés napi tétel összegének meghatározását, ezzel a 2010. január 1-je előtt maximálisan kiszabható 10 800 000 forintos korábbi pénzbüntetés összege megtízszereződött 108 000 000 forintra.

Hol itt az összefüggés a két jogszabályváltozás között? – tette fel a kérdést kolégiumvezető asszony.

Álláspontja szerint: figyelemmel a tevékeny megbánással jellemzően érintett bűncselekmény- és elkövetői körre – 3 évig terjedően fenyegetett, nem kiemelkedő tárgyi súlyú cselekmények, többnyire büntetlen vagy legfeljebb visszaesőnek nem tekintendő bűnismétlő elkövetők, akik javarésze jövedelemmel is rendelkezik –, okkal merülhet fel, hogy melyik irányba célszerű elmozdulni: *tevékeny megbánás, avagy tétlen bűnhődés?*

Az elmúlt 3 évben tevékeny megbánás nyomán megszüntetést nyert eljárások adataiból kitűnő vagyoni jóvátételi összegek nagyságrendje közel azonos, de még inkább alacsonyabb, mint a 2010. január 1-je után elkövetett cselekmények miatt a kialakult bírói gyakorlatnak megfelelő napi tétel szám mellett kiszabható és kiszabott pénzbüntetések összege.

A tevékeny megbánás gyakorlásával a sértettek az adott helyzetben, mely szerint bűncselekményt követtek el a sérelmükre, ott kerülnek előnyös pozícióba, hogy érvényre jut irányukba a latin szentencia: „bis dat, qui cito dat” (kétszer ad, ki gyorsan ad). A terheltek előnye, hogy a tevékeny megbánással érintett cselekmények javarésznél rövid idő alatt, már nyomozati szakban befejezést nyer velük szemben az eljárás, és erkölcsi bizonyítványuk „tisztá” marad. A hatóságok és a költségvetés pedig ott „nyernek”, hogy a tevékeny megbánás nyomán jóval kevesebb ideig tart az igazságszolgáltatás gépezetének aktiválása, mellyel összefüggésben jelentkező költségmegtakarítás jócskán meghaladja a ki nem szabott és a költségvetésbe így be nem folyt pénzbüntetések összegét.

A fenti előnyös hatások fokozása érdekében a jogalkotó a tevékeny megbánással érintett bűncselekményi kör szélesítésével további lépéseket tehetne. A közvetítői eljárás lefolytatásában érintettek – terheltek, sértettek, védők, sértetti képviselők és ügyész – az eljárás lehetőség szerinti körben minél gyakoribb kezdeményezéssel és az eljárás eredményes lefolytatásával tehetnék le voksukat a tevékeny megbánás mellett, szemben a tétlen bűnhődéssel.

A bírónő fenti gondolatmenetének nyomán vélelmezhető, hogy a pénzbüntetés napi tétel összegének sokat vitatott, különösen minimumának 25-szörösével történt felemelése igenis lehet egy 3 évvel korábban megújított jogintézmény, a tevékeny megbánás gyakoribb alkalmazásának motorja.

A sorban a „Kóros elmeállapot, avagy ki bűnözött: az egyén vagy a betegsége?” című előadás következett, melyet **dr. Fejesné dr. Varga Zita** ügyvéd asszony tartott.

Ügyvéd asszony előadásában azoknak az esetköröknek vizsgálatát tűzte ki célul, melyekben összefüggés van az elmeműködés és a bűncselekmény elkövetése között, azonban – annak ellenére, hogy az elmebetegnek jóval kevesebb számban követnek el bűncselekményeket – ezekenél az eseteknél nem az egyén hibájára visszavezethető okok miatt kerül sor a törvényes rend „felrúgására”, a társadalmi normák mellőzésére. Ezzel áll összhangban a hatályos törvényi szabályozás (Btk. 24. §), amely a kóros elmeállapot büntethetőséget kizáró okként szabályozza.

A kóros elmeállapot büntetőjogi szabályozásának rövid történeti előzményeit áttekintve az előadás első része arra keresett választ, hogy milyen tünetekkel járó állapotok, betegségek azok, amelyek kizárják, vagy korlátozzák az embert cselekménye következményeinek a felismerésében, illetve az annak megfelelő viselkedésben. Ennek során nem a jog által használt kategóriák, hanem az elmeszakértők által használt szakkifejezések szerint történt a rendszerezést. Eszerint ügyvéd asszony a következő körképek rövid jellemzését adta:

A. ENDOGÉN PSZICHIÁTRIAI KÓRKÉPEK

- 1) Szkizofrénia:
 - a) aktív szkizofrénia
 - b) lezajlott szkizofrénia (szkizofrén maradvány állapotok)
- 2) Psychozis maniaco-depressiva:
 - a) mániás fázis
 - b) depresszív fázis
- 3) Depresszív szindrómák

B. ORGANIKUS PSZICHIÁTRIAI KÓRKÉPEK:

- 1) Akut organikus pszichózis:
 - a) delírium tremens
 - b) akut alkoholos hallucinózis
- 2) Krónikus organikus pszichózis:
 - a) diffúz organikus pszicho-szindróma
 - b) lokális organikus pszicho-szindróma
 - frontális
 - orbitális
 - temporális
 - amnesztikus
- 3) Epilepszia:
 - a) epilepsziás paroxizmus
 - b) epilepsziás homályállapot
 - c) epilepsziás pszichózis
 - d) epilepsziás személyiségváltozás
- 4) Az idős életkor pszichiátriai problémái – szellemi leépülés

C. TUDATZAVAR

D. PSZICHOGÉN KÓRKÉPEK

- 1) Regresszív reakciók
 - a) indulati reakciók
 - b) rövidzárlat
 - c) pszichogén homályállapotok
- 2) Emocionális szindrómák
- 3) Paranoid reakciók
 - a) megalomán-expanzív téveseszmerekszeretek
 - b) üldöztetési téveseszmerekszeretek
 - szenzitív tévely
 - féltékenységi tévely
 - perlekedési tévely

E. GYENGEELMÉJÜSÉG

(idiócia, imbecillitás, debilitás, kognitív személyiségzavar)

F. SZEMÉLYISÉGZAVAR

Az egyes szindrómák megjelenési tüneteinek ismertetése mellett sor került az azokhoz kapcsolódó, leggyakrabban tapasztalható bűncselekmény-formák bemutatására – külön kiemelve a kábítószerfüggőség, a pathológiás és az abortív pathológiás részegség, a pathológiás affektus, a rövidzárlati cselekmény megállapítási (elhatárolási) nehézségeivel kapcsolatos kérdésköröket.

Az előadás második, hangsúlyosabb részében az elmeszakértői vizsgálat gyakorlati kérdéseiről volt szó. Érintésre kerültek az elmúlt évek szakértői területen bekövetkezett jogszabályváltozásai, különös tekintettel az ETT IB megszűnésére, és a napjainkban még nem nagyon „igénybevett” Igazságügyi Szakértői Testület véleményadási jogára.

Az előadó kitért arra is, hogy ez az a terület, ahol az igazságszolgáltatás, pszichiátria, pszichológia együttműködésre köteles, munkájuk egymásra épül, amely azonban nyilvánvalóan nem könnyű a gyakorlatban, így mindkét oldal egymás felé megfogalmazott elvárásairól, gyakorlati nehézségeiről is be kellett számolni, amit igazságügyi elmeszakértővel folytatott személyes konzultáció is segített. Az ügyvédnő megjegyezte, hogy ebben a témakörben nagy szerepe jutott a Magyar Pszichiátriai Társaság egyik konferenciájának, valamint az OKI és Ügyészek Országos Egyesülete által szervezett e témában tartott konferenciájának ismertetésére.

Az előadás záró része a szakvélemény bírósági „felhasználásának” esetköreit érintette (azaz amikor a kóros elmeállapot a beszámítási képességet kizárja, korlátozza, nem érinti), kiemelve a kényszergyógykezelés intézményének 2010-ben bekövetkezett jogszabályváltozását és annak társadalmi megítélését.

Az előadó összegzőképp megfogalmazta, hogy a kóros elmeállapotok elősegítő okként szerepelhetnek a bűncselekmények elkövetései mögött, egyes fajtái nagyobb arányban, ahol az elmeszakértővel kapcsolatos legnagyobb elvárás, hogy az odavezető folyamatot, kölcsönhatást is leírja, magas szintű, a tudomány állásának megfelelő szakvéleménnyel nyújtson segítséget a bíróságok ítélkező tevékenységének.

„Egy jogalkalmazókat 'is' felzaklató tényállás: a zaklatás” címmel tartotta a következő előadást **Gulyásné dr. Birinyi Ildikó** asszony, a Hajdú-Bihar Megyei Főügyészség osztályvezető ügyésze.

Ügyész asszony az előadása címében is utalt rá: a zaklatás nemcsak az elkövetőkre, valamint a sértettek és környezetükben élőkre, tehát az „elszenvedőkre” hat ki, hanem a törvényi tényállás 2008. január 1-jén hatályba lépése óta időnként a jogalkalmazókat is „felzaklatja”.

A zaklatás szóról az emberek többségének az amerikai filmek jutnak eszükbe, amikor a csinos hölgyeket hol főnökük molesztálja, hol aberrált férfiak követik, hívogatják őket, teszik életüket folyamatos rettegéssé... A statisztikai adatok szerint egyébként a terhelték többsége tényleg a férfiak közül kerül ki, akik nem tudják vagy nem akarják tudomásul venni párkapcsolatuk megszakadását, mellőzöttségüket, és ezt volt párjuk irányába eleinte még visszafogottan, majd egyre durvábban kifejezésre is hozták. Ma, a technika fejlődésének köszönhetően az ilyen cselekedetek egyre szaporodnak, hisz a másik életébe való önkényes beavatkozáshoz elég otthon a telefont felemelni vagy az Internetre feljelentkezni, s csupán idő, pénzárca, illetve a sértettség és a gyűlölet „hőfokának” kérdése, hogy az elkövető a sértettet (vagy rá tekintettel mást) hányszor, mikor, hogyan zargatja, háborgatja, zaklatja.

Nem kérdéses, hogy az ilyen háborgató magatartások ellen muszáj a büntetőjog eszközeivel fellépni. Azonban hány emberben merül fel az, hogy akár egy indulatos szó kiejtésével máris egy bűncselekmény, adott esetben egy 3 éves büntetési tételű büntetett(!) potenciális elkövetőjévé válhat? Potenciális, mert ez ma már csak egy joghatályos magánindítvány függvénye. Hogyan jutottunk idáig?

Az előadó először röviden bemutatatta az a történeti fejlődést, amely elvezetett az 1879. évi XL. törvénycikk (ún. Kihágási törvény) 41. §-ában szabályozott fenyegetéstől – a szabálysértési törvényekben rögzített veszélyes fenyegetés szabálysértési alakzatain át – a ma hatályos Btk. 176/A. §-ában rögzített zaklatás törvényi tényállásáig.

Ezt követően a mai szabályozással, s azokkal a problémákkal foglalkozott, melyekre – álláspontja szerint – a jogalkotó nem gondolt. A tényállás (1) bekezdésében meghatározott ún. klasszikus zaklatás (rendszeresen vagy tartósan más háborgatása) fogalmi kitöltését a jogalkalmazói gyakorlat lassan elvégzi, s a kezdeti értelmezési bizonytalanságok is megszűnni látszanak. Azonban nem ez a helyzet a (2) bekezdés a) pontjában rögzített „veszélyes fenyegetéssel”, mely önálló elkövetési alakzat, s megvalósulásához nem kell se rendszeresség, s e tartósság. Elég egy „személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekménnyel” történő egyszeri megfenyegetés, ha félelemkeltés céljából történik. De hány verekedésnél, garázdaságnál nem hangzik az el, hogy: „gyere ide, megverlek, megütlek, megöllek... stb.”? Vagy melyik szülő ne ígért volna be kamaszkodó gyermekének renitenskedései miatt egy-egy atyai pofont? Nem eredmény bűncselekmény, tehát nem is kell a tényállásszerűséghez a félelem kialakulása! S a miniszteri indokoláson túl, honnan tudhatjuk, hogy a (2) bekezdésben rögzített zaklatás is szubszidiárius cselekményről szól? Sajnos sehonnan, mert a jogalkotó azt csak az első elkövetési magatartásnál tüntette fel. Ennek okán aztán sorakoznak a jogalkalmazói problémák, melyekre nem mindig egyértelmű a válasz. Így pl.:

- hogyan minősüljön a cselekmény, ha mindkét típusú magatartás megvalósult?
- hogyan alakul a rendbeliség illetve folytatólágosság?
- mit jelent zaklatás esetén a joghatályos magánindítvány?
- mi minősül rendszeres vagy tartós háborgatásnak?
- más bűncselekményekkel való egyidejű megvalósulás esetén alaki vagy anyagi a halmazat?
- mi lesz a verekedés és a garázdaság szabálysértésével?
- hol húzódik a szülői fegyelmezési jogkör határa?

Az előadást megelőzően ügyész asszony több mint 70 jogerős bírósági határozatot tanulmányozott. Erre is tekintettel – befejezésként – felhívta a jogalkalmazók figyelmét a vádiratok és ítéleti tényállások tipikus hibáira, melyek adott esetben akár a zaklatás törvényi tényállási elemeinek hiányát is felvetik.

A konferencia záró előadását **dr. Tóth István** fellebbviteli főügyészségi osztályvezető ügyész (Debreceni Fellebbviteli Főügyészség) tartotta „*Büntetőjogi szilánkok*” címmel.

Osztályvezető ügyész úr rendkívül színesen és érdekfeszítően megtartott előadása elején kiemelte, hogy a 2009. júniusától 2010. nyaráig eltelt egyetlen év alatt a Btk.-t összesen 11 törvény módosította. A büntetőjog hivatásos alkalmazói az új normák befogadásának és integrálásának nehézségeit panaszolják. Az elsődleges jogalkalmazó természetes személyekről azonban alig esik szó. Amennyiben mégis, a legmagasabb szinten olvasható:

„Az Alkotmánybíróság – megerősítve korábbi gyakorlatát – a Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény hatályba lépéséről és végrehajtásáról szóló törvény egyes rendelkezéseinek megsemmisítése kapcsán ismételtén rámutatott, hogy a felkészülési idő tartamának megállapításánál nem kizárólag a jogalkalmazó hatóságok, hanem a jogi szabályozással érintett valamennyi természetes és jogi személy reális időszükségletét is figyelembe kell venni, amely mind a jogszabály áttanulmányozásához, mind az önkéntes jogkövetésre való felkészüléshez szükséges időt magába foglalja. [51/2010. (IV. 28.) AB határozat, 28/1992. (IV. 30.) AB határozat].”

A bűnelkövető szerencsére természetes jogérzéssel megáldott személy. Meglepő biztonsággal képes olyan elkövetői magatartásra, amely a változó világban még gyakrabban módosuló Btk. új törvényi tényállásainak kimerítésére is alkalmas.

Ritkán ugyan, de előfordulnak olyan esetek, amikor az elkövető nem a már megszokott (a jogalkalmazó által már szinte elvárt) biztonsággal és körültekintéssel szeg törvényt. Kellő gondosság híján néha megtévesztő vagy olyan magatartást tanúsít, amelynek megítélése a büntetőjog professzionális művelőjének fejtörést okoz.

Érdekes, hogy egyes cselekmények minősítési problémái nem feltétlenül az újonnan alkotott törvényi tényállások vagy jogintézmények kapcsán adódnak. Amíg a hivatásos jogalkalmazó a módosítás újdonságára figyelmet fordít, a bírói gyakorlat hiánya vagy bizonytalansága a „tegnap” szabályozásának értelmezésében gyakran gondot okoz.

Az előadás a következő témaköröket érintette:

- Hatósági eljárás akadályozásának büntetése (Btk. 242/A. §)
 - a vallomástétel, illetve a hallgatás jogának korlátozása a terhelti nyilatkozat tartalmának meghatározásával.
- Bírósági (más hatósági) eljárásban jogtalan előny elfogadásával elkövetett vesztegetés (Btk. 255. §)
 - a jogtalan előny ígérete: előkészület vagy kísérlet?
 - az ún. „fals bizonyíték” szolgáltatásának megítélése.
- A bűncselekményből származó vagyoni előny elvonása során felmerülő problémák
 - a vagyonekbevonás dilemmái.
- A jogos védelem túllépésének új szabályozása
 - az „erős felindulás” mint bázisfogalom trónfosztása az ijedtség és menthető felindulás értelmezésében.

A konferenciát záró **Prof. Dr. Blaskó Béla** – a mindvégig jelen lévő „telt ház”-ra, valamint az előadásokat figyelemmel kísérő, érdeklődő közönség alkalmi reakcióira is tekintettel – azt sikeresnek, a kitűzött célt elérőnek minősítette. Kifejezte reményét, hogy az elhangzottak – nyomtatott formában történő megjelenésükre is tekintettel – hasznos, esetenként vitára ösztönző olvasmány lesz a büntetőjoggal foglalkozók számára. Kiemelte, hogy ez a rendezvény is jó példája annak, hogy az elmélet és gyakorlat jeles képviselőit – egyes eltérő álláspontokkal ellentétben – igenis érdemes tudományos igényű rendezvény keretében „összehozni”. Tanszékvezető úr ezután köszönetet mondott az előadóknak, érdeklődőknek, valamint a Karnak és személy szerint Dékan úrnak, hogy biztosították a konferencia megrendezésének feltételeit. Annak a reményének hangot adva invitálta a résztvevőket egy szerény állófogadásra, hogy az ilyen jellegű szakmai összejövetelek hagyományt teremtő konferenciáján vettek részt.

Szakmai-tudományos közlemények

Rovatvezető: Dr. Kovács Gyula

**szakcikk,
tanulmányok,
dolgozatok**

Prof.Dr. Finszter Géza¹⁵

HOGYAN ÍRJÁK A BÜNTETŐ TÖRVÉNYEKET? ELMÉLKEDÉS A „HÁROM CSAPÁSRÓL”...

Arról, hogy miként született meg közjogunk egyik jeles alkotása, az első magyar büntető kódex, Eötvös Károly Balatoni utazás című anekdota gyűjteményében olvashatunk. A reá jellemző derűvel és hozzáértéssel. A szerző nem csak a Kiegyezés utáni korszak országgyűlési képviselőjeként szerzett rangot, de kiváló jogász felkészültségét ügyvédként is kamatoztatta. Példának okáért olyan nevezetes bűnperben, mint a tiszaeszlári Solymosi Eszter eltűnése nyomán indult eljárásban.

Az Abbázia kávéház híres törzsvendége egyik balatoni történetében azt meséli el, hogy az ezernyolcszázhetvenes évek elején Füreden két szomszéd villában alkotott nemzetünk két gényusa. Az egyikben Jókai Mór írta az Aranyembert, a másikban Csemegi Károly a büntető törvénykönyvet. (Ez a jeles Csemegi kódex) Műve nem egyéni képviselői indítványnak készült. Az igazságügyi államtitkár Csemegi munkája végül, 1878-ban kormány előterjesztés formájában került a parlament elé. Alkotása nem csupán az egyéni jogtudósi teljesítmény, abban a XIX. század polgári jogállami fejlődésének minden értéke helyet kapott. A törvényjavaslat miniszteri indokolása ezeket a jogi vívmányokat a következő idézetben összegezte: *„Hogy a föltétlen igazság és a társadalom fenntartásának érdeke, – vagyis az igazságos és a hasznos – a büntető rendszerben szükségszerűleg nevezetes tényezőt képeznek: ez magától értetődik, ez bizonyos tekintetben a józan észnek tana.”*

A kódex parlamenti vitájáról szóló iromány élvezetes olvasmány, ha lehetne kötelező irodalomná tenném minden mai honatya számára.

Nézzük most már a T/25. számú törvényjavaslatot, amelyet négy kormánypárti képviselő egyéni indítványként nyújtott be 2010. május 17-én, szinte a választások utáni új parlament megalakulásának első napjaiban. Mi lehetett az indoka ennek a sietségnek?

A „józanész” tana szerint a sürgősséget indokolhatta a hasznosság. Talán a társadalom védelme olyan mértékben szenvedett hiányt, hogy az emberi élet és a vagyon védelme azonnali cselekvést követelt? Ilyen szükségállapot egyáltalán nem volt 2010 tavaszán. A bűnügyi statisztikák azt igazolták, hogy a bűnözés – és benne különösen az emberölések száma – csökkenő tendenciát mutatott. Az emberek biz-

¹⁵ A szerző egyetemi tanár, az Országos Kriminológiai Intézet munkatársa.

tónságerzete az ország szegénységtől leginkább sújtott térségeiben csakugyan romlott, de a nyomorúság enyhítése aligha várható a büntető szabályok szigorításától. Ahogy a XIX. század nagy német büntetőjogásza, Franz von Liszt írta: „börtönökkel és foglárakkal társadalmi bajokat még soha orvosolni nem sikerült.”

Lehetséges, hogy a gyors változtatást az igazságosság helyreállítása követelte? Ha a hazai büntetékiszabási gyakorlat túlzottan enyhének bizonyulna, az is lehet az igazságtalan ítélkezés forrása. Ez az ítélkezési gyakorlat azonban enyhének egyáltalán nem mondható, ellenkezőleg! Ha nem az Egyesült Államoknak az európai jogi kultúrával össze nem egyeztethető gyakorlatát és nem is Oroszország vagy Ukrajna büntető bíraskodását vesszük alapul, hanem annak a térségnek a tényeit tekintjük, amelyhez mind szorosabban tartozni szeretnénk, az Unióét, akkor a magyar büntető bíraskodás messze szigorúbb a jól teljesítő, fejlett demokráciák bármely országához képest.

Elképzeltető, hogy valamely bűncselekmény kategória, a közbiztonságot alapjaiban megrendítve, olyan mértékben elszaporodott, hogy más megoldás már nem lévén, a büntetőjogi fenyegetést kell fokozni. Ez indokolhatja, hogy az erőszakos többszörös visszaesővel szemben az erőszakos többszörös visszaesőkénti minősítést megalapozó személy elleni erőszakos bűncselekmény büntetési tételének felső határa szabadságvesztés esetén a kétszeresére emelkedjék, és a büntetési tétel így felemelt felső határa a húsz évet haladja meg, vagy ha a törvény szerint a bűncselekmény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, az elkövetővel szemben életfogytig tartó szabadságvesztést kelljen kiszabni.

Minthogy azonban a most említett bűnelkövetés nagyon ritka, és ha mégis előfordult, a büntető bíróság kezében eddig is hatásos eszköz volt arra, hogy olyan szigorú büntetést szabjon ki, ami a társadalom igazságérzetével összhangban van, és ami a konkrét bűnügy minden egyedi sajátosságát is képes figyelembe venni, a kapkodásnak semmi okát nem látni.

A büntető jogalkotásnak vannak hagyományos megfontolásai, amelynek legszébb magyar példáját a Csemegi kódex megszületése szolgáltatja.

Az első megfontolás a társadalom igénye. Jogot akkor kell alkotni, ha társadalmi szükséglet csak ezen az úton elégíthető ki, és a kiválasztott jogi eszköz arra alkalmasnak mutatkozik.

A második megfontolás a tudományos megalapozás. Jogot a jogtudomány által feltárt törvényszerűségek figyelembe vételével érdemes alkotni.

A harmadik megfontolás a jogbiztonságot nyújtó forma. A jogalkotás mesterség, ami birtokolja a törvényírásnak azokat a technikáit, amelyek érthető, világos, betartható, a jogsértés következményeit előre vetítő szöveget eredményeznek.

A törvényjavaslat előterjesztői nem fáradoztak azon, hogy a büntető jogalkotás hagyományos útjait kövessék, elegendőnek tartották a következő érvelést:

„A 2010. évi országgyűlési választásokon megnyilvánuló egyértelmű választói akarat arra kötelezi az Országgyűlést, hogy a választási programokban megfogalmazott és a választók által támogatott büntetőpolitikai intézkedések a lehető leghamarabb törvényerőre emelkedjenek. Ilyen büntetőpolitikai intézkedés az Egyesült Államok több tagállamában, vagy a szomszédos Szlovákiában már bevezetett, Magyarország „Három csapás” néven ismertté vált törvény, amelyet több százezer állampolgár aláírásával is támogatott. A Javaslat beilleszti a magyar büntetőjog rendszerébe a személy elleni erőszakos bűncselekményeket sorozatban elkövető bűnismétlők büntetésének jelentős szigorítását, amely a legsúlyosabb esetben életfogytig tartó szabadságvesztés is lehet. Ezzel párhuzamosan – ugyanazon büntetőpolitikai megfontolásból – a Javaslat visszaállítja a 2003. március 1-jét megelőző

büntetésiskisabási szabályokat, az úgynevezett „középmértékes büntetést”, amely törvényhozói értelmezést ad a Büntető Törvénykönyv büntetési rendszerének helyes alkalmazásához.”

Az első kérdés az, hogy a mégoly elsőprő választói támogatásból levezethető-e konkrét büntetőjogi intézmény megvalósítására irányuló közakarat.

Tegyük egy próbát: A nép azt akarja, miszerint „a büntetést – céljának (37. §) szem előtt tartásával – a törvényben meghatározott keretek között úgy kell kiszabni, hogy igazodjék a bűncselekmény és az elkövető társadalomra veszélyességéhez, a bűnösség fokához, továbbá az egyéb súlyosító és enyhítő körülményekhez. Határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabásakor a büntetési tétel középmértéke irányadó. A középmértéket akként kell megállapítani, hogy a büntetési tétel alsó határához a felső és az alsó határ közötti különbség felét kell hozzáadni. Ha e törvény a büntetés kiszabása esetén az e törvény Különös Részében meghatározott büntetési tételek emelését írja elő, a (2) bekezdésben meghatározott számítást a felemelt büntetési tételekre tekintettel kell elvégezni. Ha a bíróság szabadságvesztést szab ki, a büntetés mértékét a végrehajtás felfüggesztése, illetőleg a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének a figyelmen kívül hagyásával állapítja meg.”

A nép ezt nem akarhatja, mert a nép bölcsőbb annál, hogy a büntetésiskisabás szakmai részleteibe bele kívánna szólni. Ez a bölcsesség elvárható lett volna a honatyáktól is. A választók pártokra, és nem büntetőjogi intézményekre adták le támogató szavazataikat.

Mi a helyzet a többszázezer aláírással, ami a három csapás bevezetését óhajtotta. Erre a jelenlegi kormányzati álláspontot idézném helyeselően: vannak kérdések, amelyek népszavazással nem dönthetők el. Bizonyos vagyok benne, hogy a halálbüntetés visszaállítására ugyancsak több százezer aláírás gyűlhet össze, ennek a büntetésnek a felvétele a Btk-ba – legalábbis addig, amíg az alkotmányos demokrácia értékeit valló európai közösséghez akarunk tartozni – mégsem lehetséges.

Visszont a közvéleménynek vannak nagyon figyelemre méltó észrevételei. Például az, hogy az igazságos ítélet egyik feltétele az egyéniesítés, a konkrét eset alapos ismerete. Kriminológusok végeztek olyan kutatásokat, amelyek a lakosságot jellemző büntetési szigort mérték. A válaszok ugyancsak okosságról és humánúmról tanúskodtak. Minél több információ volt a kérdésben szereplő jogesetre, annál megfontoltabb lett a szankció mértékére adott válasz.

Az ítélkezési gyakorlattal szemben nagy az elégedetlenség, különösen a szakmai felkészültséget, a felelősség vállalását és az időszerűséget hiányolja több elemzés, de a társadalom jelentős része is. Ennek a helyzetnek a javítása a bírói mérlegelés szélesítésével, és nem annak beszűkítésével lehetséges. Büntető jogszabályban arra kötelezni a bíróságot, hogy milyen körülményeket ne vegyen figyelembe, egyenesen hadüzenet az igazságszolgáltatás ellen.

A törvényjavaslatból törvény lett, amelynek rendelkezései beépültek a büntető kódexbe. Mi lesz ezeknek a további sorsa? A gyakorlat majd megmutatja. Ha tévedtem volna a módosítások szakmai megítélésében, ígérem, hogy ezt szégyenkezve be fogom bevallani, akár ugyanezen nyilvánosság előtt. De mi lesz akkor, ha ez a kritika, amellyel egyáltalán nem állok egyedül, igazolást nyer. Vajon a kezdeményező honatyák kérnek-e bocsánatot? Elnézve mai viselkedésüket, erre nem számítok.

Dr. Bócz Endre

AZ ADATGYŰJTÉS ÉS A NYOMOZÁS¹⁶

I.

Az „adat” szó – és származékai, így az „adat-kiegészítés” és az „adatgyűjtés” – a nyomozással összefüggésben leggyakrabban használt kifejezések közé tartoznak. Mégsem állítható, hogy szabatos, pontos jelentésük általánosan elfogadott lenne. Általánosnak tekinthető, hogy az „adat”, a „tény”, a „körülmény” és az „információ” szót szinonimáknak tekintik. Az sem ritka, hogy az „adat”-ot a „bizonyíték”-nál csekélyebb értékű jelenségnek tartják. Az „adatgyűjtést” e felfogás keretében a „*tág értelemben vett nyomozás*”-hoz képest (anélkül, hogy meghatároznák a „tulajdonképpen”, vagy „szűkebb értelemben vett nyomozás” mibenlétét) úgy definiálják, mint valamiféle előkészítő és kisegítő jellegű információszerző tevékenységet, amelynek célja „az eljárás sikeres lefolytatásához szükséges feltételek biztosítása.”

Ebben az írásban – nem vitatva más definíciók esetleges létjogosultságát – kriminalisztikai szemszögből az „*adat*” szó *valamely tényre vonatkozó ismeret*et jelent.

Az „adat” fogalma szorosan kapcsolódik a „tény” fogalmához.

A tény – fogalmilag – a világ megismerésére és értelmezésére szolgáló filozófiai kategória. Ténynek tekinthető a világ bármely olyan jelensége, amely objektíve (tehát a megismerő személy akaratától függetlenül) térben, időben és okozati kapcsolatokban létezett vagy létezik, s így azonosítható és leírható. Azok az időbeli, térbeli és okozati határok, amelyekkel a megismerni kívánt jelenségcsoportot körülírjuk, tetszőlegesen választhatók meg. Egyaránt tekinthető ténynek egy történelmi periódus több évszázados, egy bűncselekmény kitervezésének, megszervezésének és végrehajtásának néhány hetes, vagy akár csak néhány napos avagy órás eseménysora, avagy egy közlekedési baleset történéseinek egy néhány másodperces szakasza.

A tényre vonatkozó ismeret átadható; átadásának folyamata az *informálás*, és az *információ* a továbbított, átadott ismeret. Az olyan információ, amely az informált szemszögből új ismeretet tartalmaz, *hír*.

Az okozati kapcsolatok révén a tény más tényekkel – mint azok *oka*, vagy *következménye* – bizonyítható.

A büntetőeljárás – mint tudjuk – egyfajta formalizált megismerési folyamat; azzal indul, hogy a nyomozó hatóság *tények bizonyos csoportjára vonatkozó ismeretekből* arra feltételezésre (gyanúra) jut, hogy bűncselekmény történhetett. A nyomozás feladata a múltban lezajlott történést alkotó azon tények teljes körének a *hatósági* megismerése, amelyhez a tények gyanút keltő csoportja (is) tartozott, vagy következményként kapcsolódott. A megismerés (ismeretszerzés) azonban csak emberi pszichikum közreműködésével lehetséges; a hatóság, mint szervezet, maga, *közvetlenül* nem tud ismereteket szerezni. Erre csak úgy képes, hogy az alkalmazottjai

¹⁶ Az adatgyűjtés különféle problémái a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény kidolgozásának időszakától fogva több ízben is műhelyvita tárgyát képezték a Rendőrtiszti Főiskola Kriminalisztikai Tanaszékén. A szerző most ennek egyes részleteibe enged bepillantást. Olvasóink figyelmébe ajánljuk a Rejtjel Kiadó gondozásában 2004-ben megjelent Bevezetés a kriminalisztikába, és Krimináltaktika I. c. jegyzetek; továbbá dr. Bócz Endre – dr. Finszter Géza: Kriminalisztika joghallgatóknak c. művének vonatkozó fejezeteit (a szerk.).

(egyenileg) érzékelnek, észlelnek, észleleteikkel és korábbi eredetű ismereteikkel logikai műveleteket végeznek, stb. – és végeredményben olyan ténybeli következtetésekre (elgondolásokra) jutnak, amelyek valóságtartalmát illetően pozitív vagy negatív meggyőződés alakul bennük ki. Az alkalmazott (beosztott) az általa szerzett ismereteket köteles – a szervezet működési szabályai értelmében – megosztani hivatali előjáróival, s amennyiben közülük az is, aki a szervezet nevében kijelentéseket tehet (ez rendszerint a vezető), elfogadja a beosztott ismeretét, ezzel egyben a hatóság ismeretévé is teszi azt.

A büntetőeljárásban tehát a megismerés – a megismerő tevékenység – egyidejűleg, párhuzamosan, két csatornán folyik: egyfelől a beosztott nyomozó(k) részéről egyénileg, másfelől – a tőlük nyert információk alapján, szolgálati úton, a hatóság, illetőleg a hatóság nevében nyilatkozatni jogosult vezetők részéről.

Az ideális az lenne, ha a két folyamat eredménye azonos lenne. Ez azonban gyakorlatilag lehetetlen ugyan, de jórészt mégis átfedi egymást, hiszen a hatóság ismeretei alapvetően a beosztott nyomozó(k) egyénileg szerzett és továbbadott (jelentett) ismereteiből adódnak.

Az eltérések eredhetnek abból, hogy nem minden egyénileg szerzett ismeretet ad tovább a beosztott. Ez adódhat felületességből, fegyelmezetlenségből is, de nem feltétlenül csak emiatt fordulhat elő. Lehetséges ugyanis, hogy egy érdektelennek tűnő mozzanatra vonatkozó ismeretet (adatot) a beosztott – amelyet, persze, a primer-, sőt, a szekunder emlékezetében is akaratlanul őriz egy ideig – éppen, mert jelentéktelennek véli, említésre sem tartja méltónak, így arról az előjáró nem értesül. Ilyenkor a két ismeretanyagban mennyiségi különbség keletkezik. Ez az eltérés akár érdektelennek is bizonyulhat, ha a kérdéses mozzanat (adat!) valóban irreleváns.

Előfordulhat azonban más is. Lehetséges, hogy további adatok megszerzése után és feldolgozása (a memória különböző szegmensei közötti cirkulálásuk) során, a velük végzett gondolati műveletek közben ez az adat is felbukkan, kapcsolódik valamely újabb ismerethez, ennek révén új értelmet nyer, s így akár a korábban ismert adatok – vagy azok egy része – is új megvilágításba kerül. Mindezek eredményeként a beosztott gondolataiban az ismert adatok összessége által tükrözött tények új összefüggés-rendszerben jelenhetnek meg, és ha ez történik, akkor a beosztott és a hatóság (a vezető) ismeretanyaga között már nem csak mennyiségi, hanem minőségi lesz a különbség, s ez így is marad, amíg a vezető – az egyéni megismerési folyamat új eredményeiről értesülve – ki nem egészíti saját elgondolásait a számára eddig ismeretlen, új adattal. Ezzel a mennyiségi különbség megszűnik ugyan, a minőségi különbség viszont csak akkor tűnik el, ha az adatok értékelésében és értelmezésében is közös nevezőre jutnak.

A minőségi különbség nem jelent azonban egyszersmind értékkülönbséget; az annak a függvénye, hogy az összefüggő tény-komplexum egészére vonatkozóan az adatokból logikai úton felépített elképzelések közül melyik az *igaz*. Kétségtelen, hogy két eltérő elképzelés mindegyike egyidejűleg nem lehet igaz, de az nem kizárt, hogy mindegyik téves legyen. Egy elgondolás igazságának a kritériuma a valósághoz való viszonya, nem pedig az, hogy mi a beosztása annak, akitől származik.

Az egyéni megismerésben a szubjektum – esetünkben a beosztott – korábbi eredetű egyéni ismeretei és tapasztalatai, s az ezeket hordozó, aktuálisan előbukkanó emlékéképei is szerepet játszanak. „Emlékezete” van a hatóságnak is: a regisztrált ismeretek gyűjteményei, a hatósági nyilvántartások, de az nem az emberi emlékezet módjára működik. Véletlenszerűen semmi nem bukkan belőle elő, s arra jogosult vezető által érdektelennek minősített értesülés nem is kerül bele, tehát elő sem hívható.

II.

A nyomozás kriminalisztikája azzal foglalkozik, hogy a múltban végbement történések részleteit, mint tények összefüggő komplexumát, rekonstruálja.

Lényeges itt a *kiinduló adatbázis*, vagyis azoknak a tényekre vonatkozó ismereteknek az összessége, amely a *nyomozó hatóságnak és annak a beosztottnak*, akinek az ügy felderítése a feladata, aktuálisan rendelkezésére áll.

Elsőrendű fontosságú, hogy a felderítéssel foglalkozó beosztott a közvetlenül hozzáférhető adatokat mielőbb megszerezze, s így nyert ismereteit kiegészítse azokkal is, amelyek az ügyre vonatkozóan a hatóság adatbázisaiban (nyilvántartásaiban) – sőt, esetleg más hatóságok, vagy szervezetek nyilvántartásaiban – találhatók.

A kiinduló adatbázisban és az adatgyűjtő munka korai fázisában gyakran szerepelnek olyan adatok, amelyek a feltételezett bűncselekményt alkotó történések szemszögéből valójában irrelevánsak; ezeket – a kérdéses adatforrásra vonatkozó további ismeretek birtokában – ki lehet, és ki is kell zárni. Ehhez természetesen a szükséges kiegészítő adatokat is meg kell szerezni (pl. a betörés helyszíni szemléljén talált *minden* ujjnyomot rögzíteni kell, mert azok mind a kiinduló adatbázis elemei; a háziaktól származók azonban irrelevánsak, de kizárni csak akkor szabad őket, mikor eredetük – a szükséges ujjnyomatok birtokában – tisztázódott). A kiinduló adatbázis alapján a *további adatforrásokra* vonatkozó feltevéseket kell kidolgozni, s ezeket ellenőrizni kell, majd az így nyert ismeretek alapján megnyíló lehetőségeket kell kiaknázni, ami szintén újabb adatokat eredményezhet.

Mondható, hogy ez tulajdonképpen a nyomozás. Valóban; a *nyomozás tulajdonképpen adatgyűjtés és -feldolgozás*. Az adatgyűjtés eredményeként a beosztottnak az esetre vonatkozó ismeretei és – ezek előírásszerű adminisztrációja, a közte és a hatóság közötti normális információáramlás révén – egyben a hatóság ismeretei is bővülnek. Az eljárásjogi értelemben vett nyomozás a tartalmát tekintve tehát felfogható úgy is, mint alakszerűen adminisztrált adatgyűjtés, kiegészítve a hozzá kapcsolódó hatóság intézkedésekkel.

Az adatgyűjtéssel összefüggésben a krimináltaktika tudományában részletes fogalomrendszert dolgoztak már ki. Ennek a fogalomrendszernek az aprólékos ismertetése nem célom; az alkalmazott szakkifejezések (adatforrás, adatszolgáltató, stb.) az ismeretét feltételezem. Ami az adat mibenlétét illeti, a korábban adott meghatározást változtatlanul irányadónak tekintem ugyan, de megjegyzem, hogy a jogszabályok megkülönböztetik az adatoknak egyes körülírt fajtáit (személyes adat, bűnügyi személyes adat, egészségügyi személyes adat, közérdekű adat, minősített adat, stb.), amelyek megszerzésére és kezelésére sajátos jogi előírások vonatkoznak. Ezekhez természetesen a nyomozáshoz kapcsolódó adatgyűjtésnél is igazodni kell.

Az adatgyűjtéssel a megismerést végző szubjektum – az eljáró beosztott és az általa képviselt hatóság – célja az, hogy egy konkrét feladat megoldására irányuló cselekménysor újabb és újabb, *célszerűen következő* elemének meghatározásához szükséges, de aktuálisan hiányzó ismereteket megszerezze. Ilyen típusú ismeretbővítésre egy-egy feladat megoldásához az élet minden területén szükség van; az ismeretszerzés alapvető útja pedig az érzékelés, észrebevés és észlelés. A bűnügyi munkában – akárcsak az élet más területein is – ezt az utat kell járni.

A megismerendő adatokat a rendelkezésre álló adatbázis, valamint az ügy természete szabja meg, megismerésük lehetőségét pedig az *adatforrások* nyújtják. Ezek felkutatása és az adatok kinyerése, valamint feldolgozása már az 1936-ban ki-

adott „*Bűnügyi nyomozástan*” c. (csendőrségi) tankönyvben is szerepelt, tehát erre – úgy gondolom – nem szükségesek sok szót vesztegetni. Az 1960-as években azonban a hazai kriminalisztika szemléletében lényeges változások történtek, s ezek hatása máig érzékelhető, így inkább erre térek ki.

A szemléletváltozás gyökerei az 1950-es évek közepére, a „szocialista törvényesség” megszilárdítására szánt 1954. évi V. törvényre nyúlnak vissza. Ekkor öltött egyre határozottabb alakot – a „*terheltként való felelősségre vonást elrendelő*”, indokolással ellátott írásbeli határozat bevezetése nyomán – az a felfogás, hogy a nyomozást végző hatóság csak formalizált körülmények között érintkezhet más személyekkel. Mivel pedig az eljárásban mindenkinek pontosan körvonalazott (tanú, szakértő vagy terhelt) jogállása van, a közöttük lezajló kommunikáció jogilag szabályozott eljárási cselekmény keretei között megy végbe, s eredménye eljárásjogi értelemben törvényes bizonyítási eszközből nyert bizonyító tény – vagyis („*perrendszerű*”) bizonyíték lesz. Mindez a büntetőeljárási jog és a kriminalisztika viszonyára vetítve azt jelenti, hogy a kriminalisztika rendeltetése nem a releváns tények kiderítésének, hanem csupán az ezt szolgáló alakszerű büntetőeljárási cselekmények „technológiájának”, célszerű lebonyolítási módjának kidolgozása. Ehhez a szemlélethez társul az az eljárásjog-központú elgondolás, amely az adatgyűjtési módszereket eljárásjogi skatulyákba próbálja kényszeríteni, s amelyekkel kapcsolatban ezt a törekvést nem tudja érvényesíteni, azt legszívesebben egyszerűen „nem-létezőnek” tekintené. Mindez alapvetően a büntetőeljárási jog és a kriminalisztika viszonyának, s ennek folytán a büntetőeljárás előkészítő szakaszában, a nyomozásban folyó megismerésnek az értelmezéséből adódik.

Ennek a felfogásnak a háttérében a szovjet büntetőeljárási jognak az a – miénktől eltérő – szabályozása húzódik meg, hogy ott a bírósági eljárás előkészítése két szakaszra, a *nyomozásra* („*дознание*”) és a *vizsgálatra* („*предварительное расследование*”) oszlott; az előbbi a rendészeti, az utóbbi az alapvetően ügyész-ségi keretek között működő vizsgálati szervek feladata volt. A vizsgálatnak – amely csak a törvényben tételesen felsorolt információk alapján volt indítható – általában kötelező előfeltétele volt a nyomozás; kiinduló adatbázisát tehát a nyomozás eredménye szolgáltatta, célja pedig „perrendszerű bizonyítékok” (jegyzőkönyvek, szakértői vélemények) produkálása volt.

A kriminalisztikai tananyagok a vizsgálathoz kapcsolódtak, s a hazai kriminalisztika a szovjet tananyagokon alapult. Az adatgyűjtés – amelynek tere a tényfelderítés kezdeti stádiuma – értelemszerűen az (így felfogott) nyomozáshoz, vagyis a szovjet büntetőeljárási rendszerben a rendészeti szervek tevékenységéhez kapcsolódott, s kevésbé tekintették a kriminalisztika tárgyának. Az 1961-es kiadású – egyébként magas színvonalú – magyar „*Kriminalisztika*” tankönyvben¹⁷ is csak szinte függelékként kapott teret. A magyar jogban azonban nem különült el a „nyomozás” és a „vizsgálat”; valójában a „vizsgálat” volt a törvényben „nyomozás” néven szabályozott eljárás, s így a *főként adatgyűjtés formájában megvalósuló tulajdonképpeni nyomozás mintegy törvényen kívül került*. Ennek eredményeként az adatgyűjtés „bevett” módszereinek egy részét illetően a gyakorlatban nagyfokú bizonytalanság alakult ki; kérdésessé vált, hogy ezeket egyáltalán szabad-e alkalmazni. Az 1990-es évek elején e bizonytalanság kiküszöbölése érdekében került bele a Be. javaslatába – később a törvénybe – a 178. § a nyomozó hatóság „egyéb adatszerező tevékenységéről”, a mely erre (figyelman kívül hagyva az ekkor már hosszabb ideje hatályos belső előírásokat) az egykori Bűnvádi Perrendtartás szóhasználatára nyomán a „*puhatolás*”

¹⁷ Kriminalisztika (Általános Rész), BM Tanulmányi és Módszertani Osztálya, Budapest, 1961.

kifejezést használta, holott ennek már évek óta meghatározott normatív jelentése volt. Később a 2001. évi I. törvény ezt korrigálta.

A helyzet azonban változatlanul nehezen tekinthető át. A (nem eljárásjogi, hanem köznyelvi értelemben vett) „nyomozás” hagyományosan rendészeti természetű tevékenység, túlnyomórészt a rendőri nyomozó hatóság tagjai végézik, akik rendőrök, és az „adatgyűjtés” keretében „személyi adatforrások”-tól is igyekeznek adatokat szerezni – azaz megkérdeznek olyan embereket, akikről feltételezhető, hogy felvilágosításokat tudnak adni. A korábban említett „törvényességi követelmény” szerint viszont az eljárásjogi értelemben vett nyomozást a Be. szabályai szerint kell végezni, de az – a jelek szerint – nem számol ezzel a szükséglettel. A 178. és 178/A. § szövegében a „felvilágosítás kérése”, mint az „egyéb adatszerző tevékenység” megengedett módszere, nem szerepel.

A problémát látszólag megoldja a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól szóló 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet 116. § (1) bekezdésének bb) alpontja (és az ennek mintájára készült többi hasonló rendelet analóg rendelkezései), amely a Rendőrségi törvény egyéb – rendészeti természetű – jogosítványai mellett a felvilágosítás kérést is megengedi a Be. 178. § keretében. Ez ugyan védhető azzal, hogy a rendőri nyomozó hatóság tagja maga is rendőr, akinek szolgálata ellátása során joga van felvilágosításokat kérni, de mégis kérdéses, hogy a törvény végrehajtásának szabályozása keretében megengedhető-e olyasmi, amire a végrehajtandó törvény maga – bár ésszerű lenne – nem ad engedélyt? Talán ezzel is magyarázható az, hogy a kriminalisztikai tananyag a felvilágosítás kérést, mint adatgyűjtési módszert a „megkeresés” fogalomkörén belül „személyes megkeresés” elnevezéssel tárgyalja. Megjegyzendő, hogy a Rendőrségi törvény szerint „[A]kitől a rendőr felvilágosítást kér – ha jogszabály másként nem rendelkezik – az általa ismert tényekkel, adatokkal kapcsolatos válaszadást nem tagadhatja meg” (32. §), tehát, ha képes rá, köteles felvilágosítást adni. Ennek a kötelezettségnek ugyan látszólag nincs szankciója, de – mivel bűnügyről van szó, s az illetőről nyilvánvalóan feltételezhető, hogy releváns tényről ismer, a válasz megtagadása alap arra, hogy a rendőrhatalomhoz idézzék tanúként, s akkor már a válasz az eljárási törvény alapján kikényszeríthető. A felvilágosítás kérése nem feltétlenül korlátozódik egyetlen kérdésre, hanem öltheti akár huzamos ideig tartó, terjedelmes kikérdezés formáját is, amely tulajdonképpen csak a formalitások terén különbözik a kihallgatástól.

III.

A tárgyi adatforrások hasznosításának módja a tárgyak megtekintése – szemrevételezése, tanulmányozása – aminek eredménye azok mibenlétének, milyenségének, tulajdonságainak észlelése. Az ilyen módon megismerhető anyagi sajátosságok, elváltozások – tág értelemben felfogott nyomok – azonban csak relatív eredményeket hozhatnak, mert keletkezésük időpontjára vonatkozó információ általában nem nyerhető belőlük. Egy tárgyi természetű folyamat időtartama a megfelelő természet-tudományi ismeretek segítségével állapítható meg – de ezek az ismeretek rendszerint *szakismeretek*, amelyeket valakitől kell megtudni. Ha azonos helyen két vagy több – eltérő időpontokban lezajlott – nyomképződési folyamat eredményeként létrejött elváltozások részben fedik egymást, szerencsés esetben meg lehet állapítani, hogy melyik a korábbi és melyik a későbbi, de a nyomok keletkezési időpontja a (csillagászati alapú) emberi időszámításban nem helyezhető el, mert a történelem

emberi találmány, s csak abban van kezdőidőpont. Személyi adatforrásból tudható csak meg, hogy mikor nem volt *még*, és mikor volt *már* ott az elváltozás. Ha az agyagos talajon található térfogati cipőtalp-nyomban esővíz van, bizonyosra vehető, hogy a nyom az eső előtt keletkezett, de a nyom nem árulja el, hogy mikor esett az eső. Az időpontok kriminalisztikai jelentősége nem szorul bővebb magyarázatra. Ezért elmondható, hogy a felvilágosítások kérése az adatgyűjtés nélkülözhetetlen, s túlzás nélkül állítható, hogy a legfontosabb módszere.

Az adatgyűjtés további, ismert módszerei a megfigyelés különböző változatai, amelyeknek a segítségével folyamatok, esemény-sorozatok, stb. kísérhetők figyelemmel. A kriminalisztikai csapdák a megfigyelés sajátos válfajának foghatók fel. Segítségükkel egy, a múltbeli tapasztalatok alapján az adott környezetben nagy valószínűséggel várható bűncselekmény elkövetésének feltételezett helyszínét huzamos időn át úgy tartja a hatóság technikai úton, vagy a vele alkalmilag titkosan együttműködő megbízottja (a „csapdagazda”) segítségével megfigyelés alatt, hogy ha a bűncselekményt valóban elkövetik, erről igen rövid időn belül értesüljön, s az elkövetésre, valamint az elkövető személyére bizonyíték keletkezzék. Ezeket a szakirodalom bőven tárgyalja.

Nézetem szerint érdemes felvetni azt a kérdést, hogy az adatgyűjtést ki folytatja?

A Be. 178. § (1). bekezdése az adatgyűjtést a „nyomozó hatóság” részére engedélyezi. Ha az adatgyűjtés alapvető módszereit – a felvilágosítás kérést, a szemrevételezést és a megfigyelést – a szavak hétköznapi értelmében fogjuk fel, akkor még bűncselekmény gyanúját keltő körülmények esetén is nyilvánvaló, hogy ez nem hatósági privilégium, hiszen a károsult magánszemély is érdeklődhet, szemrevételezhet, stb., vagyis próbálhatja maga is kideríteni, hogy mi történhetett, ki követhette el a tettet. Végtére is nincsen (jogi értelemben) általános feljelentési kötelezettség, s nem jogszerűtlen az, hogy pl. csak magánjogi úton érvényesítse kártérítési igényét, ha sikerül a lehetséges és szükséges bizonyítékokat megszereznie.

A nyomozó hatóságnak az esélyei természetesen több okból is jobbakként, mint egy magánszemélynek, de előnye nem elsősorban a *hatósági* – különösen nem a *nyomozó* hatósági – státusból adódik, hanem abból, hogy nagyobb a létszáma, és rendelkezésére áll a szükséges szaktudás, hozzáértés és felszerelés. Nem hanyagolandó persze el bizonyos esetekben a rendészeti státusból eredő kényszerítés lehetősége, valamint a különféle saját adattárak mellett más nyilvántartások tartalmához való hozzáférés, de az adatgyűjtés sikerének nem a kényszerítés, hanem az együttműködési készség kiváltása a záloga.

Ha a törvény a nyomozó hatóságot tekinti is az adatgyűjtés alanyának, a tevékenységet ténylegesen nem a szervezet, hanem a szervezet alkalmazottjai végzik. Azt az ügy természete dönti el, hogy az ügy előadója egyedül, vagy erre a célra szervezett nyomozó csoport végzi a munkát; esetleg egyes feladatokra a szervezet más alkalmazottait – esetleg más állománycsoportokat, sőt, külső segéderőket (pl. nagyobb terület átkutatásához a polgárőrséget, vagy a lakosság köréből önként jelentkezőket) is bevonnak-e. A Be. 178. § (2). bekezdése kifejezetten megengedi a nyomozó hatóság olyan tagjának az igénybe vételét, aki e minőségét leplezi, s ezzel kapcsolatban a „*fedett nyomozó*” kifejezést használja. Úgy vélem, ez azt jelenti, hogy a nyomozó hatóság eljáró tagja ténykedhet e minőségét leplezve akkor is, ha nem tartozik a speciális állománycsoportban, a törvénynek abból a rendelkezéséből pedig, hogy a hatóság „*a rá irányadó törvény szerint más, bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtést is végezhet*”, az következik, hogy e tevékenységben akár alkalmi titkos együttműködők közreműködésére (pl. csapdagazda) is támasz-

kodhat. Ezeknek – és a struktúrájukban hasonló szerkezetű, de jóval bonyolultabb – végső soron büntetőjogi tilalomba ütköző megállapodást (vesztegetést, befolyással üzérkedést, csalást, kábítószer-, vagy fegyverkereskedést, stb.) előkészítő fedett műveleteknek is, amelyekben alkalmi titkos együttműködők közreműködése ugyan-csak nem tekinthető kizártnak – fontos szabály a provokáció elkerülése. Ezt szolgálja az az elv, hogy a csapda-szerű fedett műveletekben szereplő „csalétek” ne produkáljon szembeszökően nagyobb csáberőt, mint amilyen kísértéseknek a mindennapi élet rendes menetében is ki vannak téve az emberek; a való életet kell modellezni.

IV.

Nem téved, aki azt olvassa ki ebből az írásból, hogy gyakorlatilag adatgyűjtés útján a bűnügyi nyomozás során mindaz az ismeret elvileg megszerezhető, amire szükség van; hogy az eljárásjogi értelemben vett nyomozás formalizált eljárási cselekményei sem adnak több ismeretet, mint a sokkal rugalmasabb adatgyűjtési módszerek.

A probléma lényege az „adat” és a „bizonyíték” viszonya. Lássuk ezt egy egyszerű példán:

Tegyük fel, hogy A betörte B lakásának ablakát, bement, a meglelt 300 000 forint készpénzt, továbbá az ékszereket és más értéktárgyakat 800 000 forint értékben batyuba kötötte, magához vette és távozott. Eközben meglátta és megismerte őt C. A károsult a lopást észlelve tudakozódott a környéken, mielőtt a telefonon értesített rendőrségi helyszínbiztosító megérkezett volna, így C-től hírül vette, hogy mit látott, s ezt a járőrrel, majd a helyszíni szemlét tartó nyomozókkal is közölte. Mindezt C személyesen is megerősítette, mikor az adatgyűjtés keretében őt is kikérdezték. Ezek után a „forrányomos” felderítés keretében a nyomozó csoport még a szemle idején felkereste A-t a lakásán, s ő felszólításra a tettet beismerte, a zsákmányt hiánytalanul előadja, s bár a lakást mégis átkutatták, mást nem találnak. A B lakásából származó zsákmányt lefoglalják, és A-t a bűnjelekkel együtt előállítják.

Van-e még felderíteni való? Bár a gyanúsított beismerő nyilatkozatot tett és felszólításra („Hol a lopott holmi?”) a bűnjeleket is előadta, házkutatást is tartottak esetleges más bűncselekményekből származó tárgyi bizonyító eszközök felkutatása érdekében. Büntársak szerepére nincs adat. A B-től kapott leírás ráillik az A-tól kapott tárgyakra, C megnevezte kikérdezése során A-t, a történet tehát fel van derítve. B ugyan a sérelmét telefonon jelentette be, de nyilatkozata – beleértve az eltűnt tárgyak leírását és C elbeszélését is – szerepel a helyszínbiztosító járőr és a nyomozó csoport jelentésében, C elbeszélése úgyszintén, a lefoglalt tárgyak önmagukért beszélnek – vagyis nyilvánvaló a történéseken túlmenően az is, hogy mivel lehet a történetet bizonyítani.

Mégis, mi történik a továbbiakban?

A helyszíni szemle dokumentációjára feljegyzik a nyomozás megindulását, majd az előállított A-val közlik a gyanúsítást, kihallgatják és jegyzőkönyvbe veszik a vallomását, majd döntenek az őrizetbe vételéről, stb. vagy a szabadon bocsátásáról, s elvégzik a mindezzel összefüggő adminisztrációt. Megidézik B-t és C-t, és már többszörösen írásba foglalt nyilatkozataikat ezúttal jegyzőkönyvbe foglalják, végül a lefoglalt értéktárgyakat – amelyek forgalmi értéke nyilvánvalóan 500 000 forintot

meghalad, és 1 000 000 forintnál kevesebb, a kár összezszerűen pontos megállapítása végett szakértővel is megvizsgáltatják.

Okosabb lesz valaki mindentől? A jelentésekben és a jegyzőkönyvekben ugyanazok a tényismeretek – „*mikor reggel 7 órakor elmentem, a dolgok itt voltak a lakásban és ép volt az ablak, mikor délután 16 órakor megjöttem, az ablak betörve, minden felforgatva, a pénz, az ékszerek, stb. hiányoztak*”; „*délután ½ 3 körül a kiskertben dolgozva láttam az általam személyesen ismert A-t, amint B-ék szemközti portájának kapuján kijött, kezében egy batyuval. Még szöget is ütött a fejembe, mit kereshetett ott, hiszen tudja, hogy ilyenkor senki sincs náluk otthon...*” – jelennek meg, csak megjelenésük formája más. A nyomozó hatóság adatgyűjtést végző tagja írásbeli jelentést tesz a szolgálati előljárójának (végső soron a hatóság vezetőjének) a szerzett ismeretekről és forrásukról. A „nyomozás”-nak nevezett vizsgálat keretében jegyzőkönyv készül. Ebben az adatforrás és az adatgyűjtő együttesen igazolja, hogy az adatforrás mit jelentett ki a tényre vonatkozó tudomásáról („*láttam, amint...*”, „*halottam, amikor mondta...*” stb.), vagy az eljárási cselekmény részvevői (a nyomozó és pl. a gyanúsított, a védő, a hatósági tanúk) együtt jelentik ki, hogy mit tapasztaltak.

A jelentés *szolgálati okirat* (de nem közokirat!), amely igazolja, hogy a jelentéstevő mikor és mit közölt a jelentés címzettjével pl. a megkérdezettől kapott felvilágosításról, de önmagában nem bizonyítja sem azt, hogy az adatszolgáltató valóban azt mondta, amit a jelentéstevő tulajdonít neki, sem azt, hogy az adatforrás – ha valóban megtette a neki tulajdonított kijelentéseket – igazat mondott. A jegyzőkönyv *közokirat*, amely az ellenkező bizonyításáig igazolja a benne leírt események megtörténtét, és/vagy nyilatkozatok elhangzását, de nem bizonyítja azt, hogy a nyilatkozat tartalmilag is megfelel a valóságnak. A jelentés a nyomozó hatóság vezetőjéhez szól, aki eldöntheti, hogy hisz-e a beosztottjának, s ha igen, hisz-e az adatforrásnak; jegyzőkönyv esetén elvileg csak az adatforrás hitelt érdemlősége vonható kétségbe.

Az okirat a tárgyaláson felolvasható, mint bizonyítási eszköz. Ha az adatgyűjtés során kikérdezett tanú olyan felvilágosítást ad, amely bizonyítandó tény igazolására ígérezik alkalmasnak, szükségessé válhat az is, hogy majd a bíróság előtt tanúsítsa a tényt. Ha ez valamilyen okból lehetetlenné válik (pl. a tanú meghal, vagy a tárgyalás idején betegen fekszik), a kihallgatási jegyzőkönyv felolvasható; ha azonban csak az adatgyűjtést végző nyomozó jelentéséből tudható, hogy a tanú mit bizonyította, ha kihallgatható lenne, a nyomozónak kell tanúsítani, hogy mit mondott neki az illető a kikérdezés során. E megfontolás miatt tette – a törvény eredeti törekvéseivel ellentétben – kötelezővé a tanúk nyomozati kihallgatásokról jegyzőkönyv helyett jelentés készítését.

Az adatgyűjtés során megismert és bizonyítás szempontjából relevánsnak tűnő adatokat így az eljárás során – biztos, ami biztos – a törvényben szabályozott nyomozási cselekmény keretében a bíróság előtti bizonyításra alkalmas módon, jegyzőkönyvben vagy szakértői véleményben is rögzíteni kell akkor is, ha ez sokszor bürokratikus és értelmetlen többletmunkának bizonyul.

Gárdonyi Gergely¹⁸

KÓGENCIA A BÜNYÜGYI HELYSZÍNELÉSBEN

Bűnügyi helyszínelést¹⁹ Magyarországon két eljárás keretében folytatunk le: köz-igazgatási- és büntetőeljárás keretében. A két eljárás között természetesen a helyszíni szemle szempontjából számos ponton átfedés van. Gondoljunk csak például azokra a halálesetekre, ahol a Ket. törvény eljárási szabályait kibontó 1/2006. ORFK utasítás szerint kezdünk dolgozni, azonban a szemle során idegenkezűség merül fel. Ekkor a szemlét felfüggesztjük, és azt egy új eljárásban, új jegyzőkönyvben immáron a büntetőeljárás szabályai szerint folytatjuk le. A két eljárás határvonala egyértelmű. Az ilyen esetekben történő váltás módja szintén tisztázott. De hogyan tovább? Mit tesz a gyakorlatban ilyen esetekben a bizottság? Milyen részletszabályok vonatkoznak a büntetőeljárás szabályai szerint dolgozó bizottságra? Évi százezer helyszíni szemlét folytatunk le országosan ilyen eljárási szabályok szerint, de nincsenek részletes, normatív szabályaink erre vonatkozóan.

A szakterület régóta éhezik arra, hogy egy szakmailag legitim, egységes szerkezetű jogi norma álljon rendelkezésére, amely világos szerkezetű, szakmai konszenzuson alapul és kötelező erejű, valamint számon kérhető. Védelmet jelentene ez a szakma művelőinek a külső és a belső kritikákkal, támadásokkal, számon kérésekkel szemben is és persze támpontként szolgálna a bűnügyi nyomozóknak és vizsgálóknak is. Nevezetesen, milyen segítséget és hogyan nyújthat számukra a bűnügyi technikai tevékenység a nyomozásban.

1. A hatályos normák

Hierarchikus rendben áttekintve a bűnügyekben végzett helyszíni szemlét szabályozó jogi normákat, szomorú következtetésre jutok, hiszen a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.) és az annak szabályait inkább magyarázó, de komoly részletszabályokat nem nyújtó 23/2003. BM-IM együttes rendelet, a Nyor (*más elterjedt szóhasználatban: Nyer – a szerk.*) kínálkozik csupán forrásként. Ezt követően tulajdonképpen megszakad a jogszabályi hierarchia. Nincsen további BM rendelet, nincs ORFK utasítás, amely a Be. szabályait krimináltaktikai ajánlások alapján kibontaná, és egyfajta zsinórmértékül szolgálna a helyszínelők számára. Ezért persze nincsenek ezeket a helyi igényekre igazító főkapitányi intézkedések sem, amelyeket nem követnek bűnügyi igazgatói, valamint egyéb intézkedések sem.

2. Az utasítás hiányából fakadó problémák

A hiány következtében teljes jogbizonytalanság alakult ki. A területet eluralta az öszszevisszaság. Mindenki hivatkozik különféle forrásokra, külföldi tapasztalatokra, tanulmányokra, Rendőrtiszt Főiskolára, hazai gyakorlatra stb. Ezeknek a hivatkozásra

¹⁸ A szerző a BRFK Bűnügyi Technikai Osztályán bűnügyi technikusként, majd szemlebizottság-vezetőként dolgozott; 2007-től osztályvezető. Az RTF bűnügyi szakán 2001-ben végzett; a PTE jogi karán 2008-ban cum laude minősítéssel szerzett diplomát. 2009 óta a győri Széchenyi István Egyetem másodéves PhD hallgatója, ugyanott a Bűnügyi Tudományok Tanszékén óraadóként kriminalisztikát oktat.

¹⁹ Régi szakterminológiai probléma, hogy a szakmai szlengben *helyszíni szemle* helyett meglehetősen pontatlanul *helyszínelésről* beszélnek. Ez különösen akkor volt zavaró, amikor a korábbi Be. a helyszínelést önálló nyomozási cselekménnyé „léptette elő” (ma: helyszíni kihallgatás). Az viszont aligha kifogásolható, ha e kifejezést más formában – ún. helyszínelők – a *helyszíni tevékenységet folytató szakemberek* (egységek) megjelölésére alkalmazzák (a szerk.).

soknak azonban nem a munkavégzés során, az akkor választott helyszín-feldolgozási módszer utólagos magyarázatában kell megjelennie, hanem sokkal korábban: a normaalkotást megelőző szakmai viták során.

Az utasítás hiányából fakad, hogy nem zajlik egységesen a helyszíni munka. Természetesen más eljárási cselekmények sem egységesek, nem készülnek például a kihallgatási jegyzőkönyvek sem ugyanúgy az ország keleti felén, mint a nyugati felén. Nem is ezzel van a baj, hanem azzal, hogy olyan szakmai alapvetések sincsenek tisztázva, mint például ki a szemlebizottság-vezető, ki a bűnügyi technikusként a helyszínelők, majd a sértett útjára bocsátották, aki egy óra múlva visszatért a helyszínre és közölte, hogy feszítési nyomokat talált az autó másik oldalán is. A kivizsgálás során kiderült: a kétfős bizottság egyik tagja sem járta körbe az autót, a jegyzőkönyvben és a fényképfelvételeken is csak három oldala szerepelt a gépkocsinak, magyarán bizonyíthatóan nem vizsgálták át az autó minden oldalát. A felháborító munka parancsnoki alátámasztására munkaköri leírásokat kellett segítségül hívni, és beidézni, majd kihallgatni az alosztályon dolgozó más kollégákat, ennek során pedig jegyzőkönyvbe venni vallomásukat, amelyben nyilatkoznak, hogy ők hogyan szoktak eljárni a gépkocsi feltörések szemléje alkalmán. Így, közvetve lehetett csak bizonyítani az egyébként nyilvánvalóan hanyag munkavégzést.

Mivel nincs egységes, írásos követelmény, ezért nehéz számon kérni egy olyan munkatársat, aki inkorrekt munkát végez, tehát nehéz megindokolni egy produktum színvonalatlanságát. Történt nemrég, hogy egy feltört személygépkocsit leszemlézték a helyszínelők, majd a sértett útjára bocsátották, aki egy óra múlva visszatért a helyszínre és közölte, hogy feszítési nyomokat talált az autó másik oldalán is. A kivizsgálás során kiderült: a kétfős bizottság egyik tagja sem járta körbe az autót, a jegyzőkönyvben és a fényképfelvételeken is csak három oldala szerepelt a gépkocsinak, magyarán bizonyíthatóan nem vizsgálták át az autó minden oldalát. A felháborító munka parancsnoki alátámasztására munkaköri leírásokat kellett segítségül hívni, és beidézni, majd kihallgatni az alosztályon dolgozó más kollégákat, ennek során pedig jegyzőkönyvbe venni vallomásukat, amelyben nyilatkoznak, hogy ők hogyan szoktak eljárni a gépkocsi feltörések szemléje alkalmán. Így, közvetve lehetett csak bizonyítani az egyébként nyilvánvalóan hanyag munkavégzést.

Mivel nincs utasítás, nincs központi elvárás, így nincsenek sztenderdek sem. Csak helyi parancsnoki igényekkel találkozunk. Ez viszont veszélyezteti a profiltisztaságot. Tudjuk, hogy azokon a rendőrkapitányságokon, ahol a helyszínelő nincs folyamatosan helyszínen (mivel kevés ilyen ügy van), ott más tevékenységet is el kell látniuk. Gyakran még olyan munkákat is elvégeznek, amelyek a leglazább kapcsolatban sincsenek a beosztásukkal (pl. járőröznek, postáznak az ügyészségre stb.). Mint vezetői döntés érthető, hiszen a szabad kapacitásokat leköti, így hasznosítva azokat. Azonban a racionálisnak tűnő eljárás mégsem helyes, tudniillik nem gazdaságos.

Egy bűnügyi technikus kiképzése, felszerelése, „szolgálatban tartása” költsége sebb, mint egy átlag bűnügyesé, így a befektetett idő, energia és pénz úgy térül meg a leghatékonyabban, ha a speciálisan képzett és felszerelt embert kizárólag azokra a speciális feladatokra vesszük igénybe, amelyekre ki van képezve, fel van szerelve, rendszeresítve van. Így történik ez a Budapesti Rendőr-főkapitányságon, ahol a helyszínelő egységek centralizálásával megvalósult a profil-tiszta helyszínelés. A bűnügyi helyszínelő csak helyszínel és igaz ez fordítva is: bűnügyi helyszínt csak bűnügyi helyszínelő dolgoz fel, körzeti megbízott, vagy nyomozó ilyen tevékenységet nem végez.

A sztenderdek hiánya miatt a számonkérés sokszor nem a szakma iratlan szabályainak, hanem a pillanatnyi parancsnoki igényeknek van alárendelve, amit egyértelmű központi elvárásokkal ellensúlyozni lehetne. Igaz ez azért is, mert ha van központi elvárás, akkor egy annak megfelelni akaró helyszínelő nem végezhet egy betöréses lopás helyszínén fél óra alatt, mert ha csak a kötelező minimumot teljesíti, akkor is ott tölt másfél órát. Ez egyben garantálna egy minimális minőséget is.

Gondot okoz a sztenderdek hiánya az oktatásban is, amelyek az oktatás során egyáltalán nem jelennek meg. Hiszen a bűnügyi technikások képzése során olyan követelmények is megjelennek a számonkéréskor – lévén, hogy gyakorlati szakemberek vizsgáztatnak –, amelyek az oktatás során nem vagy másképpen jelentek meg.

3. Út a jogi normához

Egy szakmai szabály kialakulása – jobb esetben – hosszú időt vesz igénybe, és sok kézen megy keresztül. Természetesen olyan szabályt értek ez alatt, amelyet a szakma elfogad, és szívesen épít be a mindennapok munkájába. Sajnos rossz szabályokra is van példa, amelyeket a szakma kénytelen-kelletlen elfogadott. Ezekkel az a probléma, hogy ha néhány évig életben maradnak, akkor nagyon nehéz őket elhagyni. Még egy évtizeddel később is lesz olyan szakember, aki hivatkozni fog rá, és nem rosszindulatból, hanem meggyőződésből, pusztán tudatlanságból. Ezért nagyon fontos, hogy a potenciális szabályok megfelelő forrásból származzanak, és a szükséges fórumok mindegyikét megjárják.

Megítélésem szerint a helyes út a következő:

Egy természettudományos felfedezés (pl. hemogenetikai, vagy kémiai innováció), illetve egy jogtudományi területen jelentkező újdonság vagy egyéb szakmai kezdeményezés megjelenése esetén a tudományok műhelyeiben (Rendőrtisztí Főiskola, egyetemek jogi karai, ORFK Oktatási Igazgatóság) arról élénk vita kezdődik, amelyekből különféle krimináltaktikai ajánlások fejlődnek ki. Ezeket a szakma kipróbálja, amelyről elmondja véleményét, ezek tekintetében folyik empirikus és tudományos kutatás, készülnek felmérések. Ezek publikáció tárgyai lesznek, amin a szakma szóban, írásban, konferenciákon és kávéházakban vitatkozik. Azután – mivel a szakma valamelyiket hasznosíthatónak tartja – megfelelő egyeztetés után egy közenségi jogi normába foglalja az Országos Rendőr-főkapitány, így téve a legjobbat kötelezővé, számon kérhetővé, általánosan elfogadottá.

Ha ez a folyamat ilyen módon lezajlik, akkor meggyőződésem, hogy a nemzeti és hazai eredményeket a kriminalisztika megfelelően tudná alkalmazni a napi nyomozások során.

A folyamat átvizsgálása során több hiányossággal és zavaró tényezővel találjuk szembe magunkat.

Természettudományos kutatás

Egyrészt a tudományos kutatásokat ösztönözni kell. Erre komolyabb rálátásom nincs, hiszen nem vagyok természettudományos ember, nem tevékenykedem ilyen területen. Így nincs információ az egyetemeken folyó kutatások állásáról. Egy biztos, ilyen kutatásokat a Bűnügyi Szakértő és Kutató Intézetben mindenképpen folytatni kell.

Társadalomtudományos kutatás

Mivel a helyszíni szemle tudománya (ideértve a krimináltechnika szabályait és a krimináltaktika ajánlásait is) egy klasszikusan interdiszciplináris terület, így szükséges egy természettudományos eredmény társadalomtudományi aspektusból történő kutatása is. Hiszen meg kell vizsgálni azt, hogy az adott eredmény alkalmazható-e a kriminalisztikában, és ha igen, akkor milyen módon, mikor és ki által.

Azonban tapasztalatom szerint nagyon kevés az ezzel tudományos igényességgel foglalkozó szakember. A Rendőrtisztí Főiskolán már hallgató koromban gond volt a megfelelő számú, tudományos fokozattal rendelkező oktató. Bevallom, nem

tudom, manapság mi a helyzet e tekintetben. Ez az intézményi akkreditáción túl leginkább azért is fontos, mert akinek tudományos fokozata van, az biztosan rendelkezik némi publikációs gyakorlattal, így talán igénye van aktív tudományos életet élni. Fontos, hogy aki a főiskolán oktat publikál-e, jár-e tudományos konferenciákra, kutat-e, tartja-e a kapcsolatot a gyakorlattal, vannak-e nemzetközi szakmai kapcsolatai, ír-e jegyzetet, tesz-e valamit azon túl, hogy megtartja az óráját. Ha igen, akkor már tett valamit azért, hogy a természettudomány eredményei kriminalisztikai ajánlásként megjelenjenek a gyakorlatban.

A társadalomtudományos kutatás másik műhelye az egyetemeken jogi karain lenne. A kriminalisztika marginális tantárgy a jogászképzésben. A legtöbb karon egy féléves tantárgy, amely beszámolóval zárul. Áttekintve az országos helyzetet megállapítható, hogy egy jogászhallgató tized annyi kriminalisztikát hallgat, mint egy rendőrhallgató, ami különösen a rendőrség és ügyészség viszonyának perspektívájából furcsa,²⁰ mivel így tizedannyit tanul az irányító, mint a végrehajtó.

Ha el lehetne érni, hogy a kriminalisztikát magasabb óraszámokban oktassák a jogi karokon, akkor nőne a tantárgy presztízse, a hallgatók felé magasabb követelményt lehetne támasztani, így jobban megismerkednének a tantárggyal, és ily módon többen választanák ezt kutatási területüknek. Ennek következtében nőne a tudományos konferenciákon e tárgykörben részt vevők száma, fokozódna a tudományos kutatások, élénkebb vita zajlana a szakterületen, amely előrébb vinne bennünket.

Az ORFK Oktatási Igazgatóság Dunakeszi Bázisán kiváló gyakorlati képzés zajlik. Az igazgató sokat tett és tesz jelenleg is a bűnügyi technikus képzés megfelelő színvonaláért. Új épületekkel, gyakorlóhelyekkel bővült a bázis, számos új módszert vezettek be az oktatásban és a számonkérésben. A munkába bevonják a gyakorlati szakembereket is, akik a vidéki és fővárosi egységek vezetői közül kerülnek ki. Az oktatókat gyakorlat céljából valódi helyszínekre küldi az iskola vezetése, így biztosítva azt, hogy az oktatási intézményben dolgozó kollégák ne veszítsék el kapcsolatukat a mindennapokkal. Talán a tudományos konferenciákon való részvételüket és a publikációs aktivitásukat lehetne tovább fokozni, hiszen a taktikai ajánlások megfogalmazásában nekik is szerepet kell vállalniuk, mivel az ő véleményük is mérvadó.

A társadalomtudományos műhelyek szíve a fent vázoltak alapján egyértelműen a Rendőrtiszti Főiskola. Ott ötvöződik az egyetemeken elméletisége és az ORFK Oktatási Igazgatóságának egyértelmű gyakorlatiassága olyan arányban, amely alkalmassá teszi az intézményt arra, hogy ezt a szerepet betöltse, és kriminalisztikai ajánlásaival hidat képezzen a tudomány és a végrehajtó állomány között. Ezt a szerepet most is betölti. Itt válnak a letisztult tudományos eredmények ajánlássá, azonban az űr az által keletkezik, hogy mindez megmarad egy ajánlásnak, egy tankönyvi anyagnak, egy dolgozatbeli kérdésre adott válasznak.

Ennek jogi normává alakítása természetesen már nem a Főiskola feladata, hanem az Országos Rendőr-főkapitányság vezetéseé.

3.1. A külső jogforrás kérdése

A külső jogforrás megválasztása fontos kérdés, hiszen annak típusa egyúttal meghatározza a jogi norma jogszabályi hierarchiában elfoglalt helyét és súlyát, valamint a jogi norma hatályát. Tanulmányomban minden ponton ORFK utasítást emlegetek, azonban érdemes elgondolkodni azon a lehetőségen, hogy ha a szakma szabályait egy BM utasításba foglalnánk, azzal milyen előnyökhöz jutnánk egy ORFK utasítás-

²⁰ Finszter Géza: Kriminalisztika a jogi felsőoktatásban (tanulmány OKRI Budapest, 2008) 12. oldal.

sal szemben. Így válna alkalmazása esetén valamennyi belügyi szervnél végzett helyszíni szemle egységessé.

Meg kell fontolni azt is, hogy érdemes volna-e inkább egy BM rendeletet alkotni ezekről a szabályokról. Így a Vám- és Pénzügyőrségnél végzett szemlék is a rendőrséghez hasonló metodika szerint folynának le. Ennek a megoldásnak volna még egy ennél jelentősebb hozadéka is. Erga omnes hatályánál fogva annak szabályai a nyomozóhatóság egyéb tagjaira, sőt az állampolgárokra is vonatkoznának. Nem beszélve arról, hogy így a bíróság előtt is könnyebben hivatkozható lenne (Be. 78. §.).

Tulajdonképpen könnyen magyarázható volna a Nyor. mellett egy ilyen rendelet szükségessége, hiszen ez egy olyan speciális szakterület, amely külön szabályozást igényelhet. Lehetséges lenne még a jelenlegi Nyor-ba foglalva is, azonban az olyan aránytalanul eltolná a rendelet súlyát a szemle irányába, amely semmivel sem volna indokolható. Így a rendeleti megoldás esetén érdemes volna azt külön jogszabályba foglalni.

Amennyiben a BM rendelet válna a választott megjelenési formává, akkor fel kell hívnom a figyelmet arra a veszélyre, hogy bíróság előtt túl kézenfekvő volna rá hivatkozni. Ráadásul a szakmai munka is olyan területen volna hivatkozás tárgya, ahol a helyszínelésben járatlan jogászok indokolatlanul gyakran fogást keresnének rajta. Ezért a BM rendeletet, mint megjelenési formát nem tartom szerencsés megoldásnak.

A fentiek alapján én egy jól előkészített, széles legitimitással rendelkező, szakmailag helytálló „közjogi szervezetszabályozó eszközben” (praktikusan ORFK utasításban)²¹ javaslom ezeknek a szakmai szabályoknak a megjelenítését. Hátránya ennek a megoldásnak, hogy – felsőbb jogszabály konkrét rendelkezéseinek hiánya miatt – olyan fokú szerepet kap ez az utasítás más jogterületeken, amely túlmutathat saját szerepén. Pl.: katonai büntetőeljárásokban, munkaügyi perekben stb.

3.2. A jogi norma megalkotása

Tekintettel a norma súlyára és a szakmára gyakorolt jelentőségére, a kodifikáció meggyőződésem szerint egy szakmai bizottság felállítását igényli. Tehát, mielőtt az előírt, obligát jogalkotási utat bejárna, széleskörű szakmai egyeztetést szükséges tartani.

A szakmai bizottság felállítását az ORFK Bűnügyi Főigazgatója kezdeményezze, és az ő vezetésével kell megalakulnia, így biztosítva a legmagasabb szintű szakmai képviseletet. A tagokat ő delegálná, és bízna meg feladatokkal.

Mindenek előtt meg kell szólítani a szakmát. Ezen a területen ma közel ezer ember tevékenykedik, őket pályázat útján kell elérni, számukra díjat kitűzni. Krimináltaktikai ajánlásokat, a készülő jogszabályhoz ötleteket lehet az állománytól várni. Ezzel párhuzamosan össze kell hívni az ORFK BTO és az ország valamennyi bűnügyi technikai osztályának vezetőjét minden megyéből (ahol nem ilyen szervezeti formában működik: ott a bűnügyi igazgató által kijelölt személyt) és közülük – általuk – 5 főt a kodifikációs bizottságba delegálni.

A bizottság tagjai közé meg kell hívni a Rendőrtiszti Főiskola Kriminálisztika Tan-székének delegáltját, és az ORFK Oktatási Igazgatóság egy küldöttjét is. Érdemes volna meghívót küldeni az egyetemek jogi karainak is, bár az érdeklődésnek kicsi az esélye, részvételük hasznos lehet. Valamint célszerűnek tartanám a bizottságba meghívni a bűnügyi terület néhány képviselőjét is, lehetőleg olyan területről (Nemze-

²¹ Tulajdonképpen a korábbi Jat. szerinti „állami irányítás egyéb jogi eszközeinek” új elnevezése a hatályos jogalkotási törvényben – 2010. évi CXXX. Tv. a jogalkotásról 1. §. (4). bek.

ti Nyomozó Iroda, ORFK, BRFK, megyei főkapitányságok), ahol a bűnügyi helyszínnek mindennapi, komoly szerepe van. Részt kell vennie már az előkészítő munkában az ORFK Hivatala egy munkatársának is.

Az így összeállt kb. tízfős kodifikációs testület a végrehajtó állomány véleményének, javaslatainak összegyűjtésével, a pályázat elbírálásával kezdhetné meg a munkáját.

Javaslom, hogy a bizottság negyedévente számoljon be tevékenységéről írásban a bűnügyi főigazgatónak és a BTO vezetőit is értekezlet keretében tájékoztassa.

A munkát lépésről-lépésre először az általános rész, majd a különös rész egyes területeinek kidolgozásával, tárgyalásával kell lefolytatni. A kidolgozást a bizottság tagjaira kell bízni, amit időnként összeülve megvitatnak, majd a BTO vezetők és a főigazgató elé tárnak az előbb említett formában. A bizottsági ülésekről és az értekezletekről javasolt jegyzőkönyvet vezetni. A bizottság első ülésén fogadja el saját működési szabályzatát, amelyben egyértelművé teszi, hogy az üléseket az elnök vezeti, továbbá hogy a határidőket be nem tartókkal szemben milyen szankciók alkalmazhatóak, és hogy a távolmaradásnak milyen következményei vannak stb.

Garanciális jelentőségűnek tartom a munka ilyen keretek közötti szabályozását, mert ha ez nem történik meg, akkor az könnyen jelentéktelenné válik és elsikkad.

A bizottsági ülések, majd a negyedévenkénti beszámolók és a BTO vezetőkkal történő értekezletek addig folytatódjanak, amíg a jogi norma tervezete el nem készül. Véleményem szerint csak ezt követően szabad azt a szokásos úton koordinációra bocsátani.

Ha a tervezet az Országos Rendőrfőkapitány által aláírásra kerül, akkor egy év türelmi időt kell adni a szakmának, csak ezt követően szabad hatályba léptetni.

A hatályba lépést követően a bizottság további működtetése indokolt, mivel érdemes volna joghatékonsági vizsgálatot tartani, és ahol szükséges, ott változtatásokat kezdeményezni, végső soron pedig a maradéktalan érvényesülés irányába intézkedéseket javasolni.

Ha a fent vázolt módon zajlik a jogi norma kodifikációja, akkor meglátásom szerint garantált a szakmai legitimáció, biztosított az önkéntes jogkövetés.

4. A norma felépítése

Egy olyan kódex megalkotására van szükség, amely valamennyi szabályozatlan, jelenleg heterogén módon működő területet rendezi. A felépítés tekintetében az általános rész és különös részre tagolódást tartom célszerűnek.

4.1. A norma általános része

Az általános részben van helye azoknak az alapvető rendelkezéseknek, amelyek a kódex szellemiségét adják, és zsinórmértékül szolgálnak az utasítás hatálya alá tartozóknak, valamint tisztázza a szabályozás célját. Itt kell megfogalmazni azokat a szabályokat, amelyeket valamennyi helyszíni szemle során követni kell. Az egyes bűncselekmények szemléje folyamán szükséges speciális rendelkezéseket a norma különös részében kell fejezetenként megfogalmazni.

A kódex létrejöttének célja a bűnügyi helyszínelő tevékenység egységesítése, mindenki által elfogadható, respektált és követhető, követendő szabályok megfogalmazása, amelyek maradéktalan betartása segítséget nyújt a bűncselekmények felderítésében, bizonyításában. Le kell fektetni alapelveket, amelyeket bele kell építeni az utasítás „preambulumába”

4.1.1. Alapelvek (a teljesség igénye nélkül)

Gyorsaság: a helyszínt minél gyorsabban kell feldolgozni - persze a nyomok érzékenységének megfelelő sorrendjében (előbb DNS, szag anyagmaradvány, aztán daktiloszkópiai nyomok stb.)

Együttműködés: a szemlebizottság zökkenőmentesen és szorosan működjön együtt a nyomozókkal, vizsgálókkal, valamint más szervekkel (tűzoltóság, mentők, önkormányzat stb.), és a hozzátartozókkal.

Teljesség: valamennyi nyomot, anyagmaradványt az összes lehetséges verzió szerint fel kell kutatni, rögzíteni, csomagolni.

Gondolati rekonstrukció: Az elkövető gondolatbeli lejátszásán alapuló módszerrel kell a helyszíni szemlét végrehajtani. Az összefüggéseket vizsgálni szükséges, az illogikus jelenségeket fel kell tární és részletesen meg kell vizsgálni.

Racionalitás: a helyszínt ésszerűen kell feldolgozni. Természetesen minden bűncselekmény helyszínét ugyanolyan alapossággal kell(ene) feldolgozni. Ez elméletben így volna kívánatos, azonban a gyakorlatban így kivitelezhetetlen. Ezért a helyszínelő a felsorolt alapelvek maradéktalan betartása mellett az ésszerű nyomrögzítésre törekszik (megfelelő helyekről, megfelelő számú nyomot). E tevékenysége során természetesen felhasználja az évek során összegyűjtött tapasztalatait. Ezek a tapasztalatok segítenek abban, hogy az előzmény és a helyszíni adatok alapján el lehessen dönteni első körben a helyszínen, hogy rendkívüli haláleset, vagy idegenkezűség történt. Miután ez a döntés a helyszínen megszületett, ezt követően kell meghatározni a szemle menetét és annak mélységét. Ez a fajta racionalitás természetesen csak tartalmi értelemben fogadható el. Formai értelemben az eljárási garanciák maradéktalan betartása minden esetben kötelező.

Ezek a tapasztalatok nyilván nem prekonceptiót jelentenek, amely egyébként a rossz helyszínelő egyik ismérve, hanem csupán a nyomrögzítő anyagok és a munkaerő, munkaidő, racionális felhasználását. Sajnos ismerjük mindannyian azt a mentalitást, amikor a magát jó szakembernek képzelő technikus már a cím kézhezvételekor, a helyszínre indulás előtt kész koncepcióval rendelkezik a bűncselekmény elkövetéséről és a tettesről. Ez a mentalitás elhatárolandó a racionalitás fenti alapelvétől.

4.1.2. A szemle célja

A helyszíni szemle célja lehet a bűncselekmény elkövetési helyének megállapítása, esetenként bűncselekmény elkövetésének megerősítése vagy kizárása, valamint büntetőeljárásban az ügy szempontjából releváns személy tárgyhoz illetve helyszínhez kötése krimináltechnikai eszközök alkalmazásával krimináltaktikai módszerek betartásával.

Ehelyütt kell megjegyezni, hogy nem értek egyet azzal a szakmai állásponttal, amely bizonyos bűncselekményeket „helyszíni szemle köteles” bűncselekményként tart számon.²² Dobos János könyvében megjegyzi, hogy ezekben az esetekben, ahol a belső utasításaink a helyszíni szemlét kötelezővé teszik, nem kell töprengeni azon, hogy a szükséges adatforrások hol, merre lehetnek. Hanem minél hamarabb a helyszínre kell menni, és ott a szemlét le kell folytatni.

²² Dr. Dobos János: Kis nyomozástan (azonos című munkája alapján írta és szerkesztette dr. Kovács Gyula, KGyula@ 2008) 51. oldal.

Véleményem szerint helyszínelni ott és akkor kell, amikor annak végrehajtásától olyan eredményt várunk, amely a nyomozás számára releváns információval szolgálhat. Meggyőződése, hogy a helyszíni szemle is egy a Be-ben nevesített eljárási cselekmények közül. Mivel egy nyomozás során nem szükséges valamennyi – a törvényben nevesített – eljárási cselekményt lefolytatni, (nem kell olyan személyt tanúként kihallgatni, aki a bűncselekményre vonatkozóan érdemi információval nem rendelkezik) ezért meggyőződése, hogy nem kell helyszíni szemlét foganatosítani olyan esetben, amikor attól semmilyen eredményt nem várunk. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a helyszínt szakavatott szemeknek nem kell megtekinteniük. De a „legyen szemle, abból baj nem lehet” elvével szakítani kell.

4.1.3. Az utasítás hatálya

Személyi hatály: Az utasítás hatálya ki kell, hogy terjedjen a bűnügyi helyszínen tevékenykedő valamennyi hivatásos állományú rendőrré, kormánytisztviselőre és közalkalmazottra. Fontos ez azért is, mert bár a helyszínbiztosító rendőr feladatai a szolgálati szabályzat által kellő részletességgel tárgyalta, azonban vannak a bűnügyi helyszín tekintetében olyan speciális további követelmények, amelyeket ezen utasításnak kell tartalmaznia. Valamint minden olyan hivatásos állományú személyre vonatkoznia kell az utasításnak, aki a rendőrség állományában dolgozik, függetlenül annak beosztására, rendfokozatára.

Területi hatály: azon a területen belül hatályos, amit a szemle bizottság vezetője a szemle megkezdése előtt vagy annak folyamán kijelöl.

Időbeli hatály: kezdő időpontja az legyen, amikor a szemlebizottság vezetője a helyszínt átveszi, a végső időpontja pedig, amikor azt átadja (hozzátartozónak, nyomozónak, helyszínbiztosító rendőrnek).

4.1.4. Hatáskör, illetékesség

Ezen alcím alatt érdemes tisztázni azt, hogy hol húzódik a bűnügyi- és a baleseti helyszínelés határa. Ehhez meg kell adnunk a bűnügyi helyszínelés definícióját az alábbiak szerint:

a) Bűnügyi helyszínelés

Szűkebb értelemben: olyan – a gyakorlatban végzett – krimináltechnikai és krimináltaktikai tevékenység,

- amely a helyszínen található nyomok, anyagmaradványok felkutatásával és rögzítésével
- a büntető- vagy közigazgatási eljárásban zajló felderítést, valamint bizonyítást szolgálja, szolgáltatja.

Tágabb értelemben:

- igazságügyi szakértők helyszíni tevékenysége (orvos szakértői, kriminalisztikai),
- a kynológia bűnügyi területe,
- egyéb krimináltechnikai tevékenység (pl. kriminalisztikai csapda).

Ide nem értve a közlekedés-rendészet keretében végzett ilyen jellegű tevékenységet.

A gyakorlatban előfordul, hogy e két szolgálati ág helyszínelő tevékenységét nehéz elhatárolni. Ez az elhatárolás jelenleg ad hoc jellegű parancsnoki döntések eredménye. Vannak olyan helyszínek is, ahol a baleseti és a bűnügyi helyszínelők

együttes tevékenysége válik szükségessé. A döntési szintet és az ilyen döntés szituációjának definícióját érdemes volna e normában szabályozni.

Magyarországon jelenleg a helyszínelés kétszintű. Egyrészt a városi rendőrkapitányságokon, másrészt a megyei rendőr-főkapitányságokon zajlik. Vannak olyan törekvések, amelyek szerint szükség van egy központi helyszínelő egység felállítására is.

Jelenleg sok helyen olyan rendszer működik, ahol az első és második szint oly módon folyik össze, hogy a megyei helyszínelők elvégzik a megyeszékhely elsőfokú szervének hatáskörébe tartozó bűncselekmények helyszíni szemléit is. Ennek speciális formája működik a fővárosban, ahol a kétszintű helyszínelés a főkapitányság teljes területén egyszintűvé vált oly módon, hogy a másodfokú szerv az elsőfokú szerv helyszínelő egységeit magába olvasztotta az általuk végzett feladattal együtt.

A háromszintű bűnügyi helyszínelés egyik alternatívája lehet a jelenlegi helyzet továbbfejlesztése oly módon, hogy egy létszámában és technikájában felduzzasztott fővárosi egység egy meghatározott tárgyi súlyú bűncselekmény kategóriánál súlyosabb helyszíni szemléket országos illetékességgel hajtson végre.

Ez a rendszer több éve ekként működik a BRFK és az NNI közötti együttműködési megállapodás formájában mindkét fél megaláztatására. Valamint a megyei egységek is folytatnak le helyszíni szemléket országos jelentőségű ügyekben a Nemzeti Nyomozó Iroda számára.

Ettől függetlenül egy központi egység felállítása indokolt lehet, de ez esetben pontos hatásköri, illetékességi szabályok kellenek, nyitva hagyva természetesen a bűnügyi főigazgatónak az egyedi döntés lehetőségét is.

4.1.5. A szemlebizottság összetétele

Számos hétköznapi probléma, fegyelmi eljárás, büntetőeljárás és munkaügyi per tárgya vagy oka, hogy nincs olyan jogi norma, ahol expressis verbis megfogalmazásra került volna, milyen összetételű és hány fős szemle bizottsággal kell megjelenni egy bűncselekmény helyszínén.

Erre vonatkozó szakmai javaslatom a következő:

Szakmai axiómaként meg kell állapítani, hogy a szemlebizottság legalább két főből áll. Vezetője a szemlebizottság vezetője, másik tagja a bűnügyi technikus, és (ha van) a helyszínbiztosító rendőr. Összeállításáról az ügyelet vezetője, vagy az ügyelet parancsnok gondoskodik. Egyfős bizottságot csak kivételes esetben, enyhébb bűncselekményeknél, egyszerűbb helyszínek esetén szabad kiállítani. De soha nem megengedhető egy fős bizottság kiállítása megyei hatáskörbe tartozó bűncselekmények esetén akkor sem, ha a szemlé a rendőrkapitányság végzi.

A minimális bizottsági összetételen felül kötelező hatósági tag lehet még több bűnügyi technikus, továbbá orvos, ha halottszemle lefolytatása válik szükségessé.

Indokolt lehet bevonni az eljárási cselekménybe olyan, speciális szakértelemmel rendelkező személyeket is, akiknek szakértelmére a szemlén szükség lehet, pld: áramszolgáltató vagy gázzolgáltató szakembere, fegyverszakértő stb. Javaslatom szerint ők ne legyenek a bizottság tagjai. Ezen személyek csak, mint a hatóság részéről jelen lévő szerepeljenek a jegyzőkönyvben, valamint az általuk tett nyilatkozat tartalma szerepeljen benne.

Van olyan nézet, ami a bizottság vezetőjét, a technikust, a helyszínbiztosítót az állandó tagok, míg a szakértőket, kutya vezetőket stb. az ideiglenes tagok közé so-

rolja.²³ Ez elméleti kategóriának megfelelő, de gyakorlatban a keveredés elkerülése miatt célszerű szűk körben meghatározni azon személyeket, akik a bizottság tagjai közé tartoznak. Mindenki más a hatóság jelenlévő tagja, akik természetesen a bizottságvezető utasításait kötelesek betartani, de csak formai és nem tartalmi értelemben. Ez azt jelenti, hogy a bizottság vezetője a technikusként megmondhatja, hogy mit csináljon, sőt azért felelősséggel is tartozik. De nem teheti meg ezt egy fegyverszakértővel, aki bár akkor lép be a helyszínre, amikor arra engedélyt kap, a neki feltett kérdésekre válaszolni köteles, a kért vizsgálatokat el kell végeznie, de szakmailag nem utasítható, így a munkavégzéséért a bizottság vezetője nem felelhet. Igaz ez a kutyavezetőre is, és az orvosra egyaránt.

Szakértő-szaktanácsadó

„A szakértő-szaktanácsadó elhatárolásnál az alapvető ismerv az, hogy a szaktanácsadó mindig az eljáró hatósági személy helyett végezhet el valamilyen részfeladatot, az ő területe a technikai közreműködés és a tanácsadás”.²⁴

A szaktanácsadó igénybevételéhez nem szükséges határozatot hozni, a közreműködésre a felkérés szóban vagy írásban történik. A nyomozó szerv tagja a közreműködésről felvett jegyzőkönyvben rögzíti, hogy a szaktanácsadó mely eljárási cselekménynél működött közre, és milyen kérdésben adott felvilágosítást.²⁵

A szakértőt határozattal ki kell rendelni, álláspontját írásos szakvéleményben fejti ki. Ha a szakvélemény elkészítéséhez helyszíni szemle lefolytatása a szakértő részvételével indokolt, akkor a nyomozó szerv azt végrehajtja.²⁶

Ha különleges szakértelem szükséges, akkor a nyomozó hatóság szakértőt rendel ki, ha különleges szakismeret, akkor szaktanácsadót vesz igénybe.²⁷ Bár a szak tudás (szakismeret) a szakértőt és a szaktanácsadót is egyaránt jellemzi, a szakértelem olyan tudományos ismeret vagy gyakorlati tapasztalat, amely kívül esik az általános műveltséghez tartozó ismeretanyagon és jogi szakértelmen.²⁸ Továbbá a szakértővé válásnak szigorú feltételei vannak, többek között az adott területen megszerzett speciális végzettség és szakmai gyakorlat.

Bár a büntetőeljárásról szóló törvényünk módosítása a napokban megtörtént, így már nem kizárt a hatóság tagjaként szakvéleményt adni büntetőügyekben, mégis a szaktanácsadó vagy szakértő nem feltétlenül tagja a nyomozóhatóságnak. Így nem tartanám célszerűnek a bizottság tagjai közé delegálni őket, ráadásul – mint arról fentebb szóltam – csak formai értelemben utasíthatóak, tartalmi értelemben nem.

Hatósági tanú

A hatósági tanú feladata a nyomozási cselekmény törvény előírásai szerinti tárgyilagossággal végrehajtást igazolni.²⁹

Bár az 1/2006 ORFK utasítása közigazgatási eljárás során lefolytatandó szemlék során a hatósági tanúkat a bizottság tagjaiként említi, véleményem szerint ez nem

²³ Dr. Fenyvesi Csaba: a helyszíni szemle kriminalisztikai sajátosságai – Pécs 2009., egyetemi jegyzet 7. oldal. Megjegyzendő, hogy a Rendőrtiszti Főiskola Kriminalisztikai Tanszékének álláspontja szerint a helyszínbiztosító (és a hatósági tanú, erről később) *nem tagja* a szemlebizottságnak – lásd: Kriminaltaktika (jegyzet, Rejtjel Kiadó 2004–5; szerk.: dr. Lakatos János) I. kötet 127–137. oldal.

²⁴ Dr. Pusztai László: Szemle a büntető eljárásban (Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó 1977) 248. oldal.

²⁵ 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól, 133. § (1) bek.

²⁶ 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet 29. §.

²⁷ 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról 99-101. § és 182. §.

²⁸ Dr. Bócz Endre (szerk.): Kriminalisztika (BM Kiadó 2004), I. kötet, 200. oldal.

²⁹ Dr. Pusztai László i. m. 250. oldal.

szerencsés, mivel a szakértőkhöz hasonlóan ők sem tagjai a nyomozó hatóságnak (ez ti. kizáró ok az igénybe vétel során). Pályafutásom kezdete óta a hatósági tanúk igénybevitelével kapcsolatos eljárásjogi szabályok legalább négy alkalommal változtak, elsősorban az igénybevétel kógcenciája tekintetében. A jelenlegi szabályozást a korábbi szabályozás viszonyában középútasnak, és mint ílyet, jónak tartom. A Nyor a büntetőeljárásí törvény e tárgyú szabályait nem is tartotta indokoltnak kibontani, így nem tartalmaz erre nézve rendelkezéseket.

Magam a hatósági tanú intézményének hasznosságát csak korlátok között ismerem el, mivel nem láttam még olyan, 36 órán át tartó helyszíni szemlét, amelyet két hatósági tanú maradéktalanul végig követett volna úgy, hogy közben több helyiségben párhuzamosan folyt a munka. Még akkor sem, ha külön figyelmet fordítottunk arra, hogy mindent lássanak és értsenek, ennek érdekében minden nyomrögzítési eljárás előtt és alatt részletes tájékoztatást kaptak. A hatósági tanú jelentőségét inkább egyes esetekben (pl. lakás lezárása vagy felnyitása esetén) tartom különösen hasznosnak.

4.1.6. A bizottság tagjainak feladata

Szemlebizottság vezető

A szemle bizottság vezetőjének a felelőssége meggyőződéseim szerint teljes körű. Jogi és szakmai értelemben egyaránt. Ezt jogi normában deklarálni kell. Minden, a helyszínen történt eseményért valamilyen mértékben felelős. Azért a munkáért is, amit nem ő végez el. Például ha a bűnügyi technikus valamilyen nyomot nem rögzít a helyszínen, akkor az a bizottságvezető felelőssége is, mivel az általa vezetett szemlebizottság feladata, hogy minden nyom és anyagmaradvány a helyszínen rögzítésre kerüljön (teljesség alapelve). A bizottság vezetője mindenképpen felelős: ha nem adott a nyomrögzítésére utasítást, akkor azért felelős, ha adott, akkor pedig azért, mert annak végrehajtását nem ellenőrizte).

Tulajdonképpen a jogi felelőssége abban áll, hogy minden helyszíni tevékenység az eljárásjogi szabályoknak megfelelően történjék, a szakmai felelőssége pedig abban áll, hogy minden ilyen tevékenység a krimináltaktikai ajánlásoknak megfelelően történjék.

Felelőssége kétszintű: Egyrésztől azok tekintetében, akiknek a tevékenységéért formai és tartalmi szempontból felelősséget vállal (bizottság tagjai). Másrésztől azon személyek vonatkozásában, akikért pusztán formai értelemben felelős (egyéb résztvevők).

A szemlebizottság vezetőjének feladata a helyszíni tevékenységet irányítani, a szemlebizottság tagjait utasítani a szemle egyéb résztvevőit, és a bűnügyi helyszínen megjelenő külső személyeket koordinálni. A bizottságvezető köteles minden adatot a helyszínen feljegyezni, a szemlejegyzőkönyvet a vonatkozó utasítás szabályainak megfelelően elkészíteni, a helyszínen megjelenő előljáróinak jelentést tenni, a helyszínbiztosítást megszervezni, a szemlét szakszerűen és jogszerűen levezetni. Jogosult más hatóságokat szaktanácsadás céljából az eljárásba bevonni. Köteles a nyomozókkal, hozzátartozókkal, a sértettel vagy szemlével érintett személlyel együttműködni.

Bűnügyi technikus

A bűnügyi technikus az a személy, aki szakértelmével, a bizottságvezető irányítása mellett a helyszínen elvégzi a nyomok és anyagmaradványok felkutatását, rögzítését, azokat további szakértői vizsgálatra alkalmas állapotban csomagolja. A bűnügyi technikus feladata még a helyszíni fényképfelvételek elkészítése, a boncolás dokumentálása, valamint gyanúsított illetve ismeretlen személyazonosságú holttest esetében daktiloszkópiai lenyomatok levétele összehasonlító-kizáró vizsgálatra. Technikai segítséget nyújt más nyomozati cselekmények során. Elvégzi a nyilván tartásba vételt.

Felelős saját munkakörében azért, hogy a rábízott feladatot a szakma szabályai szerint, precízen lássa el.

A szemlebizottság vezető utasításait köteles megtartani. Praktikus az azt jelenti, hogy a bizottságvezető megmondja, hogy hol keressen nyomot, a technikus pedig a nyomhordozó felület vizsgálatát követően valamennyi körülményt együttesen értékelve eldönti, hogy mely módszerrel fog kutatni és rögzíteni.

Itt kellene megállapítani, hogy a bűnügyi technikus köteles magát képezni, továbbképzéseken részt venni, a technika fejlődését figyelemmel követni, a legújabb módszereket elsajátítani.

Helyszínbiztosító rendőr

A helyszínbiztosítás során teendő rendőri feladatokat a szolgálati szabályzat részletesen tartalmazza, azonban ehelyütt érdemes megemlíteni azt, hogy a helyszínbiztosító rendőr, mint a szemlebizottság tagja kizárólag a szemlebizottság vezető utasításait köteles követni e tevékenysége során onnantól kezdve, hogy a helyszínt neki átadta addig, amíg a szemlebizottság vezetője a helyszín elhagyását számára engedélyezi.

Fontosnak tartom, hogy az a rendőr biztosítsa a helyszínt, aki azt először látta, és ott először intézkedett. Javasolom a normában rögzíteni, hogy minimálisan életellenes és taxatív felsorolt, kiemelt események helyszínét a szemlebizottság vezetőjének kérésére, a járőr semmilyen körülmények között ne hagyassa el. Gyakori probléma a mindennapokban, hogy olyan egyenruhások biztosítanak helyszínt, és jelentenek a szemlebizottság vezetőjének, akik a már megváltoztatott helyszínnel találkoztak csupán, és nem tudnak válaszolni olyan – bizonyos esetekben döntő jelentőségű – kérdésekre, amelyeket csak az a rendőr láthatott, hallhatott, tapasztalhatott, aki először a helyszínen megjelent. Ilyen kérdés lehet például, hogy kiérkezésekor fel volt-e kapcsolva a lámpa egy adott helyiségben. Az először intézkedő rendőrről, mint minden körülményt elsőként a hatóság részéről érzékszerveivel tapasztaló tanúra, nagy szükség van a helyszíni szemle során.

4.1.7. A szemle menete

Ebben a részben általános utasításokat kell adni arra vonatkozóan, hogy a helyszíni szemlét milyen taktikai szabályok alapján kell lefolytatni.

A halottszemle a helyszíni szemle része, azonban annak részletes szabályait a különös részben az „emberlét helyszíni szemléinek specifikumai” című fejezetnél érdemes részletezni, majd a későbbiekben arra hivatkozni.

Magyarországon a vonatkozó taktikai ajánlások alapján a *helyszíni szemle két részből áll: statikus (összképrögzítő) és dinamikus (nyomrögzítő) szakaszból áll.* Az utasítás hiánya miatt évek óta tapasztalom, hogy megindult egy folyamat, amelynek következtében ez a tagoltság megbomlani látszik. Ennek két oka van, egyrészt az a

nagyfokú kényelem, ami ennek figyelmen kívül hagyásából következik mind a készítő, mind a felhasználó oldalán, másrészt a CSI sorozatok megjelenése, és ezzel az amerikai helyszínelési módszer térnyerése.

Szerencsém volt elvégezni Magyarországon az FBI különleges helyszínelő egysége – az FBI ERT – által tartott tanfolyamot, ahol megismertem az amerikai helyszínelő módszert, valamint lehetőségem volt Münchenben a bajor rendőrségnél ösztöndíjjal rövidebb ideig helyszínelni. A tapasztalatom az, hogy mindannyian ugyanazt az eredményt kívánjuk elérni, és mindegyik módszerrel végrehajtott, tisztességesen elvégzett szemle módszer ugyanoda vezet: alaposan feldolgozott helyszínhez. Azonban az út, ahogy a kívánt célt elérjük, némileg különbözik – elsősorban a felhasznált eszközökben.

Azt gondolom, hogy aki nem tudja a szemléről készült jegyzőkönyvet értelmezni, az *tanulja meg*, és „ne üljünk fordítva a lovon”, tehát ne változtassuk meg a szemle menetét és dokumentálását azért, mert *néhány felhasználó azt nem tudja értelmezni*.³⁰

Nálunk hagyománya van a szemle esetén, kettős megosztásának. Olyan szemle módszer ez, ami mellett érdemes kitartani a jövőben is.

A szemle statikus szakaszában megvizsgáljuk a tárgyak egymáshoz viszonyított helyzetét, a talált állapotot, és rögzítjük azt (előzményben persze szerepelnie kell, hogy a felfedezés és a bizottság kiérkezése között eltelt időben milyen változtatások történtek).³¹

Ennek során nem nyúlhatunk semmihez, itt kell kialakítani az elsődleges véleményt, meghatározni a munka menetét. Mindent meg kell figyelni, amit érzékszerveinkkel, a helyszín legkisebb változtatása nélkül tapasztalunk, és ezt kell lejegyezni a jegyzőkönyvbe.

Ennek során érdemes odafigyelni arra, hogy a helyszín megvizsgálását annak tágabb környezetében kezdjük meg. Ha a szemlét sötétben kell lefolytatni, kötelezővé kell tenni, hogy a helyszín újbóli átvizsgálása miatt nappali fényviszonyok között is vissza kelljen oda menni. A szemlebizottság segítséget vehet igénybe, de mindent – ami a szemlével összefüggésbe hozható – saját magának (is) el kell végeznie, például terepszakasz, útvonal átvizsgálását.

Ha ez megtörtént, utána lehet a tárgyakat elmozdítani, és megkezdeni a nyomkutató, nyomrögzítő, az anyagmaradványok felkutatását, rögzítését.

Mindig előbb a sérülékeny nyomokkal, anyagmaradványokkal kell ezt a tevékenységet kezdeni, illetve ha halottszemlét kell tartani, akkor annak van primátusa, kivéve, ha időjárási vagy egyéb viszonyok miatt a szemlebizottság vezetője másként dönt, azonban akkor ezt a jegyzőkönyvben indokolni kell.

Meg kell fogalmazni a normában, hogy a halottszemle közterületen történő végrehajtására vonatkozóan két megoldás mutatkozik: amennyiben a halottszemle a szemérem tiszteletben tartása mellett a helyszínen is – kisebb mozdítás mellett – megnyugtatóan lefolytatható, akkor azt el kell végezni. Ha nem megoldható, akkor a szemlét fel kell függeszteni és a halottasházban lefolytatni, majd újból felfüggeszteni és visszatérni a helyszínre.

³⁰ Van olyan megye, ahol azért fogalmazzák tagolatlanul a szemle statikus és dinamikus szakaszát, továbbá építik bele a jegyzőkönyvbe a fényképmellékletet, mert a megyei bíróság bírái azt (a taktikai ajánlásoknak megfelelő korábbi állapotukban) nem tudták értelmezni.

³¹ Dr. Pusztai László i.m. 269. oldal

A nyomkutatói eljárásokat részletesen dokumentálni kell fényképfelvételeken. Videofelvétel készítését kötelezővé kell tenni kiemelt helyszínek esetében – taxatív felsorolását a normában meg kell adni, mivel a kiemelt helyszínekre egyéb, speciális szabályok is vonatkoznak.

A helyszíni szemle lefolytatása során az elkövetés gondolatbeli lejátszásán alapuló szemlemódszert, a gondolati rekonstrukciót alkalmazzuk.³² Ennek során végig kell gondolni, hogy az elkövető melyik útvonalon közelítette meg az elkövetés helyét. Milyen nyomokat hagyott ez úton hátra a különféle akadályok leküzdése során? A cselekménye során miket érinthetett, kellett megérintenie az elkövetőnek? Szükséges volt-e segédeszközöket igénybe vennie? Hogyan mozgott a helyszínen, milyen helyiségeket keresett fel? Utal-e az elkövetés módszere több elkövetőre, vagy valamely sorozatra, esetleg ismert személy módszerére?

A *gondolati rekonstrukció* a helyszíni szemle alapja, azonban – és erről ritkán esik szó – alkalmazása csak korlátok közt javasolt. Ilyen korlát az, ha az elkövető direkt megtévesztő módszereket alkalmaz, vagy ha az elkövető idegességében teljesen illogikusan cselekszik (mint az a betörő, aki kesztyűt cserélt, de közben megfogott egy tárgyat, amelyen tudtán kívül azonosítható ujjnyomot hagyott). De az is elképzelhető, hogy valamely jelenségből egyszerűen rossz következtetést vonunk le. Ezért véleményem szerint a gondolati rekonstrukciót azzal az alábbi alapvetéssel kell az utasításba beépíteni, hogy a helyszíni munka akkor lesz tökéletes, ha egy lehetséges verzió alapján a nyomkutató koncepciójának felépítése úgy történik, hogy a fantáziánkat szabadon engedve bármely lehetséges verzió szerinti nyomrögzítést is elvégezzük.

Ez esetben a fent említett korlátok okozta hibákat kiküszöbölhetjük.

Erre hívja fel a figyelmet „verziós perszeverancia”-ként Fenyvesi Csaba is, aki e szubjektív mód mellett egy objektív módszer jelentőségét említi: ez az „információs lánc”, amely a helyszínen tapasztaltak alapján egy kauzális láncan keresztül jut el a célzathoz és motívumhoz, illetve az elkövető személyéhez.³³

4.1.8. A jegyzőkönyv formai és tartalmi követelményei

Formai követelmények

Bár a büntető eljárási törvényben a bizonyítás eszközei között nem szerepel a szemléről készült jegyzőkönyv, a bizonyítási eljárások között a szemle igen, amelyről a nyomozó hatóság jegyzőkönyvet vesz fel. A jegyzőkönyv a bizonyítási eljárás rögzítésének eszköze,³⁴ és mint ilyen: lehetséges bizonyítékot tartalmaz. Ezért nagyon fontosak azok az eljárási garanciák, amelyeket a Be. és a Nyor számunkra előír. Ezen absztrakt szabályokat kell kibontani és az élethelyzetekre vonatkozóan egzakt módon megfogalmazni jogi normában. Így meg kell említeni, hogy minden jelenlévőt ki kell oktatni jogairól, és ha azokkal él, akkor azt jegyzőkönyvbe kell foglalni. Akinek indítványa is lehet, azt szintén fel kell venni a jegyzőkönyv záró részébe (ha nyomrögzítésre irányul, akkor a dinamikus részben is lehet helye), és azt helyben hagyása esetén végre kell hajtani, annak eredményét feltüntetni. Elutasítása esetén pedig a bizottság vezetője azt indokolni köteles.

A formális követelmények maradéktalan betartása eljárási garanciát jelent, így azoknak hiánytalanul, jogszabályszerűen érvényesülniük kell.

³² Anti–Barta–Bócz–Illár–Lakatos: Krimináltaktika (jegyzet, Rejtjel Kiadó 2001), I. kötet, 150. oldal.

³³ Dr. Fenyvesi Csaba: i. m. 12. oldal.

³⁴ Fenyvesi–Herke–Tremmel: Új magyar büntetőeljárás (Dialóg Campus 2004), 220 oldal.

Tartalmi követelmények

Tartalmi értelemben meggyőződése, hogy a jegyzőkönyvnek az eljárási cselekmény lefolyásának időrendbeli, pontos leírását kell tartalmaznia. Így a szakma szabályaival ellentétesnek tartom azt, ha a statikus rész a dinamikus résszel egybe folyik, vagy ha előzményi elemeket keverünk a statikus részbe (pl. „innen tűnt el néhány pénztárcája”). Fontosnak tartom, hogy a statikus részben csak az elmozdítás előtti szakaszban, érzékszervekkel érzékelhető jelenségek kerüljenek pontosan leírásra, méghozzá objektíven. Ilyen módon egy szabad szemmel látható ujjnyom belekerülhet a leíró részbe, de egy kémiai eljárással előhívott ujjnyom csak a dinamikus részben szerepelhet.

A dinamikus részben fontosnak tartom, hogy a nyomok, anyagmaradványok leírása megfelelően részletes legyen, tehát nem elegendő annyit írni, hogy „egy darab ujjnyom került rögzítésre az ablakról”, hanem az alábbi módon kell megfogalmazni: „egy darab daktiloszkópiai nyomtöredéket argentorátporos eljárással felkutatva, a 3-as számmal jelölt ablak belső felületéről, annak jobb szélétől 12 cm-re, alsó szélétől pedig 16 cm-re fölín rögzítve”.

Ezeket a szakmai kívánalmakat a jogi normába feltétlenül bele kell foglalni.

Szerepeltetni kell az utasításban a lakás lezárásának kötelező eseteit, és annak alapját, illetve módját is. Véleményem szerint életellenes cselekmény esetén a boncolás megtörténteig, illetve a nyomozó szerv konkrét döntéséig a lakást kiadni nem szabad. Az előző eseten túl is a lakást mindenkor csak olyan személynek szabad átadni közvetlenül a szemlét követően a helyszínen, aki hitelt érdemlően tudja igazolni azt, hogy ott jogszerűen tartózkodik. Amennyiben a lakás lezárása indokolt, akkor ott az áramot, a gázt, és lehetőség szerint a vizet is el kell zárni, az élő állat elhelyezéséről gondoskodni kell.

Megfontolásra javaslom a normába beépíteni azt az amerikaiaktól kölcsön vett módszert miszerint a szemle végén készítsünk „búcsúfelvételeket”, azaz néhány áttekinthető képet a helyszínről, amelyen látszik, hogy milyen állapotban hagytuk ott a helyszínt és adtuk át az arra illetékesnek vagy zártuk azt le. Ezzel számos állampolgári panaszt, utólagos magyarázkodást spórolhatunk meg.

4.1.9. A jegyzőkönyv mellékletei

A jegyzőkönyv mellékletei lehetnek: fényképmelléklet, helyszínrajz vagy -vázlat, videofelvétel, szaktanácsadói nyilatkozat, helyszínbiztosító jelentése, bűnügyi kutya-vezető jegyzőkönyve, bizottság vezetőjének szubjektív véleményét tartalmazó különjelentése, valamint a bizottság vezetőjének – utólagos, javító jellegű – hivatalos feljegyzése.

4.2. A norma különös része

A norma különös részében azokat a metodikai ajánlásokat kell megfogalmazni, amelyek az egyes bűncselekmények vonatkozásában az általános részi kriminál-taktikai ajánlásokon túl kötelezően végrehajtandóak.

Az alábbi speciális területek igényelnek külön fejezetet a normában:

- életellenes bűncselekmények (ideértve az emberölés illetve a testi sértés eseteit, és a halottszemle szabályait);
- rablás helyszínei; olyan helyszínek, ahol alapvető lövési elváltozások találhatók;

- betöréses lopás;
 - besurranásos lopás;
 - jármű önkényes elvétele;
 - gépkocsi-feltörés;
 - tüzesetek;
 - kábítószer ültetvények
 - és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények
- helyszíni szemléje során ellátandó speciális feladatok.

Ezekhez remek alapot szolgáltatnak a Rendőrtiszti Főiskolán készült jegyzetek és a megyei helyszínelők, valamint a városi helyszínelők gyakorlata során összegyűlt tapasztalatok.

5. Befejezés

Számos szakmai és civil fórumon hallottam már frázisszerű gondolatokat a helyszíni szemle megismételhetetlenségéről, a helyszínelő munka fontosságáról és nélkülözhetetlenségéről.

Kicsit olyan ez, mint az egészségügyi ellátásban a mentőszolgálat, vagy mint a pedagógusoknál az általános iskolai tanítás szerepe. Mindig elmondjuk, hogy mennyire fontosak, és hogy az alapok nélkül nem lehet a rendszerben építkezni, így rajtuk múlik minden. Azonban amikor finanszírozásra kerül a sor, akkor gyakran a folyamatban később szerephez jutó szervezetnek jut a kiemelkedő támogatás.

A bűnügyi helyszínelés külső presztízse a CSI-sorozatok révén jelentősen megnőtt. A bűnügyi technika belső népszerűsége töretlen, azonban ez inkább a vonzó szolgálati időrendszernek és pótlékoknak tulajdonítható, semmint a szakma valódi presztízsének.

Ahhoz, hogy a bűnügyi technika területén dolgozó közel ezer ember büszke legyen arra, amit csinál, és ezáltal emelkedjék a teljesítményük színvonala egységes megjelenés, egységes mentalitás és egységes szabályozás kell.

Ennek kezdő, igazán fontos lépése egy kógens jogi norma, egy szakmai alapon nyugvó, széles legitimitású ORFK utasítás lehet.

A Szerző 2010. november 16-án a Rendőrség Tudományos, Technológiai és Innovációs Tanácsa, valamint az ORFK Bűnügyi Főigazgatóság által szervezett „A helyszíni szemle gyakorlatának empirikus vizsgálata” című tudományos konferencia „A helyszíni tevékenységgel összefüggő jogi nehézségek” szekciójában tartott előadást. (A szerk.)

Dr. Kovács Gyula³⁵

A KÁBITÓSZERREL VISSZAÉLÉSHEZ KAPCSOLÓDÓ BŰNCSELEKMÉNYEK FELDERÍTÉSÉT ÉS BIZONYÍTÁSÁT AKADÁLYOZÓ TÉNYEZŐK³⁶

1. Bevezetés

A várhatóan 2011 első negyedévében megjelenő *Visszaélés kábítószerrel nyomozása* címet viselő főiskolai jegyzet (a továbbiakban: jegyzet) elkészítésekor az a cél vezérelt minket,³⁷ hogy egyrészt a témával kapcsolatosan használható ismereteket nyújtunk a Rendőrtiszti Főiskola hallgatóinak, másrészt, hogy e kérdéskörben és a szakirodalomban való ismereteinkről elfogadható módon számot adjunk, valamint az ilyen jellegű bűncselekmények nyomozását végzőknek a munkájához segítséget nyújtunk. Munkánkat tehát elsődlegesen tananyagnak, másodlagosan pedig gyakorló jogalkalmazóknak (a nyomozó hatóság tagjainak, különösen rendőröknek, illetve a Vám- és Pénzügyőrség munkatársainak) szóló szakkönyvnek szántuk.

Az adatgyűjtés, és a kutatás során – saját tapasztalataink mellett – számtalan dokumentumot tanulmányoztunk és használtunk fel forrásként (szerénytelenül saját műveinkből is merítettünk), az internetes hivatkozások és szoftverek száma is figyelemreméltó volt. Internetes fórumokon és E-mailben végeztünk közvéleménykutatást (néhol meglepő eredményekre jutottunk), valamint igénybe vettük az egységes nyomozó hatósági és ügyészégi bűnügyi statisztika³⁸ (a továbbiakban: ENYÜBS), illetőleg a megyei (budapesti) rendőr-főkapitányságok és a megyeszékhely szerint illetékes rendőrkapitányságok adatait is. Konzultáltunk és személyes interjút készítettünk orvosokkal, valamint vegyész szakértőkkel. A tőlük kapott tájékoztatás az ismereteinket bővítette.

Most a leendő jegyzet hetedik részéből kaphat ízelítőt a Tisztelt Olvasó, amelyet „én követtem el”, és amely a kábítószerrel visszaéléshez kapcsolódó bűncselekmények felderítését és bizonyítását akadályozó tényezőket feszegeti: alapvetően a bizonyítási problémákat, továbbá a gyakorlati (személyi és tárgyi feltételek hiányával összefüggő, illetve egyéb) kérdéseket vizsgálja.

2. A kábítószerrel visszaéléshez kapcsolódó bűncselekmények felderítését és bizonyítását akadályozó tényezők

A kábítószerhez kapcsolódó bűncselekmények felderítését és bizonyítását akadályozó tényezőket kétféleképpen csoportosítottam:

- bizonyítási és
- gyakorlati (személyi és tárgyi feltételek hiányával összefüggő) problémák.

Amint arra a bevezetőben már utaltam, e tárgyban írásban megkerestem a megyei (budapesti) rendőr-főkapitányságok bűnügyi igazgatóit, valamint a megyeszékhelyi rendőrkapitányságok vezetőit. A megkeresésekre kapott válaszokat elemez-

³⁵ A szerző szakíró, újságíró (a Magyar Újságírók Országos Szövetségének és a Tudományos Újságírók Klubjának tagja), a Rendőrtiszti Főiskola Kriminálisztikai Tanszékének oktatója.

³⁶ Az írás egy részét képezi, lényegében előtanulmánya egy a közeljövőben megjelenő főiskolai jegyzetnek. A jegyzet címe: *Visszaélés kábítószerrel nyomozása*.

³⁷ A leendő jegyzet társszerzője: dr. Lóczi Zsolt r. ezredes, a BRFK IX. kerületi Rendőrkapitányság vezetője.

³⁸ 59/2007. (XII. 23.) IRM rendelet az egységes nyomozó hatósági és ügyészégi bűnügyi statisztikáról.

tem-értékeltem és csoportosítottam. Az itt leírt felvetések jellemzően a nyomozó hatóságok álláspontját tükrözik, azonban néhány anomáliát (szerény lehetőségeimhez képest a teljesség igénye nélkül) megkíséreltem feloldani.

2.1. Bizonyítási problémák

A megkeresett nyomozó hatóságok tájékoztatása szerint a kábítószerrel összefüggő bűncselekmények nyomozásakor a következő bizonyítási problémák adódtak.

2.1.1. A hatóanyag-tartalom kiszámítása

A következőkben a kábítószer hatóanyag tartalom kiszámításáról lesz röviden szó.

A megkeresett nyomozó hatóságok részéről problémaként jelentkezett a lefoglalt kábítószeres hatóanyagtartalmának meghatározásához szükséges relative hosszabb időtartam. Mivel a bűncselekmény helyes minősítéséhez ennek ismerete nélkülözhetetlen, ezért az egzakt hatóanyag tartalom megállapításának hiánya mind a megalapozott gyanú, mind az esetleges személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedések tekintetében aggályokat vetett fel.

Ugyanez a helyzet a le nem foglalt, csupán a vallomásokban szereplő kábítószerfajták hatóanyagtartalmának megállapítását illetően: a terheltek beismerő vallomásokor, a lefoglalásra nem került kábítószer mennyiségének és hatóanyagtartalmának pontos meghatározása igencsak nehézkes volt.

Nem könnyítette meg a nyomozó hatóságok helyzetét az sem, hogy már nem szükséges a hatóanyag-tartalom megállapítása érdekében szakértői véleményt beszerezni. Ugyanakkor méltánytalannak tekintették a megkeresett nyomozó hatóságok, hogy ezekben az esetekben, a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet (BSZKI) által az adott időszakra vonatkozóan vizsgált legalacsonyabb hatóanyagtartalmat kellett figyelembe venni. A nyomozó hatóságok zöme szükségesnek tartaná az ilyen jellegű bűncselekményeknél a hatóanyag-tartalom helyett a mennyiség figyelembe vételét, amely ugyan a Btk. módosítását igényelné, de mind az igazságszolgáltatás, mind a büntetőeljárás alanyai szempontjából méltányosabb eljárás lehetőségét teremtené meg. Ezt önmagában az a tény is alátámasztja, hogy a tapasztalatok szerint a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények során az elkövetők a tényleges hatóanyag-tartalom ismerete nélkül, súlymértékben határozzák meg a kábítószeres mennyiségét.

A nyomozó hatóságok problémafelvetésével kapcsolatosan, itt és most a hatóanyag-tartalom kiszámításával kapcsolatos véleményemnek szeretnék hangot adni. Előljáróban leszögezem, hogy a kábítószer mennyiségének és tiszta hatóanyag-tartalmának a bűncselekmény minősítése szempontjából van jelentősége.

A kábítószer csekély és jelentős mennyiségének fogalmát a Btk. hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1979. évi 5. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: Btké.) 23. § határozza meg (részletesen, lásd ott). A hatóanyag-tartalom megállapítása céljából – főszabály szerint – igazságügyi vegyész szakértőt kell igénybe venni.

A kábítószerrel visszaélés bűncselekménye megvalósulásának kritériumairól szóló 1/2007. Büntető jogegységi határozat I. részében a Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy a kábítószerrel visszaélés megvalósulásakor természetes egységet csak az azonos törvényi tényállásba ütköző magatartások képeznek.

E bűncselekmény tekintetében nem azonos, hanem külön-külön törvényi tényállás: a Btk. 282. §, 282/A. §, 282/B. § (1) bekezdése, 282/B. § (2) bekezdése, 282/C. § (1) bekezdése, 282/C. § (1) bekezdése. A kábítószer mennyiségek tiszta hatóanyagának összeszámítására csak e hat tényállás szerinti elkövetéseken belül van lehetőség. Az említett hat tényállás elkövetéseinek találkozásakor és azok egy eljá-

rásban történő elbírálásakor bűnhalmazat valósul meg, ezért ezekben az esetekben nincs helye a kábítószeres tiszta hatóanyag-mennyiségei összeszámításának.

A lefoglalt kábítószeres esetében a tiszta hatóanyag-tartalom, illetve az összes mennyiség meghatározása – figyelemmel a Be. 99. § (1) bekezdésére is – szakkérdés. Más a helyzet azonban akkor, ha a büntetőeljárásban részt vevő személyek nyilatkozatai (pl. a terhelt beismerő vallomása) alapján bizonyított tiszta hatóanyag-tartalmat vagy mennyiséget kell megállapítani.

A nyomozó hatóságok korábban ezekben az esetekben is igazságügyi vegyész szakértőt rendeltek ki. Ezt a gyakorlatot törte meg 2005-ben kettő bírósági határozat, pontosabban azok – álláspontom szerint – helytelen értelmezése.

A BH 2005.246. számú állásfoglalás értelmében, ha objektív adatok alapján nem lehet megállapítani a vádlott által megszerzett kábítószer mennyiségét és hatóanyag-tartalmát, akkor azt becslés útján kell megtenni. A hatóanyag-tartalom megállapítása nem vegyész szakértői, hanem bírósági feladat. Szakértői feltételezésekre ítéleti tényállás nem alapítható.

A BH 2005.279. számú határozat kimondja, hogy a lefoglalásra nem került, de a bíróság által becsléssel megállapított kábítószer-mennyiség tiszta hatóanyag-tartalmának megállapítása nem a vegyész szakértő feladata, az a bíróság kizárólagos ténymegállapítási körébe tartozik.

E két határozatból vonták le az eljáró hatóságok és az ügyész azt a téves következtetést, hogy a lefoglalásra nem került kábítószer-mennyiség tiszta hatóanyag-tartalmának megállapítása a büntetőeljárás nyomozási szakaszában a nyomozó hatóság feladata.

Megjegyezni kívánom, hogy a szakvélemény általában nem „szakértői feltételezéseket”, hanem leginkább kategorikus vagy eshetőleges állásfoglalást tartalmaz [vesd össze: Be. 108. § (2) bekezdésével], valamint a nyomozó hatóságokat nem kötik az egyedi ügyekben hozott bírósági határozatok, továbbá: az inkriminált határozatok ellentétesek a Be. 78. § (1) bekezdés első mondatával. E szerint a büntetőeljárásban szabadon felhasználható a törvényben meghatározott minden bizonyítási eszköz (ilyen, egyebek mellett a szakvélemény),³⁹ és szabadon alkalmazható minden bizonyítási eljárás.

A lefoglalásra nem került kábítószer-mennyiség tiszta hatóanyag-tartalmának nem szakértő által történő megállapítása (vagy kiszámítása) megosztja a szakmát, mint ahogy nem egységes a két bírósági határozat értelmezése sem. Mint említettem, van olyan álláspont, amely szerint a kérdéses kábítószeres hatóanyag-tartalmát a nyomozó hatóságnak, praktikusán az ügyben eljáró nyomozónak, vizsgálónak kell összesíteni.⁴⁰

Én azt a véleményt képviselem, hogy egyfelől a kábítószeres hatóanyag-tartalmának kiszámítása a visszaélés kábítószerrel bűncselekmények felderítésének és bizonyításának nem a legégetőbb problematikája (nyilvánvalóan fontos szempont, de nem a legfontosabb tényező), másfelől pedig nem gondolom, hogy az ügyben eljáró nyomozónak (vizsgálónak) kellene ezt az „aprólékos, rendkívül embert próbáló, időigényes, több alkalommal elvégzendő és többek által ellenőrizendő”⁴¹ feladatot elvégezni. Megjegyzem, hogy e gondot nem orvosolja az sem, hogy a kiszámítást megkönnyítendő, létezik az úgynevezett „Kábítószer kalkulátor”, amely

³⁹ Be. 76. § (1) bekezdése.

⁴⁰ Dr. Rácz József (szerk.): Rendészeti ismeretek a kábítószer-problémával kapcsolatban, 135–136. oldal (IRM Büntetőpolitikai Főosztály, Budapest, 2009).

⁴¹ Rendészeti ismeretek a kábítószer-problémával kapcsolatban, 135–136. oldal.

évenkénti frissítéssel a kalkulator@iu-szakerto.hu e-mail címről térítés ellenében megrendelhető, illetőleg megvásárolható.⁴²

Egyébként a lefoglalásra nem került kábítószer-mennyiség tiszta hatóanyag-tartalmának kiszámítását a Bünyügyi Szakértői és Kutatóintézet által kiadott táblázat vagy a már említett Kábítószer kalkulátor alapján lehet elvégezni. A táblázat az intézet, valamint a Nemzeti Kábítószer Adatgyűjtő és Kapcsolattartó Központ honlapjáról letölthető.⁴³

A kábítószer-mennyiség tiszta hatóanyag-tartalom meghatározásával a továbbiakban nem foglalkozom. A módszer kimerítő részletességgel olvasható az IRM Büntetőpolitikai Főosztály által, 2009-ben kiadott, már hivatkozott szakkönyv (vagy kézikönyv) 5.3. fejezetében.

2.1.2. Az eltereléssel kapcsolatos felvetések

A Btk. 283. § alapján nem csak a kábítószerfüggő személyek vállalhatják az elterelést, hanem azok a nem kábítószerfüggők is, akik a Btk. 282. § (1) bekezdésbe ütköző és az (5) bekezdés a) pontja szerint minősülő csekély mennyiségű kábítószerrel való visszaélés válságának megalapozott gyanúja miatt kerültek felelősségre vonásra. Egy-egy kábítószeres ügyben akár 30–40 fogyasztó is lehet, ami nagyon nagy munkát ró a nyomozó hatóságra: gyorsteszt alkalmazása, vizeletminta-vétel, minden egyes fogyasztó kihallgatása, házkutatás, igazságügyi vegyész-, illetve toxikológus szakértő kirendelése, esetenként igazságügyi elmeorvos-szakértői vizsgálat, tanúsítvány kiállítása, bünyügyi nyilvántartásba vétel, fiatalokúak esetén születési anyakönyvi kivonat megkérése vagy egyéb közokirat beszerzése,⁴⁴ védő kirendelése, környezettanulmány készítése. Ez mind rengeteg időt és pénzt emészt fel.

Az eltereléssel kapcsolatosan további problémák is felmerültek a nyomozás felfüggesztésével és a vádemelés elhalasztásával összefüggésben.

Az ügyész és a nyomozó hatóság határozattal felfüggeszti a nyomozást, ha a kábítószer-élvező gyanúsított önként alávetette magát a kábítószer-függőséget gyógyító kezelésen, kábítószer-használatot kezelő más ellátáson vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson való részvételnek, és az a büntethetőség megszűnését eredményezheti, feltéve hogy további nyomozási cselekmény elvégzése nem szükséges.⁴⁵ Ez a gyakorlatban úgy történik, hogy az eljáró hatóság az alapügytől elkülöníti⁴⁶ (új bünyügyi számra iktatja) az eltereléssel érintett gyanúsított vagy gyanúsítottak cselekményeit. Egy olyan ügyben, amelyben több gyanúsított szerepel, ez roppantmód időigényes: minden elkülönített ügyben, gyanúsítottanként külön-külön határozatot kell hozni az elkülönítésről, valamint az alapügy iratai közül a nyomozás elrendelésére és határidejére, illetve a kérdéses gyanúsított személyére vonatkozó iratokról legalább 2–2 példányban másolatot kell készíteni. Mivel a kábítószer-fogyasztói hálózat a Multilevel Marketing (MLM) felépítéséhez hasonló, de annál bonyolultabb kapcsolati rendszer, ez adott esetben nem ritkán 20–30 új (elkülönített) bünyűgyet eredményez.

Ha a Btk. 283. §-ában meghatározott büntethetőséget megszüntető okból az eljárás megszüntetésének lehet helye, az ügyész a vádemelést egyévi időtartamra elhalasztja, ha a kábítószer-élvező gyanúsított vállalja a kábítószer-függőséget gyógy-

⁴² <http://www.iu-szakerto.hu/kalkulator/> (Kábítószer kalkulátor).

⁴³ <http://www.bszi.hu/> (Bünyügyi Szakértői és Kutatóintézet); <http://www.drogfokuszpont.hu/> (Nemzeti Kábítószer Adatgyűjtő és Kapcsolattartó Központ).

⁴⁴ Részletesebben lásd: dr. Nagy József: A kriminálmotodika általános kérdései, 5.3.5. fejezet [(132–135. oldal) Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2007].

⁴⁵ Be. 188. § (1) bekezdés h) pontja; 189. § (1) bekezdése.

⁴⁶ Be. 72. § (3)–(4) bekezdése.

gyító kezelésén, kábítószer-használatot kezelő más ellátáson vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson való részvételt. A vádemelés elhalasztása esetén a nyomozó hatóság az alapügyet – elkülönítés nélkül – megküldi az ügyésznek vádemelési javaslattal, illetőleg az inkriminált gyanúsítottal vagy gyanúsítottakkal szemben javaslattal a vádemelés elhalasztására. Itt az okoz gondot, hogy a Be. nem ad útmutatást arra, hogy mikor, melyik jogintézményt célszerű (vagy kell) alkalmazni.

Amennyiben az ügyész vagy a nyomozó hatóság a nyomozást megszünteti, a bűnügyi költséget az állam viseli. Ez a bűnügyi költség a legegyszerűbb megítélésű ügyekben sem kevés, de egy pozitív vizeletminta és néhány gramm kábítószer lefoglalásakor, illetőleg, ha igazságügyi elmeorvos-szakértőt és/vagy védőt is ki kell rendelni, ez az összeg megtöbbszöröződhet. Néhány nyomozó hatóság ez ügyben úgy foglalt állást, hogy elterelés esetén, amennyiben a nyomozást megszüntetik, a gyanúsítottaknak kellene viselnie a bűnügyi költséget.

Ha vissza lehetne szorítani a keresletet, valószínűleg a kínálat is csökkenne. Amennyiben csak a kábítószerfüggő fogyasztók esetében lenne lehetőség elterelésre, az talán több fogyasztót visszatartana. Nagyobb a visszatartó erő, ha tudják a kábítószer-fogyasztók, hogy az elkövetett bűncselekmény miatt felelősségre vonják őket, illetve a bűnügyi költség kifizetése is rájuk hárul. A másik megoldás, hogy a fogyasztók egyáltalán ne legyenek büntethetők, így – az igazmondási kötelezettség terhe mellett – tanúként lehetne kihallgatni őket. Ezáltal szükségtelenné válna a vizeletminta-vétel, a szakértő kirendelés, az elterelés, az elkülönítés, a felfüggesztés és végül a nyomozás megszüntetése. Ez esetben az állam terhén maradt bűnügyi költség is lényegesen kevesebb lenne.

A megkeresett nyomozó hatóságok zöme egységesen úgy foglalt állást, hogy az elterelés intézménye nem éri el a kívánt hatást. Nem ritkán, egy-egy kábítószer-fogyasztóval szemben több nyomozás van párhuzamosan felfüggesztve elterelés miatt. Kis túlzással, évtizedekig fogyaszthat valaki kábítószerrel anélkül, hogy marasztaló ítélet lenne a vége, hiszen az elkövető mindig vállalja az elterelést, ennek ellenére az elterelés hatálya alatt újra és újra megindul vele szemben a büntetőeljárás. Ezáltal a törvénynek nincs visszatartó ereje, illetve az elkövetőknek nem érdekük, hogy feladják felső kapcsolataikat és a nyomozó hatósággal együttműködjenek. Több nyomozó hatóság javasolta, hogy az elterelés lehetőségének időbeli (pl. kettő éven belül), vagy mennyiségi (pl. kettő, esetleg három elterelés után) határt kellene szabni, azért, hogy az elkövető ne tudjon e jogintézmény mögé bújni.

Összegezve: az ún. elterelés jogintézménye gyenge, nem működik következetesen és hatékonyan. E téren a kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos jogi és erkölcsi normák hatástalanná váltak. Az egyik területi nyomozó hatóság arra a végkövetkeztetésre jutott, hogy az elterelés jogintézményét hatályon kívül kellene helyezni, mivel „nem nyújt megoldást a kábítószer-fogyasztás visszaszorítására”. Egy másik, ugyancsak területi nyomozóhatóság álláspontja szerint, az, aki csekély mennyiségű kábítószerrel saját használatra természetesen megszerez, tart [282. § (5) bekezdés a) pontja],⁴⁷ eleve csak szabálysértés elkövetése miatt feleljen.

2.1.3. A szakértői bizonyítással összefüggő anomáliák

Komoly problémát okoz a gyanúsítottak kábítószer-függőségének megállapítása, az egyes (gyakran egymástól eltérő) szaktekintélyek miatt, ugyanis a szakirodalom még mindig nem egységes a pszichikai és fiziológiai függőség megítélésének kérdésében. A gyakorlatban, legfőképpen a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények súlyosabban büntetendő elkövetési magatartásait tanúsító személyek ese-

⁴⁷ Btk. 283. § (1) bekezdés a) pontja.

tében tapasztalható, hogy a Be. nyújtotta lehetőségeket kihasználva többször kerül sor szakértő kirendelésére, mindaddig, amíg a függőséget megállapító szakvélemények kerülnek elfogadásra.

A megkeresett nyomozó hatóságok nem vitatják a Be. ellentétes a szakértői véleményekkel kapcsolatos rendelkezéseit, de mindenképpen célszerűnek tartják a függőség megállapítására vonatkozóan egységes szakértői álláspont kialakítását, ellenkező esetben az állam büntetőjogi érdekeinek érvényesülése a továbbiakban sem lesz biztosított.

Sorozatosan előfordult, hogy a nyomozó hatóság által kirendelt Igazságügyi Orvosszakértői Intézet szakértője a gyanúsított kábítószer-függőségét nem állapította meg, ellentétben a gyanúsított vagy védője indítványára kirendelt más szakértő véleményével. A szakértői vélemény felülvizsgálatának jogintézményét az új Be. de iure nem ismeri, a gyakorlati tapasztalatok pedig azt mutatják, hogy a bíróságok jellemzően nem a nyomozó hatóság által kirendelt szakértő véleményét preferálják, amelynek következménye az enyhébb elbírálás.

Az ellentmondó szakvéleményekkel összefüggő probléma nem egyedi, elszigetelt jelenség. Jellemző az olyan eset, amikor a kábítószer-fogyasztást az ügynevezett gyorsított kimutatja, a gyanúsított kihallgatása során a kábítószer-fogyasztás tényét elismeri, ehhez képest a szakvélemény negatív (ugyanakkor volt erre ellenpélda is). Itt akkor van gond, ha a terhelt a vallomását visszavonja. Ellentétes az ügy megítélése abban az esetben is, ha a kábítószer-fogyasztást a gyorsított kimutatja, ennek tényét a szakvélemény is megerősíti, azonban a gyanúsított a terhére rótt bűncselekmény elkövetését nem ismeri el, és tárgyi bizonyítási eszköz (lefoglalt kábítószer) sem áll a nyomozó hatóság rendelkezésére.

A szakvélemények vonatkozásában problémát okoz, hogy azok a nyomozó hatóság által megszabott határidőre szinte soha nem készülnek el (előfordul, hogy a szakvélemény elkészítésének ideje több mint három hónap), többfajta kábítószer-gyanús anyag lefoglalásakor pedig az előzetes szakértői vélemény csak egyfajta anyagra terjed ki, továbbá nem nyilatkozik a szakértő az összehatóanyag-tartalomra, illetve összmenyiségre sem. Szakvélemény hiányában a megalapozott gyanú közlése sem történhet meg.

Arra is volt példa, hogy a szakértői intézet ügyeletes vegyészszakértője hivatali időn túl nem végezte el az elsődleges vizsgálatot (ezt a problémát egyedi és elszigetelt jelenséggként az egyik megyei rendőr-főkapitányság vetette fel).

Ugyancsak meghatározó az időtényező az elkövető személyével összefüggő toxikológiai vizsgálatok elvégzésekor, ugyanis a késői vizsgálat – különösen akkor, ha alkalmi, és nem rendszeres kábítószer-fogyasztóról van szó – befolyásolja az eredményt, ami veszélyeztetheti a nyomozás sikerét.

Nem egységes a gyakorlat arra vonatkozóan sem, hogy mely esetben kötelező (ajánlott) a kábítószer-élvező gyanúsított szakértői vizsgálata. A megkeresett nyomozó hatóságok megítélése szerint, ha gyanúsított kábítószerfüggőnek vallja magát, minden esetben szakértőt kell kirendelni. E körben merült fel az elmeállapot vizsgálatának a kérdése. Álláspontom szerint a terhelt kábítószer-függősége és a beszámítási képessége nem azonos kategória. Ebből eredően az elmeállapot szakértői vizsgálatára csak akkor kerülhet sor, ha a bizonyítandó tény, illetőleg az eldöntendő kérdés a gyanúsított káros elmeállapota, valamint a kényszergyógykezelés szükségessége. Megjegyzendő, hogy az elmeállapot vizsgálatánál két szakértőt kell alkalmazni.⁴⁸

⁴⁸ Vesd össze: a Be. 99. § (2) bekezdés a) és b) pontjának, valamint a 101. § (2) bekezdésének rendelkezéseivel.

Több nyomozó hatóság jelzett az elsődleges intézkedésként fogantatott vizeletminta-vétellel kapcsolatos problémát. A vizeletminta-vétel korábban rendőrorvos kompetenciájába tartozott, aki egyúttal nyilatkozott az előállított személy kábítószer-től befolyásoltságára vonatkozóan is, ami – az eset összes körülményeit figyelembe véve – alapul szolgálhatott a megalapozott gyanú közléséhez és/vagy egyéb elsődleges intézkedések, illetve halasztást nem tűrő (halaszthatatlan) nyomozási cselekmények fogantatásához. Napjainkban a vizeletmintát az orvosi ügyelet vagy az ügyeletes kórház orvosa veszi le, aki a potenciális gyanúsított kábítószer-től befolyásoltságára nézve általában nem nyilatkozik. A nyilatkozat és az egyéb bizonyítási eszköz hiánya sok esetben nem teszi lehetővé a további intézkedések és egyéb nyomozási cselekmények elvégzését. Előfordult az is, hogy az orvos nem végezte el (ha úgy tetszik megtagadta) a vizeletminta vételét, ezért az előállított személyt más egészségügyi intézménybe kellett szállítani.

2.1.4. A hírközlési (távközlési) szolgáltatást nyújtó szervezetekkel kapcsolatosan felmerült problémák

Nem csupán a kábítószerekkel kapcsolatos büntetőeljárások során merült fel problémaként a távközlési adatok beszerzésének időigényessége. Az ilyen jellegű bűncselekmény-fajtáknál azonban a bűnkapcsolatok feltérképezése és a kapcsolattartás gyakoriságának megállapítása szempontjából ezek az adatok különösen fontos információt hordoznak. Mivel a Legfőbb Ügyészség állásfoglalása alapján jogi személyekkel – pl. a távközlési szolgáltatókkal szemben – szankció nem alkalmazható, így a késedelmes adatszolgáltatások megszüntetésére semmilyen eszköz nem áll a nyomozó hatóságok rendelkezésére.

Jelentős mértékben megnehezíti a nyomozások eredményességét, hogy egyes távközlési társaságok csak saját rendszerükön belül tartják nyilván a beérkező telefonhívásokat, ezért a más hálózathoz kezdeményezett hívásokat igencsak körülményes kimutatni. Ez leginkább a terjesztőhöz kapcsolódó fogyasztói kör felderítése során jelent problémát.

Nem könnyíti meg a nyomozó hatóságok dolgát az sem, hogy a távközlési szolgáltatóktól beszerzett hívásforgalmi adatok, cellainformációk releváns információkat sok esetben nem tartalmaznak. Ennek oka, hogy a kábítószer terjesztő személyek három-négy mobiltelefonnal, és készülékenként több telefonkártyával rendelkeznek. Ebből eredően úgyszólván lehetetlen meghatározni, hogy az inkriminált személy (vagy annak telefonja), hol forgalmazott, illetve azt a kérdéses időpontban ki használta.

A nyomozás során számos alkalommal rögzítik az elkövetők között zajlott telefonbeszélgetéseket, vagy az elektronikus levélben történő kommunikációt. Itt a problémát az okozza, hogy az elkövetők tolvajnyelvet vagy szakzsargont, úgynevezett drog-szlenget használnak, ezért az üzenetek nehezen értelmezhetők, ebből eredően ez problémássá teszi a felderítést és a bizonyítást. Megjegyezni kívánom, hogy a szleng.lap.hu internetes portál⁴⁹ tartalmaz szleng-szótárt, illetőleg a világhálón található egy Drog-szleng szülőknél oldal⁵⁰ is.

⁴⁹ Forrás: <http://szleng.lap.hu/> (szleng.lap.hu).

⁵⁰ Forrás: <http://egezseqlap.atw.hu/html/drogszleng.html/> (Drog-szleng szülőknél).

2.2. Gyakorlati (személyi és tárgyi feltételek hiányával összefüggő), valamint egyéb problémák

E tárgykörben jogszabály-módosítást és jogértelmezést igénylő kérdésekről, és gyakorlati (személyi és tárgyi feltételek hiányával összefüggő), valamint egyéb problémákról lesz szó.

2.2.1. Jogszabály-módosítást és jogértelmezést igénylő kérdések.

Felvetődött problémaként, hogy a visszaélés kábítószerrel bűncselekmény törvényi tényállásai, valamint a Btké. 23. § csak a kábítószer csekély és jelentős mennyiségének fogalmát definiálja, és nem rendelkezik az úgynevezett „köztes” mennyiségről. A nyomozó hatóságok megítélése szerint ez a megalapozott gyanú közlésekor a gyanúsítottak részéről értetlenkedésre ad okot és gyakorta a megalapozott gyanú közlése elleni panasz előterjesztését eredményezi. Ezzel kapcsolatban megjegyezni kívánom, hogy a Btk. expressis verbis valóban nem határozza meg a „köztes” mennyiséget, azonban a 283. § (1) bekezdés e) pont 1. alpontja – a büntetethetőséget megszüntető okok körében – rendelkezik a jelentős mennyiséget el nem érő mennyiségű kábítószerrel. Lényegében ez az úgynevezett „köztes” mennyiséggel azonos mennyiséget jelenti.

A fogyasztói (beszerző-elállító jellegű) tevékenységek és a terjesztő-forgalmazó típusú magatartások elhatárolását jelentős mértékben elősegítené, ha a törvény – más jogszabályokhoz hasonlóan⁵¹ – meghatározná a kereskedelmi mennyiség fogalmát. Amennyiben az elkövetőtől lefoglalt kábítószer elérté vagy meghaladná ezt a mennyiséget, úgy megdönthetetlen törvényi vélelem volna a terjesztő-forgalmazó típusú magatartások megállapítása mellett.

Számos nyomozó hatóság javasolta, hogy a bizonyítás és a tényállás felderítése érdekében büntetethetőséget megszüntető okként lenne célszerű nevesíteni, ha az elkövető a cselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti, és az elkövetés körülményeit feltárja, illetve a büntetés korlátlanul enyhíthető lenne abban az esetben, ha a felderített vagy tetten ért elkövető az elkövetés körülményeit feltárja, és jelentős mértékben közreműködik a bizonyítás során.

Kifogásolták a nyomozó hatóságok azt is, hogy a tanú (lényegében a potenciális gyanúsított) nem kötelezhető arra, hogy szakértői vizsgálatnak, illetve beavatkozásnak magát alávesse, így nem vehető tőle vizeletminta sem. A Be. 106. § rendelkezései (Közreműködési kötelezettség a szakértő eljárása során), ugyanis csak a terheltre és a sértettre vonatkoznak. A nyomozó hatóságok ezzel kapcsolatosan jogszabály-módosítást javasolnak. Megítélésem szerint, jogszabály-módosításra nincs szükség: a potenciális gyanúsítottal szemben a nyomozás során meg kell alapozni a gyanút, ezt követően gyanúsítottként már kötelezhető lesz a mintavétel adására és a szakértői vizsgálat tűrésére.

Néhány nyomozó hatóság javasolta, hogy akinek a kábítószer-függőségét az igazságügyi orvos szakértő megállapította, annak vezetői engedélyét – az orvos által javasolt időtartamra – a hatóság vonja be, illetőleg az ilyen személy, meghatározott ideig legyen eltiltva a járművezetéstől.

A drogpiacon megjelenő, újabb és újabb összetételű, illetve hatóanyagú kábító hatású anyagokkal kapcsolatosan javasolta az egyik területi nyomozó hatóság a pl. Németországban is alkalmazott úgynevezett „ideiglenes tiltólista” bevezetését. Mint ismeretes, ezeknek az anyagoknak a listára való felkerülésére csak hosszadalmas

⁵¹ Például a jövedéki adóról és a jövedéki termékek forgalmazásának különös szabályairól szóló 2003. évi CXXVII. törvény 110. § (5) bekezdése határozza meg a kereskedelmi mennyiségnek minősülő jövedéki termékmenntiségeket termékcsoportonként.

eljárás lefolytatását követően kerül sor. Az „ideiglenes lista” felállításával ezek az inkriminált anyagok már idejekorán kábítószernek vagy kábító hatású anyagnak minősülnének. Természetesen, e lista alkalmazása jogszabály-módosítást igényelne.

2.2.2. Gyakorlati (személyi és tárgyi feltételek hiányával összefüggő), valamint egyéb problémák

Számos nyomozó hatóság fogda és/vagy előállító helyiséggel nem rendelkezik, ezért a tettenérést követő elfogás után a gyanúsítottak elkülönítésére nincs lehetőség, ami egyfelől a tettestársak összebeszélését eredményezheti, másfelől pedig számtalan panaszt terjesztettek elő a terheltek és védőik a folyosón történő elhelyezés (őrzés) miatt.

A büntetés-végrehajtási intézetekben elkövetett kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények bizonyítását nehezíti az a körülmény, hogy a fogvatartott (elítelt) elkövetőktől nem minden alkalommal történik meg a vizeletminta-vétel. A büntetés-végrehajtási intézetekbe postai úton küldött kábítószeres esetében gondot okoz továbbá, hogy a csomagra vonatkozó postai feladóvévenyt nem őrzik meg.

Hiányossággként merült fel, hogy nem minden nyomozó hatóság rendelkezik hiteles, digitális mérleggel, ezért a házkutatás során lefoglalt kábítószeranyagok tömegét nem lehet pontosan meghatározni. Ez jellemzően a bűncselekmény minősítése, vagy a minősítési verziók felállítása során okoz gondot, mivel a büntetőjogi megítélés a lefoglalt kábítószer mennyiségének függvénye (is). Pontos minősítés hiányában pedig bizonyos elsődleges intézkedések és halasztást nem tűrő (halasztathatatlan) nyomozási cselekmények, valamint egyes kényszerintézkedések elmaradhatnak, ami a későbbiekben a nyomozás eredményességét veszélyeztetheti, de feltehetően hatásköri problémák is.

A kábítószer tartalmú növények termesztése során, ha az ültetvény ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett területen található, úgy általában a területet bérbe vevő személy adatai nem valósak. Egyes esetekben az ültetvényt gondozó személyek csak alkalmi munkások, a megbízóval soha nem találkoztak, tehát értékelhető valamást nem várható tőlük. Amennyiben az ültetvény az ingatlan-nyilvántartásba nincs bejegyezve és elhagyatott földterületen fekszik (pl. ártéren, ártéri erdő és folyó között), az észrevétlen megközelítés körülményes, az ültetvényt telepítő személy azonosítása és elfogása nehézkes.

A helyszíni szemle, a házkutatás a lefoglalás és a motozás során (különösen a szemle és a házkutatás végrehajtásakor), az esetek többségében indokolt volna kábítószer-kereső kutya alkalmazása. A gyakorlati tapasztalatok sajnos azt mutatják, hogy kábítószer-kereső kutya általában nem áll rendelkezésre (másképpen: nincs hadra fogható eb), ámha mégis, akkor sokszor csak hosszú órák múlva érkezik meg a helyszínre. Ezek a negatív jelenségek az adott eljárási cselekmény, illetve végső soron az egész nyomozás eredményességét veszélyeztethetik.

A Be. 147–148. § lehetővé teszi óvadék ellenében az előzetes letartóztatásban lévő gyanúsított szabadlábra helyezését. Az ügyek többségében azonban az óvadék mértéke nincs arányban a bűncselekményből származó anyagi haszonnal, illetve az elkövető vagyoni-jövedelmi helyzetével, ezért a gyanúsított részéről annak kifizetése különösebb nehézséget nem okoz. Ezekben az esetekben a bűnméltlessége mellett fennáll a lehetősége annak, hogy a szabadlábon védekező terhelt a büntetőeljárás lefolytatását – különösen bírói szakban – távolmaradásával (meg)akadályozza. Megjegyzendő, hogy a felajánlott óvadékról és elfogadásáról tartott bírósági ülésen az ügyész – értesítés hiányában – nem mindig van jelen.

Több nyomozó hatóság úgy ítélte meg, hogy a bíróságok nem kellő körültekintéssel járnak el a házi őrizet elrendelése során, ugyanis a gyanúsítottak zöme a maga-

tartásszabályokat sorozatosan megszegi, és távolmaradásával a nyomozás eredményes befejezését megnehezíti.

Problémát jelent az is, hogy a nyomozó hatóságok hatásköréről és illetékességéről szóló 3/2008. (I. 16.) IRM rendelet hatáskörrel kapcsolatos rendelkezései, valamint a rendőr-főkapitányságok nyomozó szervei közötti ügyek megosztására vonatkozó intézkedések nincsenek összhangban. A megalapozatlan áttételek, illetve hatásköri összeütközések elbírálása a nyomozások időszerűségére negatív kihatással van.

Az országhatár melletti területi és helyi nyomozó hatóságok jelezték, hogy a kábítószer országba behozatala, onnan kivitele, az ország területén átvitele magatartások ismeretlen elkövetői személyazonosságának megállapítását nagymértékben nehezíti, hogy a határon ki-, illetve belépő tömegközlekedési eszközökön megtalált kábítószerket – egyéb bizonyítékok hiányában – nem lehet konkrétan a jármű valamelyik utasához (vagy utasaihoz), a járművezetőhöz és/vagy az utaskísérőkhöz kötni.

Ugyancsak az országhatár melletti nyomozó hatóságok jelezték, hogy a fogyasztói (beszerző-előállító jellegű) tevékenység miatt felelősségre vont gyanúsítottak a kábítószer vásárlási helyeként a határon túli városokat jelölték meg. Ez igencsak megnehezíti a terjesztő-forgalmazó típusú magatartások elkövetőinek felderítését.

Határátkelőhelyen lefoglalt kábítószeres esetében problematikus bizonyítani, hogy a gépkocsivezető és/vagy utasa tudott arról, hogy kábítószerrel szállít. Amikor külföldi által bérelt gépkocsit, közvetítőkön keresztül, megbízás alapján kell megadott címre vinni, akkor a jogsegélykérelmek is általában eredménytelenek. A kábítószer csomagolóanyagán nincsenek ujjnyomok, ám ha mégis, akkor azok többnyire nem egyeznek a gépkocsivezető, vagy az utas ujjlenyomataival. Az elfogott gépkocsivezető nem tud, vagy nem akar érdemi vallomást tenni. A futárok sokszor abban a tévhitben vannak (vagy csak ezt keltik), hogy nemesfémet vagy cigarettát kell átcsempészni a határon. A legjobban ők „lepődnek meg”, amikor a rejtékhelyekről kábítószer kerül elő.

A terjesztő elfogását nehezíti az átadás új formája: előre egyeztetett helyen hagyják a kábítószer, illetve a pénzt, vagyis az átadó és az átvevő személyesen nem találkoznak.

Előfordul, hogy a kábítószer átadása-átvétele lakásban, egyéb helyiségben, vagy ahhoz tartozó bekerített, úgynevezett fedett helyen történik, így a tettenérésre kevesebb az esély. A vevő elfogását követően általában nem tesz terhelő vallomást az eladóra vonatkozóan. Amennyiben nyilatkozik a vásárlás helyéről, akkor realizáláskor az eladó birtokában nincs jelentős mennyiségű kábítószer. A terjesztők elfogásukkor fogyasztónak vallják magukat, s noha szervezetükben kábítószerrel nem lehet kimutatni, az ügyész elfogadja a védekezésüket, és csekély mennyiségű kábítószer tartása miatt eltereléssel és a nyomozás megszüntetésével zárul a büntetőeljárás.

Nehezíti a bizonyítást, amikor az elkövetőnél elfogását követően nincs kábítószer, mert azt idejekorán eldobta, illetve a felületes ruházatatvizsgálás vagy motozás után valahol elrejtette (pl. szolgálati gépkocsiban, a rendőrkapitányság mellékhelyiségében stb.). A gépjárműben talált kábítószer esetében gyakorta védekeznek azzal, hogy azt más, természetesen ismeretlen személy, vagy alkalmi ismerős rejtette oda.

A szórakozóhelyek környékén, illetve azok közelében lévő parkolóknak gyakran kerül sor gépkocsiból történő kábítószer-értékesítésre. Nem egy esetben előzetesen, telefonon rendelik meg a szükséges kábítószer, amelyet a gépkocsiban vesznek át és fizetnek ki, majd ezután indulnak diszkóba, koncertre stb. Az üzlet lebonyolítása másodperceket vesz csak igénybe, így a tettenérés, mint a terjesztés bi-

zonyításának egyik lehetséges és fontos módozata igen nehezen valósítható meg. Ezt a lehetőséget a kábítószer-fogyasztók ismerik és rendszeresen kihasználják.

Fiatalkorúval szemben folytatott eljárásoknál a jogszabályi előírásoknak megfelelően a fiatalkorú gyanúsított védője, illetve törvényes képviselője az eljárási cselekményen jelen lehet, azért a kihallgatás időpontjáról a szülőt, gondozót és a védőt értesíteni kell. Számos esetben nehezítette a bizonyítást az a körülmény, hogy a fiatalkorú a szülő jelenlétében nem akart (beismerő) vallomást tenni. A fiatalkorúak gyakran próbálják szüleik előtt titkolni, hogy bűncselekményt követtek el, jelenlétükben nem tesznek terhelő vallomást társaikra, illetve azokra a személyekre, akikről a kábítószer beszereztek.

A fiatalkorúakra és a fiatal felnőttekre jellemző az úgynevezett diszko-fogyasztás: az inkriminált korosztály legkönnyebben diszkók, zenés-táncos szórakozóhelyek környékén jut kábítószerhez, s azt ott fogyasztja el. Másképpen fogalmazva: a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményekkel szemben való hatékony fellépést gátolja, hogy a legtöbb szórakozóhelyen valamilyen formában kábítószerhez lehet jutni. A szórakozóhelyek tulajdonosai, az üzletvezetők és a felszolgálók ez ellen nem tesznek lépéseket, hiszen a szórakozóhely látogatottságának növekedése számukra jelentős anyagi bevételt eredményez.

Azok a dílerok, akik jelentős mennyiségű kábítószer birtokolnak, tudatában vannak cselekményük tárgyi súlyának. Az adott esetben akár életfogytig tartó szabadságvesztéssel fenyegetett büntetés alóli kibúvás érdekében, a rendőri ellenőrzés alól erőszakkal is képesek magukat kivonni, amellyel nagy veszélynek teszik ki az elfogásban résztvevőket, illetve az éppen ott tartózkodó vagy arra haladó civil személyek testi épségét és anyagi javait.

A visszaélés kábítószerrel bűncselekmény egyik jellemzője, hogy – a kóros szenvedélykeltést kivéve – a bűncselekménynek nincs természetes személy sértettje. Az elkövetési magatartások összetettsége miatt nincsenek ellenérdekű felek az eljárásban, mind a fogyasztónak, mind a terjesztőnek érdeke, hogy a bűncselekmény ne derüljön ki. Ez eredményezi a kábítószeres bűncselekmények erőteljes konspirációs jellegét és rendkívül magas látenciáját.

Komoly problémát jelent, hogy az úgynevezett drogpiacon mindig újabb összetételű, illetve hatóanyagú kábító hatású anyagok jelennek meg, amelyek azonban az úgynevezett tiltó listán még nem szerepelnek. Sajnálatos, hogy az adott anyagnak a listára való felkerülése csak hosszadalmas eljárás lefolytatását követően történhet meg (pld: a GBL vagy a Mephedron vonatkozásában).

A kábítószer-prekursorok minősítése esetében igen nehéz állást foglalni, ehhez folyamatosan kontrollált és naprakész tájékoztatásra lenne szükség.

A lefoglalt kábítószerrel kapcsolatos elsődleges intézkedési kötelezettségek, különösen annak adminisztratív részei, a nyomozás kezdeti szakaszában hátráltatják a felderítést és a bizonyítást, mivel a személyi és tárgyi feltételek sokszor nem teszik lehetővé, hogy ezeket az intézkedéseket, a halaszthatatlan nyomozási cselekményekkel párhuzamosan végrehajtsák (valami tehát elmarad).

Előfordult, hogy kínálással, átadással, forgalomba hozatallal vagy kereskedéssel elkövetett kábítószerrel visszaélés miatt több nyomozó hatóság ugyanazon személy ellen folytatott eljárást, azonban a hozzá kapcsolódó fogyasztói kör, nyomozó hatóságoként más és más volt. Az ügyek egyesítésére – az eset összes körülményeire figyelemmel – nem került sor, azonban a párhuzamos nyomozási cselekmények komoly gondot okoztak az eljáró szerveknek.

Több nyomozó hatóság jelezte, hogy a bárki által elkövethető kábítószerrel visszaélések miatt kiszabható büntetési tételek – azonos elkövetési magatartások tanúsítása mellett – aránytalanul súlyosak a kábítószerfüggő személyek által megva-

lósított deliktumok büntetési tételeihez képest. Ez az elkövetők zömét arra ösztönzi, hogy a büntetőeljárás során kábítószerfüggőnek vallja magát. Ennek bizonyítása, illetve kizárása a nyomozást jelentős mértékben megnehezíti. Az sem ritka, hogy a terhelt a bírósági tárgyaláson nyilatkozza azt, hogy kábítószerfüggő volt a büntetőeljárás megelőzően. Ennek megcáfolása a tárgyalás időpontjában már szakértői módszerekkel szinte lehetetlen, ezért a vádlott vallomását fogadja el bíróság, ami új-fent enyhébb büntetés kiszabását eredményezi.

A lefoglalást követően, a szakvélemény előterjesztése után haladéktalanul javaslatot kell tenni a kábítószer elkobzására. A javaslatához a nyomozási iratok egy példányát mellékelni kell. Ugyancsak mellékelni kell a nyomozás iratainak egy példányát a nyomozás és/vagy a kényszerintézkedések határidejének meghosszabbítására irányuló előterjesztésekhez, illetve a terheltek és védőik által bejelentett panaszok és/vagy bizonyítási indítványok elbírálásához. Az iratok sokszorosítása jelentős idő- és költségtöbbletet eredményez. (Az egyik területi nyomozó hatóságon az iratok nyolc példányban készültek el, de mint utóbb kiderült, ez a mennyiség sem volt elegendő.)

Sajátos a helyzetük azoknak a terhelteknek, akikkel szemben a vádemelés elhasztálásának feltételei fennállnak, ugyanis az ellenük folyamatban lévő ügy elkülönítését követően az alapügyben, tanúként történő kihallgatásuk során a vallomást, a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontja értelmében – figyelemmel a 83. § (1) bekezdésére is – megtagadhatják. Ha a tanú a vallomást megtagadja, korábbi, gyanúsítottként tett vallomása csak okirati bizonyítékként használható fel.

A megkeresett nyomozó hatóságok egy része célszerűnek tartaná olyan speciális szaktanfolyam szervezését, amely a dílerék és a fogyasztók sajátos kapcsolatát, az egyes kábítószer hatását, a fogyasztók fiziológiai állapotát és pszichológiai jellemvonásait ismertetné, valamint bemutatná a kábítószer-terjesztő hálózatok felépítését és működését, illetőleg a bűnmegelőzés intézményrendszerét. Megjegyzem, hogy ilyen jellegű, a kábítószer-problémát a maga komplexitásában feldolgozó, több mint negyvenórás képzést az akkor még IRM kezdeményezésére az idén tavasszal szervezett a Rendőrtiszti Főiskola, ám ez a kurzus – a hallgatói véleményeket alapul véve – nem váltotta be teljes mértékben a hozzáfűzött reményeket. Azt gondolom, hogy a kábítószer-bűnözéssel kapcsolatos ismeretek ekkora óraszámban történő oktatása a főiskola tematikájába nehezen illeszthető be, és nem rejtem véka alá azon véleményemet sem, hogy a főiskolának alapvetően nem szociális munkásokat, hanem bűnügyi szakembereket (felderítőket, nyomozókat és vizsgálókat kell képeznie (legalábbis bűnügyi igazgatási szakon). Természetesen a probléma megoldható, például speciális kollégiumi oktatás keretén belül.

Nehezíti a felderítést és a bizonyítást, de különösen a megelőzést a kábítószer-probléma ellentmondásos társadalmi megítélése is. A fiatalok és a fiatal felnőttek nem elhanyagolható része a kábítószer alkalmankénti fogyasztását egyszerűen nem tekinti jogsértésnek. Jelzem, hogy egy általam az interneten végzett közvélemény-kutatás során, arra a kérdésre, hogy engedélyeznék-e a könnyű drogok (pl. fű, vagyis marihuána) használatát, a megkérdezettek 22,76 százaléka az „igen, bizonyos feltételekkel” választ adta.⁵²

3. Befejezés

A kézirat leadását követően dr. Lóczi Zsolttal úgy véltük, hogy a bevezetésben kitűzött célt a tőlünk telhető módon sikerült megvalósítani: bizakodtunk, hogy munkánk

⁵² Forrás: <http://www.hoxa.hu/?p1=szavazas&p2=3077> (Hoxa portálja az életről és egyéb jószágokról).

eredményesebbé teszi a vizsgákra való felkészülést, és hasznára válik azoknak a munkatársaknak is, akik a kábítószerrel összefüggő bűncselekmények nyomozásával foglalkoznak. A jegyzet elkészítése során előző munkánkhoz⁵³ hasonlóan igyekeztünk betartani Umberto Eco mester arany szabályait (összegezve: aki szakdolgozatot, főiskolai jegyzetet, stb. akar írni, olyat írjon, amilyenre képes)⁵⁴ – talán sikerült. Hangsúlyozzuk: reménykedünk, hogy munkánk nem csak főiskolai jegyzetnek alkalmas, hanem a gyakorlati jogalkalmazók számára is hasznos lesz, sőt szívesen olvassák azok is, akik a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények iránt érdeklődnek.

A magam részéről ugyanezeket a reményeket tápláltam akkor, amikor elkészítettem **A kábítószerrel visszaéléshez kapcsolódó bűncselekmények felderítését és bizonyítását gátló tényezők** – az eredeti kéziratához képest – kibővített változatát. A bevezetésben már utaltam rá, hogy az írás elkészítésekor – egyebek mellett – felhasználtam a megyei (budapesti) rendőr-főkapitányságok és a megyeszékhely szerint illetékes rendőrkapitányságok adatait is. Itt és most nincs már más feladatom (és a köteles tisztelet is azt parancsolja), hogy köszönetet kell, hogy mondjak:

- dr. Dormán Tivadar r. ezredes úrnak, valamint Soósné Kocsis Erzsébet r. őrnagy asszonynak és munkatársainak (ORFK Bűnügyi Főigazgatóság Bűnügyi Elemző-értékelő Főosztály) az ENYÜBS-adatok rendelkezésünkre bocsátásáért;
- Blitz Miklós r. alezredes úrnak (Pest Megyei Rendőr-főkapitányság Felderítő Osztály), aki hasznos tanácsaival nagymértékben segítette munkánkat;
- Hoxának (eredeti neve továbbra is maradjon titok), amiért internetes portálját közvélemény-kutatás céljából felhasználhattuk;
- a megyei (budapesti) rendőr-főkapitányságok bűnügyi igazgatóinak, a megyeszékhelyi rendőrkapitányságok vezetőinek és a kábítószerhez kapcsolódó bűncselekmények nyomozásával foglalkozó munkatársaknak: nélkülük a hetedik fejezet nem készülhetett volna el.

Végezetül munkámat (a kéziratához hasonlóan) egy Zám Tibor idézettel ajánlom minden kedves olvasóm figyelmébe: „*Soha nem sietek, tapintom, forgatom, méregetem témáimat, és csak akkor kezdek megírásukhoz önbizalommal, ha már birtokomban érzem a kellő és kézhez álló eszközöket. De hadd mondjam még egyszer: az alázattal végzett munka ihletében is meg-megkísért a kétely, hogy jól végzem-e a dolgomat?*”⁵⁵

4. Forrás- és irodalomjegyzék

4. 1. Felhasznált irodalom

1. Kovács Gyula–Lóczi Zsolt: Szerzői vagy Szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésének nyomozása (Rendőrtiszt Főiskola, Budapest, 2009).
2. Nagy József: A kriminálmétodika általános kérdései (Rendőrtiszt Főiskola, Budapest, 2007).
3. Rácz József (szerk.): Rendészeti ismeretek a kábítószer-problémával kapcsolatban, 135–136. oldal (IRM Büntetőpolitikai Főosztály, Budapest, 2009).
4. Umberto Eco: Hogyan írjunk szakdolgozatot? (Kairosz Kiadó, Győr, 1997).

⁵³ Dr. Kovács Gyula–Dr. Lóczi Zsolt: Szerzői vagy Szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésének nyomozása (Rendőrtiszt Főiskola, Budapest, 2009).

⁵⁴ Umberto Eco: Hogyan írjunk szakdolgozatot? 20–23. oldal (Kairosz Kiadó, Győr, 1997).

⁵⁵ Zám Tibor: Szeplős fogantatás, a borító fülszövege (Magvető Kiadó, Budapest, 1983).

5. Zám Tibor: Szeplős fogantatás (Magvető Kiadó, Budapest, 1983).

4.2. Hivatkozott internetes források

1. <http://www.hoxa.hu/?p1=szavazas&p2=3077> (Hoxa portálja az életről és egyéb jószágokról).
2. <http://szleng.lap.hu/> (szleng.lap.hu).
3. Forrás: <http://egezseglap.atw.hu/html/drogszleng.html/> (Drog-szleng szülőknek).
4. <http://www.iu-szakerto.hu/kalkulator/> (Kábítószer kalkulátor).
5. <http://www.bszki.hu/> (Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet);
6. <http://www.drogfokuszpont.hu/> (Nemzeti Kábítószer Adatgyűjtő és Kapcsolattartó Központ).

Minden kedves Olvasónknak

eredményekben gazdag,

békés és boldog

*Új Esztendőt kíván 2011-re
a*

Szerkesztősége,

és kiadója, a

